

ÇINGI/ Çirûsk

**AYIŞIĞI
SANAT
MERKEZİ**

XXIV

KİTAP DİZİSİ RÊZA PIRTÛKAN

**kültür / sanat / edebiyat
çand / hûner / wêje**

**Genel Yayın Yönetmeni
Derhênerê Gişti Yê Weşanê
Songül Yücel**

**Yazı Kurulu – Komîta Nivîsan
Songül Yücel / Ülkü Şeyda
Fatma Yıldırım / Ruhan Mavruk
Pınar Turan**

**Önsöz'e Ulaşabileceğiniz Adresler
Navnîşanên Gihîştina Onsozê**

İstanbul

İstiklal Cad. Rumeli Han 88/11 Kat: 6 Tel:
0212 249 44 43

İzmir

1337. Sk.No:18 Çankaya
(Batı Dersanesi Karşısı)

Ankara

Bayındır Sok. Hitit Apt. No:22/14 Kızılay

Adana

Çınarlı Mah. Atatürk Cad. 61012 Sk.
Pedük Apt. Kat: 1 No. 2 / Seyhan
Tel: 0322 459 70 62

Antep

Alaybey Mh. Hürriyet Cd. İ.Söylemez Sk.
Halit Sarı İş Mrk. K:3 No:9 (Küçük Sigorta
Yanı) Şahinbey/Antep

Antakya

Zenginler Mah. Kurtuluş Cad. No: 18 20/A
Antakya (Katolik Kilisesi Sokağı)
www.ekinsanat.org
onsozdergisi@gmail.com
istanbulayisigi@gmail.com

Baskı: Haziran 2011 / Çap: Pûşper 2011

Tuks Matbaa Ajans Tel: 544 342 13 53 Şirinevler
Mah. 1. Sok. No: 27/66 Bahçelievler-İstanbul

Yine baharı karşılıyoruz birlikte... Bu baharla birlikte 24. sayıya ve 8. yıla merhaba diyoruz.

Sekiz yıldır birlikte sürdürdüğümüz bu yolculukta bizleri yalnız bırakmadığınız için sonsuz teşekkürler.

Eksiklerimiz, gecikmelerimizden dolayı siz okurlarımıza bir özür borcumuz olduğunu da biliyoruz.

Yolculuk sürüyor...

Popüler Kültür Dosya'sıyla...

Sanata Dair Notlar'la...

Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleriyle...

Öykü ve şiirlerle...

Tiyatro ve Sinema yazılarıyla...

Röportajlarla...

Ve sürecek...

Bir sonraki sayımızı Komünist şairimiz Nazım Hikmet'e ayırdık. Ölümünün 50. yılında usta şairimize bir saygı duruşu olarak...

Yaz sayımız da tüm yazarlarımızdan, şairlerimizden Nazım Hikmet'e dair yazmalarını istedik. Siz okurlarımızdan da aynı şeyi istiyoruz. Kendi Nazım'ımızı bize anlatır mısınız?

Ayrıca 2 Haziran Pazar günü Deniz Gezmiş Parkında yapacağımız "Ölümünün 50. Yılında Nazım Hikmet" etkinliğine tüm okurlarımızı davet ediyoruz.

Emeğe Ezgi Nazım'ın şiirlerinden bestelenmiş şarkılarla, şiir atölyemiz Memleketimden İnsan Manzaraları'yla bu anma etkinliğinde yer alacaklar.

25. sayıda ve "Ölümünün 50. yılında Nazım Hikmet" anma etkinliğinde buluşmak dileğiyle...

Nazım Akarsu

4

Aklın Lirizmi
Birgün Bile Yaşamak
Orhan İyiler

5 - 8

**Yabancılaşmaya Karşı
Beyin Egzersizleri**
Milyonlarca Kişiyi Yok
Etmeyi Başardık!
Temade Çınar

9 - 12

Sanata Dair Notlar
Aydınlık / Henri Barbusse
D. Dağlı

13 - 16

**Tarihsel Toplumsal Gelişme
ve Sanattaki Yansıması -10-**
Antikitede Materyalizm
Özgür Güven

17-21

Aş-Çı-Yız De-Diy-Sek
Eşşek Değiliz!
Bahar Derin

22

Röportaj

Zengin Mutfağı

23-28

Guernica

29-31

Gündöndü

32 - 33

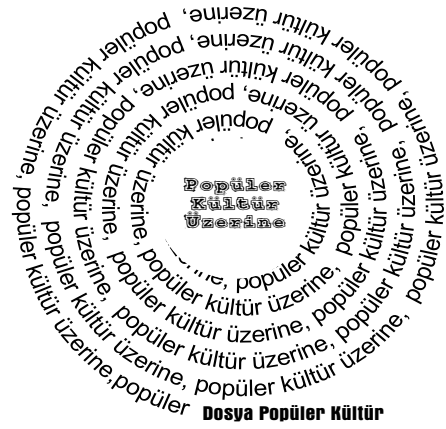

derin

Ruhan Mavruk

34

DOSYA / Dosye **Popüler Kültür Üzerine**

Popüler Kültür Üzerine

Sıla Erciyes

36-38

Popüler Kültüre Eleştirel Bakışlar

Sibel ÖZBUDUN

39-43

Popüler Kültür Üzerine

Özgür Güven

44-46

Popüler Kültür Üstüne

Cengiz Gündoğdu

47-49

“Gerçeklik İmajı Sonuçta Yener”

Setenay Berdan

50-52

Mask-Kara...
Salpa Oyunu Üzerine...
Orhan İyiler 53 - 61

Selah Özakın
62 - 63

Yarım Kalmış
Bir Öyküydü Geçmiş
Ekinsu
64

Türk Sinema Tarihi
Araştırmalarında
Kaynak Seçimi
Mazlum VESEK
65 - 69

Volga Kıyısında Burlaklar
Bahar Derin
70

Oyuncak Yeşil Bebek
Ciran
71-72

Röportaj
AST 50. Yılı
73-77

VAZGEÇMEMENİN
ÖYKÜSÜ
78-79

“Adım Deniz”
Emeğe Ezgi 80

Şiiri Kızarmış Ekmeğin
Üzerine Sürmek
ZEMHERİ BUZLARI
Recep ÇÖL 81 - 82

Bekle Beni
Sıla Erciyes 83 - 84

Cem Olur Hayat
Atıla Oğuz
85

86-96

Nazım Akarsu

Umudun Türküsü

*Umudun türküsü
sabırlı çarkların arasından doğar*
*Umudun türküsü
nasırlı parmakların karasından doğar*
*Umudun türküsü
onurlu savaşçıların yarasından doğar*
*Umudun türküsü
tutarlı sanatçıların mirasından doğar*
*Umudun türküsü
kararlı insanların davasından doğar*
*Umudun türküsü
duyarlı canların sevdasından doğar*
*Umudun türküsü
kızıl fularlı militanların kavgasından doğar*
*Umudun türküsü
umutsuzlukları artan milyonların ayaklanmasından doğar*

*15 Ocak 2013
Nazım Akarsu*

Orhan İyiler

Aklın Lirizmi

Aramızdan ayrılışının 2. yılında Orhan İyiler'in Anısına

2 Şubat 1982

İki gündür koyu bir kış yaşıyoruz. Soğuk ağır bir yük gibi abandı doğaya. Gece yarısından sonra rüzgarla inim inim iniyor. Burkarak ve kanıtarak... sanki evleri, ağaçları kökünden kazıyıp atacakmış gibi... Toprağın derinliklerine sızıyor soğuk...

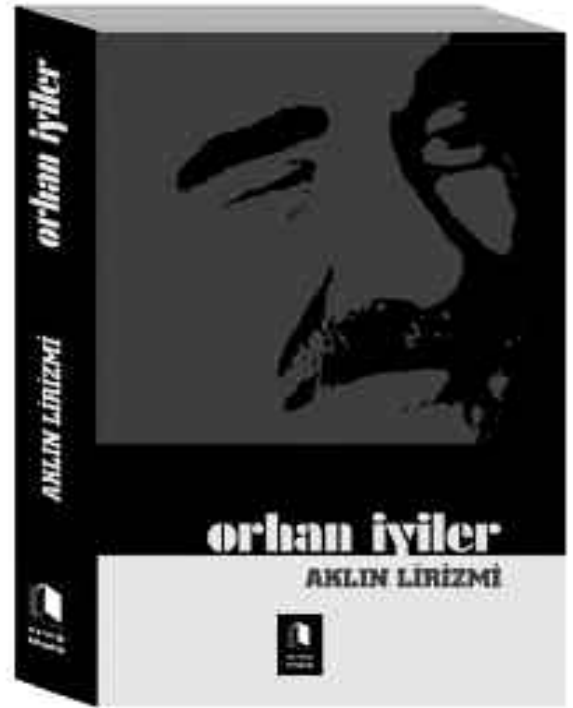
Ama karlı bir İstanbul'un görüntüsü her zaman güzel... Bir deniz kentinde her zaman da güzel olacak aklara bürünmüşlüğün koyu gri sulara yansması.

14 Mart 1982

Oniki Parmak'da ülser... Geçen hafta saptandı. Kanser Araştırma Merkezi'nde yapılan sağlık yoklamasından sonra doktorun istediği araştırmalar sonucu oniki parmak bağırsağında ülser... Nasıl özen göstereceğim içimdeki küçücük bir yaraya bunca uğraşlar, kaygılar, didinmeler içinde... beni asıl sıkan bu. Bir de ikide bir kendime, içimdeki o küçücük yaraya kulak kabartmak zorunda kalışım. Ama çok kez o bana kendini yaman bir biçimde duyuruyor zaten... Onunla uğraşmaktan utanır gibiyim ama yine de doktorun dediklerini yerine getiriyorum. Örneğin bir haftadır ağzıma içki koymadım. Oysa canım şu sıralarda bir de rakı istiyor ki...

Bir ayı aşkındır günceme yazamıyorum. Kendimi gittikçe kendimde salıverir gibiyim. Oysa yoğun olaylar yaşıyoruz. Yaşadığımız yoğun olaylar yazgımıza boyun eğmeyi buyuruyor sanki... Yine de oyunumu yazmayı sürdürüyorum zaman zaman... Ama öylesine keyifsiz yazıyorum ki... Bunun asıl nedeni, bir türlü çalışmamı yoğunlaştıramamak... İşler... tümüyle anlamsız bir biçimde zamanımı alıyor. Artık açlıkla, yoksullukla, iflasla karşılaşmamak için yaşıyorum. Yalnızca ısınmak, karnımızı doyurmak için yaşıyor gibiyiz. Hiçbir ereğimiz falan kalmadı...

Oysa kendi kendime şunları söyledim: "Çok zor koşullar içinde yaşamadı mı insanların çoğu...? Kendini neden kapıp koyuveriyorsun... Şimdi şu anda örneğin tutukevlerini düşün. Onbinlerce kişi en zorba ve en zor koşullar içinde yaşama sevinçlerini dimdik ayakta tutmasını biliyorlar... (Evet biliyorlar diye karşılık veriyor içimdeki başka biri... çünkü onların savaşımalarında bir bütünlük bir birliktelik var... Tutukevinde oluşları kendilerini adadıkları yaşama biçiminden ayrılmış koparılmış değil... Yine dostlarıyla, yine yoldaşlarıyla birlikte arı erekleri belli bir yaşamın içinde yalın türküler söyleyebilirler... Benim gibi sabahın bilmem kaçında tedirginlikler içinde uyanıp ödemesi gereken çekleri, gelmesi gereken malları, ya da atölyedeki dört arkadaşın geçimleri için yeterince sipa-

Yarını düşün-
mek zorun-
dayız biz.

Tıpkı kendi romanında dediğin gibi öyle zamanlar olur ki “Bir gün bile sağ kalışımız yarını belirler”. Öyle bir ortamın içinde değil mi ülkemiz? Öyle bir ortamın içinde işte. Öyleyse bu sızlanmaları bırak ve haydi bakalım aç birikmiş gazeteleri, güncel, yarın neler yaşadığımızı iyice düşünebilmele-ri için insanlarımız, tarihi sırasıyla bir bir aktarmaya başla.

riş alıp alamamanın bunaltıcı, sıkıcılığını çekmiyor onlar...)

O zaman kendi kendime hesaplaşmam acımasızca sürüyor.

- Utanmalısın, diyorum kendime böyle düşünmekle nasıl yanıldığını bir düşün. Neredeyse tutukevlerindekiilerin bayram düğün içinde olduklarını söyleyeceksin...

- Onları kıskanıyorum... ne yalan söyleyeyim. Tek bir seçmenin içinde yalın bir yaşayış biçimi var... Hiçbir zaman dışarıdakilerin bir takım bunalmaları onların dünyasında yok... Tutukevine girmeyi istediğim oluyor...

-Tutukevine girmeyi istemen kendin için...

- Evet doğrusu kendim için... Kendimi yenilemem için...

- İşte onların senden en büyük ayrıcalıkları... Onlar böyle özentiler için girmiyorlar içeri. Böyle özentiler için çekmiyorlar dayanılmaz işkenceleri... Başkaları için ve inandıkları, savaşım verdikleri örgütleri için. Sense hala bireysel kaygılarından, tedirginliklerinden kurtulamadın.

- Bu koşullar içinde yaşadığım sürece de kurtulmam olanaksız... Oyunumu bile doğru dürüst sürdüremiyorum, görmüyor musun? Oysa biliyorum, yazmamı yoğunlaştırdığımda “Kral Oidipus Yazarını Yargılıyor” iyi, sağlam dokulu ve yaşadığımız olayları irdeleyen bir yapıda olacak... Güncemi bile doğru dürüst tutamıyorum. Güncel olaylarda ipin ucunu kaçırmaya başladım artık... Kaç parçaya parçalanacağımı bilemez oldum. İşe mi, başlı başına bir uğraş olması gereken yazıya mı, inceleme ve okumaya mı: Hangisine... Ayrıca bunların içinde aslında hangisi benim kendim için, kendi çıkarım için bir şey istemek anlamındadır, söyler misin? Yazı yazmak da başkaları için değil mi?

- “Bir Gün Bile Yaşamak” adlı romanı Havas yayınlarına gönderdin. Bir haber çıktı mı?

- Hayır hiçbir haber yok.

- Yayınlamayı göze alırlarsa sen bunun getireceği sıkıntıları iyice gözden geçirdin mi?

- Hiçbir şeyi gözden geçirmek istemiyorum. Yayınlarsa bana getireceği tehlikeler ne olursa olsun bunu göze alacağım. Yazdığımı savunamazsam içtenlikle neyi savunabilirim sonra? Kendime karşı dürüst davranmakta zorluk çekmez miyim? Yayınlamalarını sevinçle karşılarım.

- Belki tutukevine de korlar seni... Böylece tutukevinde yaşama sevincini yeniler durursun... fena mı?

- Yanılıyorsun. Ama kimbilir belki de doğru söylüyorsun. Öyle bir yaşam biçimi içinde öyle sorumluluklarla yaşıyorum ki kendimi bundan kendim çekip çıkarma gücünü artık bulamıyorum. Belki de onlar bana yardım etmiş olur. Tek sorun kızımın geleceği... okulu. Öğrenimi... Notre Dame'de Sion'u ne olursa olsun, hangi koşullar içinde bulunursak bulunalım mutlaka okumalıdır. Birçok şeye bu nedenle katlanmıyor muyum?

- Doğrusu katlandıklarını son zamanlarda pek abartır oldun...

- Belki ama yine de düşün... Beni seven, beni anlayan bir karım yok. İki çocukla birlikte yaşayıp duruyorum yalnızca... Evin tüm harcamalarını ben karşılamak zorundayım. Çalışan bir karım olabilirdi ve o hiç olmazsa evin mutfak harcamalarına az da olsa bir katkıda bulunabilirdi... Benim yazıcılığımıza inanmış olabilirdi. Bu konuda bir kadının özeni, titreyen sevgisi yazar için çok kez yaşamı, yazmayı, sorumlulukları kolaylaştırmıştır... Tüm bunlardan yoksunum ben. İşte de yalnızım. Bir yardımcım yok. Bir yardımcı alacak kadar işler tıkırında değil çünkü. Onunla da ben uğraşmak zorundayım. Ve yalnız kaldığım sürece de yazmaya, okumaya çaba gösteriyorum...

- Dinle beni; kendi kendine bir insan daima haklı özürler bulabilir. Söylediklerinin hepsi doğru olsa bile ne çıkar bundan? Yani sonunda şunu mu

söylemek gerekir sana: Eh dostum, madem böyle yoksunluklar içindesin, yükünün hafiflemesi için yazmaktan cay. İşine gücüne bak... fırsatını kolla, iyice bir nasip çıkarsa evlen mi demek gerekir yani...

Bu öğütlerin yaşamın için gerçekçi bir yaklaşım olduğunu saydın şimdiye dek kendin uygulamaya koydun. Hem pek de zorlukla karşılaşmadan... bir bakıma kendiliğinden... Demek ki özürlerine temelde kendin de inanmıyorsun. Ya da en azından gerçekçi bulmuyorsun...

Yaşadığımız koşullar bu. Sen bu koşullar içinde yapman gerekeni yapmak zorundasın. İş de yalnız mısın? Evet yalnızsın, ama yine de okumak için zamanın oluyor. Hem de bazen çok... Kendin işi o nedenle büyütmekten hep kaçınmadın mı? Ta önceden beri... Yaşadığımız koşullar bu işte: vapurda düşünmek zorundasın... Uykunda... Tenha bir köşe buldun mu çıkar kağıt kalemi yaz hemen... Kral Oidipus'u yeterince yazamadığın için kıvranıp duruyorsun... görüyorum görüyorum... Ama olsun, aldırmadan sahne sahne yaz... Sonra kendin için bir süre tanı, bu sahneleri birleştirebilirsin... Ama ardına düşmekten kaçınma. Başka seçenek yok. Sen böyle yaparsan bak neler kurtulur: Sevgili kızın yaşamın en coşkulu yerinde yapayalnız kalmaz okulunu sürdürür... Öğrenmesini, yabancı dilini temellendirir. Hüsna coğrafya fakültesini rahat rahat bitirir güven içinde... kimseye muhtaç olma korkusu taşımadan... Sen açlık ve yokluğu kendi yaşamından çok iyi bilirsin. O koşullar içinde insan bırak yaratmayı, doğru dürüst düşünmez bile. Uyuşur kalır. Şimdi her şeye karşın o koşullar içinde bulunmadığını unutmamalısn.

Bir makine gibi kendini en verimli kılmakla sorumlusun. Böyle yenilgin zamanlarımızda kendimize daha bir çekidüzen vermek zorundayız. Tutukevine girmeni sen kendin özenlerinle saptamaya kalkma. Eylemin neyse o saptasın bunu. Yaşama biçiminden koparılıp alınacağın için bunun daha iyi olabileceği savını sürüp durma kendi kendine. Örneğin romanın yayınlanırsa yayınlanmasına karşı çıkma. Bu nedenle tutukevine mi koyacaklar seni. O zaman düşün onu. Varsayımlarla değil... eylemlerin getirdiği netliklerle düşün... Belki girmemen gerekir tutukevine... belki de kaçman gerekir... Şimdiden saptayabilir misin bunu? Kaldı ki şimdilik, böyle bir dönemde hiç kimse de "Birgün Bile Yaşamak"ı basmayı düşünmeyebilir. Olsun, onlara hak ver. Böyle bir yapıtın bugünkü parasal gerekliliği 1 milyon lira. Hiçbir yayıncı ertesi gün toplatılabilecek nitelikte bir yapıta 1 milyon lira harcaııp da kendini feda etmez. Bunu bildikten sonra için rahat olmalı. Yayınlanmıyor, yazdıklarım... öyleyse yazmanın artık ne anlamı kaldı deme... oyununu yazmayı sürdür. Yarını düşünmek zorundayız biz. Tıpkı kendi romanında dediğin gibi öyle zamanlar olur ki "Bir gün bile sağ kalışımız yarını belirler". Öyle bir ortamın içinde değil mi ülkemiz? Öyle bir ortamın içinde işte. Öyleyse bu sızlanmaları bırak ve haydi bakalım aç birikmiş gazeteleri, güncele, yarın neler yaşadığımızı iyice düşünebilmeleri için insanlarımız, tarihi sırasıyla bir bir aktarmaya başla. Böyle bir ayı aşkın yığılmalar da yapma bir daha... Olayların önemini yitiriyorsun bilinç düzeyinde... Bir örnek vereyim: Başbakan bir gazeteğe verdiği açıklamada "Kadınlarımız pahalanan şeyleri boykot etsinler. O şeyin fiyatı kendiliğinden düşer... İngiliz kadınları böyle yapıyor..." diyordu. Onu yeren bir taşlama yazmıştın aklında iki gün... hani nerde şimdi? Zamanında oturup yazamadığın için şimdi sana yavan, tatsız tuzsuz geliyor...

Yaşamaya mahkumsun. Yazmaya. Yetiştirmeye. Öğrenmeye. Öğretmeye. Eleştirmeye. Eleştirilmeye. Özgürsüzlüğe. Savaşma. Özgürlüğe. MAHKUMSUN.

Nice mahkumlar faşist çizmeleri hücrelerinin önünde rap rap geçerken yazmalarını sürdürdüler.

Haydi çalışmaya ve yaşamaya... Haydi.

Yaşamaya mahkumsun. Yazmaya. Yetiştirmeye. Öğrenmeye. Öğretmeye. Eleştirmeye. Eleştirilmeye. Özgürsüzlüğe. Savaşma. Özgürlüğe. MAHKUMSUN.

Birgün Bile Yaşamak

...

Belki de bu ağırlığı yüreğimin ta ortasında dayanılmaz bir biçimde duyurladığım için oturduğum yerden kalktım yeniden tabloların bulunduğu duvarlara doğru yöneldim. Orda şimdiye dek görmediğim başka tabloyu gördüm. Yağlıboya bir tabloydu bu. Şöyle yazıyordu altında: “Tuileries Sarayı, 10 Ağustos 1792”. Bunun altına da kocaman kocaman harflerle “DEMİRCİ” yazılmış. Anlamakta gecikmedim: “Demirci Tuileries sarayında”. Demircinin karşısında Lous'lerin XVI. Demircinin elinde alabildiğine oransız büyüklükte kocaman bir çekiç. Omuzuna vurmuş. Tablonun içine Demirci'nin nasıl sığdığına şaşıp kalıyor insan. Demirci, omuzunda çekici coşkuyla sarhoş, kendine güveni kendisine bir ağaç gibi fişkırmış, yaşamın tüm sevinciyle konuşuyor kralın karşısında mantosu sanki rüzgarda uçuşuyormuş, sanki bir şeyin üzerine doğru koşuyormuşçasına. Çevresinde Paris proleterleri, emekçiler... bir de karısı Demirci'nin. Louis'lerin XVI. koltuğuna bir sinek gibi yapışmış, elindeki asasıyla birlikte Demirci'nin karşısında ufaldıkça ufalmış. Barakadaki bu resimleri yapanların ölçekleri bu türlü kullanmaları insanı çok şaşırtıyor. Demirci'yi bunca heybetli kılan ölçüler, kralda nasıl olup da bunca küçülüp onu yine de son derece belirgin kılabiliyor, insan dehşetli şaşıyor doğrusu. Kralın yüzü kül gibi solgun, alabildiğine ölü. Ama bu ölülüğün de korkuyla bakan bakışları pırl pırl kralın.

Ah bu tablo... gerçekten beni hepsinden çok etkileyen işte bu tablo oldu sanırım. Şöyle diyordu Demirci sanki krala: “Sir, demirciyim ben. İşte karım, o da gelen bu halkla birlikte. Zırdeli karım benim: Tuileries Sarayında ekmek bulacağımı sanıyor tıpkı ötekiler gibi. Üç çocuğum var ve ben serserim. Hepimizin kardeş olduğuna inanıyoruz ve bazen bir büyük düşün heyecanımla coşuyoruz. Yaşamak, yalın tutkulu, kötü hiçbir şey demeden ve çalışarak onurlu bir aşkla sevilen kadının yücelten gülümseyişi altında... İşte böyle yaşamak... Ve hiç eğilmeden sizin önünüzde. Tüfek ocağın üstünde çakılı kalıp giderken öylece “Kendi kendime aklımda kaldığınca, yarım yamalak bu dizeleri mırıldandığımda tabloyu yapanın Rumbaud'nun “Demirci” adlı şiirini bildiğini düşünüyorum birden.

Benim tabloyu alabildiğine incelediğimi, üstünde kendi kendime düşündüğümü gören genç bir proleter özgün giysisi içinde, hemen kulağımın dibinde:

- Biliyor musunuz, diye konuştu, bu tabloyu boş zamanlarımda incelemek için salt buraya bu nedenle geldiğim çok olmuştur.

Başımı çevirip baktım, hemen yanımda duruyordu ve boydan boya inceliyordu tabloyu sanki ilk kez gör-

müşçesine. Kendisine baktığımı görmemiş gibi konuşmasını sürdürdü:

- Ama en çok şaşıtığım şey şu oluyor tabloda: Bizi, biz proleterleri simgeleyen şu güçlü, kızıl sakallı, yakası bağı açık, bir dağ gibi heybetli Demirci niçin tutup da şuncacık kralı koltuğundan kaptığı gibi havaya fırlatmıyor? Ben olsam böyle yapardım. Kral hazretleri havada samurdan kürkü içinde uçarken Demircinin karısı da kasıklarımı tuta tuta çatlarçasına gülüyor gösterirdim.

Sonra bana döndü. Kadife yumuşaklığındaki bakışlarını boydan boya yüzüme dikerek konuştu:

- Bizim çarın resmini yapmayı düşünüyorum size söylediğim gibi. Deminden beri tabloları izlediğinizi görüyorum. Görsel sanatın bu kolundan iyice anladığınızı sanıyorum. Sanırım St. Petersburg Üniversitesinde okuyorsunuz? “Evet, öyle” dedim.

- Öyleyse düşüncemi daha rahat sorabilirim size yoldaş. Ben demin size söylediğim gibi bir resim çizersem, sizce yoldaş... bir kopyacı mı olurum?

Devrimin yazgısını belirleyecek tartışmaların yapıldığı 25'i gecesi 17 ya da 18 yaşında genç bir proleterle resim sanatı üstünde konuşmak belki çok kişiye anlamsız, aykırı bir tutum gibi gelebilir. Proleterler her şeye gereksinim duyuyorlardı. Yarınları yaratacak devrime hazırlıklarının kendi doğasal yapılarından coşa coşa kaynaklandığını bu genç proleterin Komün tabloları karşısındaki tutkusu kadar hiçbir şey bundan daha iyi vurgulayamazdı. Ne ki o zaman henüz bilmiyordum; ileride, beyazların generali Yudenic'e karşı Petrograd'ı savunan bir proleterin koltuğunun altında Poincare'nin Bilimlerin Değeri yapıtını tutarken, öteki elinde tüfeğiyle gözcülük ettiğini daha sonraları da görüp izleyecektim.

Bu genç, yakışıklı, bir şiir kadar ince proletere o gece ne yanıtlar verdiğimi anımsayamıyorum. Ama eni konu sanattan, devrimi anlatan sanatın öğelerinden, Tolstoy'dan, Lermontov'dan, Çernişevski'den söz ettiğimizi biliyorum.

Genel grev konusunda kararın alındığını öğrendiğimizde dışarıya çıkıp gezerken sanırım bana Puşkin'den bir iki şiir de okudu. Ben de Nekrasov'dan dizeler okudum. Tüm kardeşçe, dostça, yoldaşça ortaklığın coşkunun içinde bu genç proleterin yüzüne baktığımda noktalanın, yudum yudum kendini belirleyen bir acı da belleğimde o günkü gibi canlı, bir nabız gibi atıyor. “Ah” diyordum kendi kendime, “Çarın saraydan kovuluşunun resmini yapmak isteyen Putilov fabrikalarının bu narin işçisinin kimbilir belki de yarın çarın kurşunuyla yüzü paramparça olacaktır”.

Sonra başımı kaldırıp Demirci tablosuna bir kez daha bakıyorum. “10 Ağustos 1792, Tuileries Sarayı”.

Birgün Bile Yaşamak, syf. 96-98 Eksen Yayınları

Milyonlarca Kişiyi Yok Etmeyi Başardık!

Temade Çınar

Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri

“Bir insanı nasıl yok edersiniz? Öldürerek mi? Bugün hayatta olmadığı halde yaşayan binlerce kişi var. Hatta ölümleri diğerlerinin gücüne güç katıyor, onları birleştiriyor. Demek ki öldürmek çözüm değil. Üstelik üretecek ve tüketeceklere ihtiyacınız varsa... Üretmeseler de mecbur tüketecekler. Nasıl yapmalı ki milyonlarca insanı tehdit olmaktan çıkartmalı! Sadece zenginliği ve kendi yoksulluklarını üretsinler ama itiraz etmesinler. Başlarını kaldıran olursa onları tek tek ortadan kaldırmak kolay. Zaten çoğunluğu ortadan kaldırdığınızda azınlığı kim dinleyecek? Onlar, marjinal olup kalacaklar nasılsa.

Herkes öyle bir yaşasın ki durumlarını, algılamalarını bozalım. Üstelik durumlarından memnun olsunlar. Hatta en sefiller bile kendisinden daha sefilini görsün ve bulunduğu duruma razı olsun. “Ayakkabım olmadığına üzülüyordum ta ki ayakları olmayan birini görene kadar” hikayesinde olduğu gibi.

Yok yok, en iyisi düşünmesinler, düşünemesinler. Hatta mutlu olup olmadıklarını, neden yaşadıklarını, yaşamın anlamını, değerini, özgürlüğü, mutluluğu, onuru asla düşünmesinler. Bunları düşünmeye vakitleri kalmamasın. Milyonlarca kişinin yoksulluğa razı olması gerekir ki azınlığın payı artsın. Çoğunluk olduklarını, fakirliğin ve zenginliğin kaynağını düşünecek bir anları kalmamasın. Kendilerine bunları anlatanları bile duymaz olsun kulakları, anlayamaz olsun algıları. Zamanlarının tümünü ele geçirmek gerek ki düşüncüyü yok edebilelim. Düşüncenin hareket edecek yeri kalmamasın. Sadece çalışsınlar ve onlara sunduğumuz hayatları tüketsinler o kadar. Tıpkı robotlar gibi...

Rolünüz yazıldı. Bu oyunda oynamak ister misiniz? Yoksa siz de size yazılmış olanı bir kenara itip kendi oyununu yazmaya kalkışanlardan mısınız?

Bu sayıdaki yabancılaşmaya karşı beyin egzersizimizde yok edilmiş hayatları arayacağız. Kapitalizmin yok etmeyi “başardığı” milyonlarca insanı... Şimdi neredeler ve kendilerine verilmiş hangi rolü oynuyorlar?

Yüzbinlerce genç üniversite sınavlarına hazırlanıyor. Tam bir at yarışı buhranındalar. Önlerini göremiyorlar. Gelecek bulanık. Ama yapabildiklerinin en iyisini yapmaya hayatlarını kurtarmaya çalışıyorlar. En azından buna inanmaktan başka çareleri olmadığını düşünüyorlar. Aileleri onları özel üniversitelerde okutacak değil ya! Ya da daha şimdiden işleri hazır olanlardan değil onlar. Onları önümüzdeki aylarda aramızda göremeyeceğiz. Üstelik böyle oldukları için takdir edilmekteler.

Yüzbinlerce genç üniversitede finallere, vizelere, bütünlümelere hazırlanıyor. Ya da hiçbir zaman değer görmeyecek olan projelerini, tezlerini bitirmeye çalışıyorlar.

Yüzbinlercesi işsiz. İşsizliğin yaşamdan kovulmak olduğunu biliyoruz. Onlar sanki bunun sorumlusu kendileriymişçesine toplum tarafından itilip kakılmaktalar. Günlük yaşamlarını bile idare etmekte güçlük çekiyor, durmadan o işten bu işe, bilmem hangi bakanlığın, kurumun açtığı sınavdan

Bu sayıdaki yabancılaşmaya karşı beyin egzersizimizde yok edilmiş hayatları arayacağız.

Kapitalizmin yok etmeyi “başardığı” milyonlarca insanı... Şimdi neredeler ve kendilerine verilmiş hangi rolü oynuyorlar?

sınava koşturuyorlar. Tek bir şeyi düşünüyorlar; bir iş bulmak, hayatlarını ve onurlarını kurtarmak. Ondan sonra hiçbir şey istemeyecek ve hiçbir şeye karışmayacaklar.

Yüzbinlerce kadın, televizyondan başka bir dünyası olmaksızın altmış ile ikiyüz arasında değişen bir metrekareye mahkum. Onunla uyanıp onunla uyuyorlar. Televizyonda olup bitene ağlayıp, mutlu olup, huzurlu ya da huzursuz buluyorlar yatağın yolunu.

Yüzbinlercesi bilgisayar, cep telefonu vb. başında. Oyun oynuyor, skorunu takip ediyor, birbirlerini ekliyor, beğeniyor, tıklıyor, paylaşıyor, geziniyor.

Yüzbinlerce çalışan akşam yatmadan yatmaya evine geleceğe kadar çok çalışıyor. Balsa bir ek iş daha yapacak geçinmek için. Bir işi olduğu için şanslı. Başı dik. Çocuklarının yüzüne bakabiliyor. Şimdilik açlığı alt edebiliyor. Şükrediyor bugün de karnını yağsız bulgur aşı ile doldurabildiği için.

Yüzbinlerce çalışanın ne yapıp edip işini kaybetmemesi lazım. Banka kredileri, ev, araba, taksitler vb. vb. ile kuşatılmış. Bunun için ne olsa katlanacak. Her türlü haksızlığa, aşağılanmaya karşı saklanıyor. Hatta bu zulmün bir parçası olmanın teorisini yapıyor. Daha da vahimi bir gün bunu bizzat kendisi yapacak.

Yüzbinlercesi bitmez tükenmez sınavlara hazırlanıyor. Birçok harfin bileşkesi sınavlar, sınavlar... KPSS, ÜDS, TOEFL, TUS... Bir işe girebilmek, bir yere gelebilmek için kendi emeğinden başka bir şeyi olmayanları bekleyen sayısız kapan.

Yüzbinlercesi askerde...

Yüzbinlercesi uyuşturucu, fuhuş, dolandırıcılık ve sistemin ürettiği sayısız suçun bataklığında çürümekte.

Yüzbinlercesi faşizmin propagandasının etkisinde. Şovenizmin, dinciliğin, güç sandığı şeylerin etrafında kendisinin bile anlayamadığı bir gürültü ile dolaşiyor. Sermayenin artıklarından beslendikleri için kendilerini ayrıcalıklı sayıyorlar.

Yüzbinlercesi maça gitti. Zaten onlar maçtan, yarıştan başka bir şey düşünmezler. Loto, toto, sayısal, at yarışı, kim kaçta satılmış, hangi atın büyük annesi hangi koşuyu kazanmış, kim şike yapmış, hangi hakem hangi maçta ne yapmış. Futbolcuların hayatları, ayakkabı numaraları...

Yüzbinlercesini popüler kültür yuttu. Onlar günün modasını takip etmeyi, popüler kitapları okuduğunu göstermeyi ve ne pahasına olursa olsun sınıf atlama-yı düşünmekte. Diziler, paparazi, dedikodular... Yüzeysel hayatların yutup götürdüğü yüzbinler hatta milyonlar...

Yüzbinlercesi bu sistemin yarattığı sorunlarla artık baş edemiyor. Ağır safhada kişilik bozuklukları, psikiyatrik bozukluklar... Şanslı olanlar psikiyatrik tedavi görmekte.

Yüzbinlercesi ağır bir yoksulluğun altında gününü belki de yarınını yaşayabilmenin binbir hesabını yapmak zorunda. Otobüs parasını ayıramayacağı için saatlerce yürüyerek işine gidenler, ekmeklerini çöpte arayanlar, buldukları bir odun parçasını yakacak sayıp saatlerce arkalarından sürükleyenler...

Yüzbinlercesi sadece söylenir. Onlar asla söylemez, söyleyenleri de sevmezler. Durmadan şikayet etmeyi marifet sayarlar. Bir araya gelip memleketin kötüye gittiğinden yakınır onu değiştirmek için yola çıkanları eleştirir, bu kötü gidişe baş kaldıranları da lanetleyerek muhabbetlerini bitirirler. Ta ki ertesi gün bir barda ya da bir çay bahçesinde yeniden buluncaya kadar.

Yüzbinlercesi kahvehanede okey, kağıt vb. oynamakta. Hatta sendikaları, dayanışma derneklerini bile "yer yetmediği için" kahveha-

Sinir krizleri, öfke patlamaları, buhranlar, intiharlar... Kıskançlık ve hırslın zaptettiği bedenler aslında insanlıklarını yaşayamıyorlar. Dar bir gömleğin içinde sıkışıp kalmış gibiler. Nereye dokunsanız bir ah duyuyorsunuz. Zaman zaman tepkilerin birleşip birlikte hareket ettiğine de tanık oluyoruz. Ancak bu tepkiler anlık çıkarılarda birleşip başka bir çıkarda dağılıveriyor.

neye çevirdiler. Bazı dernekler zaten sadece kahvehane işi yapmaktalar.

Yüzbinlercesi...

Siz sayabildiniz mi bilmiyorum. Burada adı geçmedi diye kimsenin alınacağını sanmam. Yok edilmişlerin çoğunun kendi durumlarından habersiz olduklarını söylemeye gerek yoktur sanıyoruz. Bütün bu yok etme hareketi büyük sermayelerle ve karmaşık ilişki ağlarıyla yaratılıyor. Ne için? Farkına varmayalım diye. Neyin? Sömürüldüğümüzün ve asıl önemlisi bu durumu değiştirebileceğimizin.

Bir insanın yaşamını ne işgal ediyorsa o insan ona benzer. Ya da tersi. Bir insan neye benziyorsa yaşamını o işgal ediyordur. Yaşamlarına el konulmuş, kişilikleri, insanlıkları olanakların sınırlarına hapsedilmiş bu insanların ortak yanı yaşamlarından mutlu olmamaları ve huzursuzlukları.

Sinir krizleri, öfke patlamaları, buhranlar, intiharlar... Kıskançlık ve hırsın zapt ettiği bedenler aslında insanlıklarını yaşayamıyorlar. Dar bir gömleğin içinde sıkışıp kalmış gibiler. Nereye dokunsanız bir ah duyuyorsunuz. Zaman zaman tepkilerin birleşip birlikte hareket ettiğine de tanık oluyoruz. Ancak bu tepkiler anlık çıkarılarda birleşip başka bir çıkarda dağılıveriyor.

Değiştirmemiz gereken bir şey var: Farkındalıklarımız... Bizi bu hayata mahkum eden sistemin içinde kızdıklarımızla farksızlaşmamak için yaşadıklarımızı fark etmek ve farklılaştırmak zorundayız.

Yaşadığımız ortamı, zamanı, isteklerimizi, etrafımızdaki insanları, kim olduğumuzu, alışkanlıklarımızı, davranışlarımızı ve onların sonuçlarını, ağladığımız ve güldüğümüz şeyleri, yargılarımızı, korkularımızı, üstün ve zayıf yanlarımızı, nelere karşı sorumluluk duyduğumuzu, yok edilmişimizi ve daha pek çok şeyi fark etmeliyiz.

Ne yazık ki bütün bunlar üzerine kafa yoracak ne zamanımız ne de enerjimiz var.

Günümüzün kaç saati bize ait? Çalıştığımız, yaşamsal zorunluluklarımıza harcadığımız, verili olanlarla geçirdiklerimizin dışında. Milyonlarca insanın sadece günde bir saatini yok olmamak için direnmeye ayırdığını düşündüğümüzde istediğimiz her şeyi değiştirebileceğimizi göreceğiz. Bütün zamanımız işgal edilmiş durumda. Bir gün boyunca kendimizi izleyelim. Kafamızın nelerle meşgul olduğunu. Günlük yapmamız gereken zorunluluklar, faturalar, kampanyalar, ihtiyaçlarımız, kim kime ne demiş, sonra ne olmuş, ne giyeceğim, ne nerede ucuz, dizideki olaylar, aile meseleleri, hesap kitap... Zamanının olmadığından şikayet edenler bunlardan birkaçını elemeye başlasalar dünya için ne büyük bir kazanım olurdu.

Herkes bir insan olarak kendisinden çalınmasına izin verdiği zamanın insanlığın zamanından çalınmış olduğunun farkına varsaydı... Kapitalizmin ihtiyaç duyduğu şey sadece bu zaman... Bütün katliamlar, korku üzerine kurulu harcamalar, bütün sözümona görüşmeler, bütün oyalamalar, yalanlar, diplomasi gürültüleri, medya ve her şey bunun için değil mi? Bir süre daha kazanabilmek için. Bizim yolumuzu uzattığı sürece yaşayacak. Biz ona izin verdiğimiz sürece.

Bunları bütün insanlara anlatmak için yaşayan ve bütün zamanını buna harcayan insanlar hayatımıza girmediği müddetçe ya da başkalarını uyandırmadığımız sürece sabun köpükleri gibi patlayıp söneceğiz. Zaten sınırlı kalan hayat parçalarımızı onlardan koparabildiğimiz kadar hayatta kalacağız. Uyku gafleti içinde yok olup gitmek işten bile değil.

Neler yapabiliriz?

Bizimle benzer şeyleri düşünen insanlarla bir araya gelebilir, birlikte düşünebiliriz. Televizyonu kapatıp yüzümüzü annemize, babamıza, kardeşimize, çocuğumuza, eşimize dönüp güncel gelişmeleri birlikte yorumlayabiliriz. Televizyon saat-

Değiştirmemiz gereken bir şey var: Farkındalıklarımız... Bizi bu hayata mahkum eden sistemin içinde kızdıklarımızla farksızlaşmamak için yaşadıklarımızı fark etmek ve farklılaştırmak zorundayız.

lerini bütün aile için sınırlayabiliriz. “Tek eğlencemiz bu” diyen itiraz seslerini duyar gibiyiz. “Hatta o kadar ki en yakın dostlarımız geldiğinde bile birbirimizle konuşmak yerine hep birlikte sadece televizyona bakıyoruz. Konuştuğumuzda bile ondan konuşuyoruz. Hatta öyle ki onunla sabah aynı saatte uyanıp aynı saatte yatıyoruz. Dizilerdeki karakterlerin sorunlarını kendi çocuğumuzdan daha fazla biliyoruz. Tek eğlencemiz bu. Onsuz biz ne yaparız?” O zaman onsuz neler yapabileceğimizi görme zamanıdır. Onsuz kendimize ait ne kadar zaman kaldığını hatırlama zamanıdır. Okumak, eğlenmek, dostlarla sohbet etmek, öğrenmek ve değişmek için. Bizden çalınan, hayatımızdan kırılan ve yok oluşumuza neden olan zamanın.

İşyerimizde, okulumuzda ya da mahallemizde dayanışmayı güçlendirebilir, sovenizme, faşizme karşı birilerinin yanında dimdik durabiliriz.

Okey tahtasını kapatıp bir saatliğine gündemi tartışabiliriz.

Emekçi mahallelerinde kapı kapı dolaşıp dergi, gazete dağıtan devrimcilere “geçen sayı gelmedi” diye söylenmek yerine ayda bir kez dergimizi, gazetemizi gidip kendimiz alabiliriz. Bir sıcak çay içip sohbet edebiliriz. Hatta gitmişken komşumuzunkini de yanımızda götürebiliriz.

Kızdığımız, söylendiğimiz şeylerle ilgili bir şeyler yapmak için yola çıkmış insanların aşına bir tutam tuz da biz katabiliriz.

Yola çıkmış kitlelerin içine girip varlığımızla düşmana inat, “ben de varım” “yok olmadım, beni yok edemediniz” diyebiliriz.

“Bizleri yok ediyorlar. Eşyalar bizim hayatımızın yerini alıyor. Bizlerden daha değerli hale geliyor. Yıllarımızı bir eve, eşyalarına harcıyor gidiyoruz. Bizi birkaç tahtaya, birkaç çaputa kandırıyorlar. Ne için çalışıyor ne için yaşıyoruz?” diye hissedemeyen, düşünen, söylenen milyonların harekete geçtiğini düşünebiliyor musunuz? Bu hiç de zor değil. Ne kadar direnirse dirensin koşullarının değişmediğini görecektir ve daha önemlisi kitleler koşulları değiştirme güçlerini birlikte öğrenecekler.

Onları harekete geçiren ve geçirecek olan öfke bu sistem tarafından her an, her gün biliniyor. Emekçiler, ürettikleri zenginliklerin heba oluşuna, ona ulaşma şanslarının asla olmayacağına öfkeleniyorlar. Öğrenciler en coşkulu zamanlarından vazgeçip yıllarca kapatılıp ezberledikleri bilgilerin hiçbir işe yaramadığını, onları bir yere getirmediğini, şikeleri, kayırmaları, torpilleri görüp öfkeleniyorlar. Kadınlar emeklerinin sonuçsuzluğunu, saygı görmediğini görüp öfkeleniyor. Yıllarını verip, yemeyip içmeyi, çocuklarını okutacak olanaklarını harcayıp bir göz ev yapabilmemiş olanlar yıkım ekiplerinin kapıya dayanmasına öfkeleniyor. Kürtler, Aleviler, Ermeniler ve aşağılanmaya maruz kalanlar kendileri hakkında ahkam kesenlere öfkeleniyorlar. Katliamlara, cezaevlerine, yasaklara, en barışçıl eylemlere saldıranlara, insanlığın yerlerde sürüklenmesine, gazla ciğerlerinin doldurulmasına öfkeleniyorlar. Evet çoğu zaman susuyor, sınıyor ya da umutsuzluğa kapılıyorlar. Ama öğreniyorlar. Bütün bilgiler hafızalarımıza kazınıyor. Güven, güvensizlik, yol, yöntem, taktik, kazananlar, kaybedenler, elenenler, kalanlar... Kapitalizmin bize öğrettiği gibi unutmuyoruz. Toplumsal öfke ve toplumsal hafıza inanılmaz bir boyuta ulaştı.

Hala ayakta kalabilme seviyesine düşürülmüş yaşamlarımızdan bize kalan zamanı yaşamak için kullanabiliriz. Bize bu yaşamı “dar” edenlere zamanı, dar etmek için.

Kapıları çalalım ve soralım “Orda kimse var mı?”

(İzmir Ayışığı “Yabancılaşmaya karşı beyin egzersizleri atölyesi”nin tartışmalarından derlenmiştir.)

Bütün bilgiler hafızalarımıza kazınıyor. Güven, güvensizlik, yol, yöntem, taktik, kazananlar, kaybedenler, elenenler, kalanlar...

Kapitalizmin bize öğrettiği gibi unutmuyoruz. Toplumsal öfke ve toplumsal hafıza inanılmaz bir boyuta ulaştı.

Hala ayakta kalabilme seviyesine düşürülmüş yaşamlarımızdan bize kalan zamanı yaşamak için kullanabiliriz. Bize bu yaşamı “dar” edenlere zamanı

dar etmek için.

Kapıları çalalım ve soralım “Orda kimse var mı?”

D.Dağlı

Sanata dair notlar

Aydınlık Henri Barbusse

“Barış günlerinde forsalar gibi çalıştırılan ve savaşta ölüme sürüklenenlerde bütün umudumuz. Sadece onların ışığa, aydınlığa ihtiyacı var. Bütün umudumuz dünyamızın yoksul insanlarında!”

Bu sayıda, tanınmış Fransız yazar Henri Barbusse'ün dünyada çok iyi bilinen romanı “Aydınlık”ı tanıtmak istiyoruz. Onun, dünyada en çok yankı yaratan romanı “Ateş”tir. Yazar, I. Dünya Emperyalist Paylaşım savaşına gönüllü piyade olarak katıldığı için, “Ateş” savaşın yıkıcı etkilerini canlı bir anlatımla ortaya koyuyor. Önceleri şovenizmin etkisinde kalan yazar, savaşta yaşadıklarının da etkisiyle, dönüşüme uğruyor ve sosyalist oluyor.

Yazarın üslubu, canlı, dinamik, yaşam dolu. İnsanın geleceğine karşı büyük bir güven duyar. Eserlerinde, keskin gözlem ve derinlikli bir kavrayış vardır. J. London'a benzer üsluba sahiptir. Gerçekçi bakış açısı; olguları, duyguları, tanımlamaları, en belirgin, en keskin, en etkileyici haliyle yansıtmalarını sağlar.

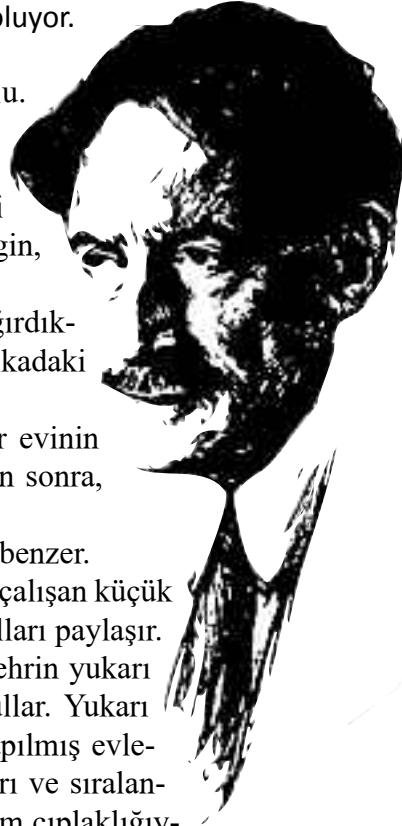
Kendisine mesafeli duranların, ona seslenirken, çağırdukları isimle, “Mösyö Simon” kendisinin, çalıştığı fabrikadaki işçilerden daha üstün ve dişli biri olduğunu söyler.

Akşam fabrika paydosunda, işçilerle birlikte düşer evinin yoluna. Herkes gibi o da, bütün günün yorgunluğundan sonra, bir an önce, kendini evine atmak ister, dinlenmek için.

Çalışanların yorgunlukları da umutları da birbirine benzer.

Simon kendisini, işçilerden ayrı görse de, fabrikada çalışan küçük bir memur olarak, işçilerle aynı yerde oturur, aynı koşulları paylaşır.

Oturduğu şehir, bir şehir içinde iki şehir gibidir. Şehrin yukarı kesiminde zenginler oturur, aşağı kesiminde ise yoksullar. Yukarı kesim, geniş caddeleri, otelleri ve oyma ağaçlardan yapılmış evleriyle kendini gösterirken, aşağı kesim, daracık sokakları ve sıralanmış işçi evleriyle bir şehirde nasıl iki şehir olduğunu tüm çıplaklığıyla gözler önüne seriyor.

Simon, işçi mahallesi dışında bir yerde, zenginlerin semtinde oturamayacağını çok iyi biliyor. Herkes toplumsal konumuna, ekonomik durumuna göre bir yerde oturabilir.

Yazarın üslubu, canlı, dinamik, yaşam dolu. İnsanlığın geleceğine karşı büyük bir güven duyar. Eserlerinde, keskin gözlem ve derinlikli bir kavrayış vardır. J. London'a benzer üsluba sahiptir. Gerçekçi bakış açısı; olguları, duyguları, tanımlamaları, en belirgin, en keskin, en etkileyici haliyle yansıtmalarını sağlar.

Simon halasıyla kalır. Annesini çok genç yaşta yitiren Simon'un babası da hayatta değildir. O da halasıyla aynı evde yaşamak durumunda kalmıştır. Evin durumu, ne denli sefalet içinde olduklarını apaçık olarak gösteriyor.

Fakat hala, kendisini, kendisiyle aynı şartlarda yaşayan insanlardan saymaz. O, yoksulların hayatına, tepedekilerin gözüyle bakar. Israrlı olarak, Simon'un, bir işçi olmadığını, onlardan farklı olduğunu belirten bir işaret . bir simge takmasını ister.

Hala, bir taraftan varolan durumun devamından yana ve alışılmış yaşam biçiminin değişmesini istemiyor; fakat diğer taraftan da, Simon'un, kendini, herkese kabul ettirmiş bir gerçekçi olmasını ya da gerçekleri insanların yüzüne söyleyen büyük gerçekçilerden biri olmasını istiyor. Hala, içinde karşıt görüşler taşıyor.

Mahallede oturanlar, kadınlar olsun, erkekler olsun, birbirleriyle sıklıkla ilişki içindedirler. Birbirlerine bağlanmışlardır ve birbirlerine ait her şeyi bilirler. Öyle ki, hala, Simon'un kendisini nasıl kırdığını ve öteki davranışlarını, orada oturan birisiyle paylaşmaktan çekinmez

Dükkancıların birbiriyle ilişkisi zorunlu bir ilişkidir. Aralarındaki tüm ilişkiye karşın, birbirlerini çekemezler. Kıskançlık duyarlar. Ama hepsi de zengin dükkancılara karşı içten içe, derin bir kin ve öfke duyar. Alttakilerin, üsttekilere karşı duyduğu bir düşmanlıktır bu.

Simon, mahallede oturanlara ilişkin geniş bilgilere sahiptir. İnsanları değerlendirirken, kulaktan kulağa yayılan, çoğu kabalaştırılmış, şişirilmiş bilgilere dayanır. Pazar günü, mahalleyi dolaşırken gördüğü insanlar hakkındaki bilgilerini, gözlem ve değerlendirmelerini bize aktarır.

Gençlerin birbirleriyle ilişkileri, yaşlılardan farklı olarak daha içten, yaşam dolu ve değişimden yanadır. Anne ve babalar, yaşlandıkça, daha tutuculaşır.

Buradaki insanlar, her ne kadar birbirleriyle görüşüp, konuşsalar ve birlikte dolaşsalar da, durumları birbirinden farklıdır. Sınıfsal konumlarına bağlı olarak durumundan hoşnut olanlar var, durumundan hoşnut olmayanlar var. Buradaki sosyal ilişkiler, sosyal yaşam, toplumun sosyal yapısını yansıtır.

İnsanlarla ilişkisi mesafeli ve pek candan olmayan Simon'un kadınlarla

ilişkisi de çok farklı değildir. Ta ki Marie ile konuşana dek. Marie, onu çok etkiler. Marie'nin onun elini tutması, ona dokunması, nefesini yüzünde hissetmesi, Simon'un yüreğini ürpertir. Kadınlarla ilişkisi iyi olmayan Simon, şimdi, Marie'ye tutkuyla bağlanmıştır.

Çok coşkulu, çok heyecanlı ve duygunun doruğunda geçen birliklik, evlilikle sonuçlanır.

Yazar, Marie ile Simon'un aşkını anlatırken, yalın, içten ve gerçekçi davranıyor. İkisinin duygu yoğunlaşmasını, duygu patlamasını sıcak bir atmosfer içinde veriyor. Anlatım çok güçlü, etkileyici ve berrak.

Marie evlendikten sonrada coşkunluğunu yitirmez. Hayal kurmaya devam eder. Gökyüzünde ilk uçağı gördüğünde, uçakta olmayı, birçok yere uçakla gitmeyi hayal eder. Simon ise, Marie'nin heyecanına, ateşliliğine, hayalciliğine sahip değildir. Yaşamını zenginleştirmek için fabrikanın kitaplığından eve kitap getirmeyi düşünen Marie'dir. Okuduğu kitaplarda yazılanın gerçeklerle ilgisinin olmadığını söyleyen de Marie'dir.

Simon bir taraftan işe gidip gelirken ve günlük hayatını sürdürürken, bir taraftan da politik bir faaliyet içindedir. Milliyetçi bir derneğe gidip, gelir. Milliyetçilerin derneği, bir yandan sosyalistlere karşı şiddetini yoğunlaştırırken, öbür yandan da kitleleri etkilemek için çalışmalarını iyice artırır. Milliyetçiler, karşılarında en büyük tehlike olarak işçileri görürler.

Bunu bildikleri için, işçileri yanlarına çekme yolları aramaya koyulurlar.

Simon, fabrikada işçilerin yanına gidip onlarla biraz temas kurunca, işçilerin kendisinden ne kadar farklı olduğunu görür. Ve hemen anlar ki, işçiler, ilerde kendilerini ezen ne varsa, hepsini tepetaklak edip geçecekler. Görüyor ki işçiler toplu halde bulunuyorlar ve kitlesel güce sahipler. İşçilerin kitle gücüne bakarak, yarının nelere gebe olduğunu anlıyor. Bu durumun düzen güçleri için nasıl bir tehlike oluşturduğunu görüyor ve onlar adına korku duyuyor.

Bir süre sonra, sokaklar, sosyalist işçilerin, çalışanların eylemiyle çalkalanır. Eylem, ücretli emekçilerin, isteklerini patrona duyurmanın, kabul ettirmenin en etkin yoludur. Eğer bu istekler kabul edilmezse, ardından işçilerin şiddeti gelecektir.

İşçilerin eyleme geçmesi, mahallede etkisini hemen gösterir. Orta sınıflara göre, bu, bir ayaklanmadır, hem de şiddetli bir ayaklanma. İşçilerin yürüyüşe geçmesiyle, dükkanların kepenkleri hemen kapanır ve dükkan sahipleri evlerine çekilerek pencerelerin ardından olanları izlemeye ve anlamaya çalışırlar.

İşçi eylemleri hiçbir şey olmadan sona erdiği için derin bir nefes aldılar. Birer mülk sahipleri olarak, işçilerin eylemlerine kesin olarak karşılar. İşçi ayaklanması, şiddet, düzenlerini bozacak diye ödleri kopuyor. İçinde buldukları düzenin korunmasından yana bir anlayış taşıyorlar.

Eylemin sonucuna gelince. Eyleme kararlılıkla başlayan işçiler, eylemi kötü biçimde bitiriyorlar. Patronla görüşürken zayıflık gösteriyorlar. Patron onları sarhoş edip, rezil bir duruma düşürüyor. Patron görüşmeye

Yazar, Marie ile Simon'un aşkını anlatırken, yalın, içten ve gerçekçi davranıyor. İkisinin duygu yoğunlaşmasını, duygu patlamasını sıcak bir atmosfer içinde veriyor. Anlatım çok güçlü, etkileyici ve berrak.

gidenlerin cebine para koyunca, onlar da onurlarını ve eylemlerini satıyorlar.

Simon ile Marie'nin evlilik yaşamı, sıradan insanların yaşamı gibi kendi akışı içinde geçer: bıkkın, renksiz, heyecansız(...) Kadın açısından hayat daha da sınırlı, dar ve bezgin. Erkek ise daha serbest.

Onların bu hareketsiz günlük yaşamında bazen tek bir olay olmuyor. Ta ki savaş başlayana dek. Fransa'nın bu savaşta yer almasıyla her şey alt üst oluyor. Seferberlik başlatılıyor.

Sömürücü sınıflar savaşın gerçek nedenlerini gizlemek için, toplumu tam bir yalan bombardımanına tutuyorlar. Kendi çıkarları için yapılan savaş, tüm ulusun çıkarı olarak gösteriyorlar. Bu ortamda, şovenizm alabildiğine kışkırtılıyor. Demogoji, yalan, şovenizm toplumu sersemletiyor. Kitleler bu yolla cepheye gönderiliyor.

Savaşa katılanlardan biri de Simon. Cepheye gördüklerini, savaşın, askerler üzerinde yarattığı etkiyi, acıları, yıkımı etraflı olarak anlatıyor. Savaş uzadıkça bu yıkımın nasıl derinleştiğini Simon'un gözlemlerinden öğreniyoruz. Ölüm, acı, yıkım, beraberinde daha bir hoşnutsuzluk ve öfke getiriyor.

Sömürücü sınıflar savaşın gerçek nedenlerini gizlemek için, toplumu tam bir yalan bombardımanına tutuyorlar. Kendi çıkarları için yapılan savaş, tüm ulusun çıkarı olarak gösteriyorlar. Bu ortamda, şovenizm alabildiğine kışkırtılıyor. Demogoji, yalan, şovenizm toplumu sersemletiyor. Kitleler bu yolla cepheye gönderiliyor.

Savaş cephesinde sadece gönüllüler, aldatılanlar yok, orada “enternasyonalist” olanlar da var. Enternasyonalist, savaşa karşı. Onun savaş karşıtı sözleri, askerler arasında yankı yaratıyor ve ilgi uyandırıyor. Savaşın getirdiği büyük yıkım ve öfke atmosferi, savaş karşıtı görüşlerin etkisini artırıyor. Enternasyonalist, sözleriyle askerlerin tepkilerini, biriken hoşnutsuzluğunu ve öfkesini açığa çıkarıyor.

Savaşın toplumda yarattığı yıkıcı sonuçlar, açlık, yoksulluk, büyük sıkıntılar, yokluklar sıradan insanları, savaşın asıl nedenleri üzerine düşünmeye sevkeder. Egemenler kendi çıkarları uğruna kitleleri birbirine kırdırdı. Halk bu durumu görmesin diye savaş üzerine, savaşın gelişmesi ve çıkma gerekçeleri hakkında sürekli yalan söyledi, yalan haber üretti. Düzen gazeteleri, insanların aldatılmasında etkin bir görev üstlendi.

Şu sözler, savaşa katılan fakat savaş sırasında dönüşüme uğrayan sıradan bir insanın geldiği noktayı özetliyor.

“Barış günlerinde forsalar gibi çalıştırılan ve savaşta ölüme sürüklenenlerde bütün umudumuz, sadece onların ışığa, aydınlığa ihtiyacı var. Bütün umudumuz dünyamızın yoksul insanlarında.”

Simon savaştan, yaralı olarak döner evine. Marie'ye tekrar kavuşur ama artık eski Simon değildir. Görüşleri değişmiş ve insanları aldatan herkese, her kuruma isyan içindedir.

“- Hayır hayal görmemeli insanlar, hata yapmamalılar. Yalan olan her şeye paydos demeliler. Ne tarafa gideceklerini şaşırıyorlar sonra.”

“Sadece büyük bir yenilgi açabilir milyonlarca insanın gözünü.”

Sıradan biriyken değişen Simon, yaşadıklarının sonucunda devrimci bir bakış açısına ulaşıyor.

“... devrim yepyeni ve şaşmaz bir düzen müjdeliyor.”

Özgür Güven

Antikitede Materyalizm

İnsanlığın barbarlık çağından uygarlık çağına geçişi, sınıflı toplumların ilki olan köleci topluma geçişiyle oldu. Uygarlık tarihi, sınıflı toplumların tarihidir. Köleciliği doğuran, üretici güçlerin gelişiminde muazzam bir ilerleme oldu. İnsanlar ilk defa kendi tükettiklerinden, yaşamsal gereksinmelerinden daha fazla üretim yapmaya başladılar; ilk defa toplumsal bir artık değer ortaya çıktı. Ve insanların bir bölümü köle emeğini sömürerek bu artık değere el koydu, böylelikle, yine ilk defa insanların bir bölümü, köle sahipleri boş zamana sahip oldu. Boş zamana sahip olanlar çevrelerinde olup biteni anlamak için gözlem yapmaya, incelemeye, üzerinde düşünmeye, yorumlamaya başladılar. Böylece felsefe doğdu.

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için her şeyden önce yiyeceğe, barınağa, ısınmaya vb. maddi şeylere ihtiyacı var diyordu Marx. İnsanın yüzündeki varlığı kadar eski bir gerçektir bu. Bu kadim gerçek nedeniyedir ilk filozofların daha önce değil de antik çağda, köleci toplumda ortaya çıkışı. Felsefe de bilim de köle emeği üzerinde, köle emeğine el koyan boş zaman sahipleri tarafından geliştirildi. Ve felsefenin ilk çağdan bugüne en temel sorunu, maddenin mi düşünceye, düşüncenin mi maddeye öngeldiği sorunu oldu. Evrenin temelinde madde mi yoksa düşünce mi vardı?

Biz burada bu sorunu ele almayacağız. Bilimsel felsefe maddenin önce geldiğini düşüncenin de en gelişmiş madde olan insan beyninin bir ürünü olduğunu ortaya koydu. 15 milyar yıla yakın bir yaşa sahip olan evrende, şu son birkaç milyon yılda ancak insana ya da insanımsı canlıya rastlanırken, düşüncenin öngeldiğini söylemek, safсата iklimine yelken açmaktır. Biz şimdi, maddenin öngeldiğini, düşüncenin de onun ürünü olduğunu savunan materyalizmin ayak izlerinden onu izlemeye, gelişimini görmeye çalışacağız.

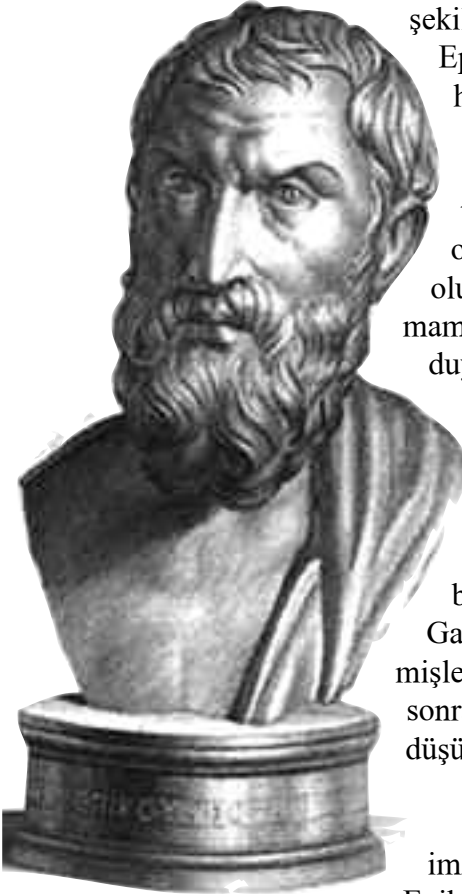
Epiküros'un Materyalizmi

Epiküros, MÖ. 341'de bugün Sisam ve Samas adlarıyla bilinen adada doğdu. Bir Atina vatandaşı olan Epiküros, 35 yaşındayken MÖ. 306 yılında "Bahçe" adıyla tanınan kendi okulunu kurarak, felsefe dersleri vermeye başladı. MÖ. 271'de öldüğünde, kendi çağının Yunan dünyasında büyük bir etkiye sahip olmuştu. Epiküros, Büyük İskender'in ölümünden hemen sonra Makedonya'nın mirasçılar arasında paramparça edilip

Epiküros

Epiküros, felsefeye “adalet” kavramını da getirdi. Kendisinden önceki felsefede olmayan bu anlayış, onun en önemli katkıları arasında sayılır. Adalet, “asla kendisi için bir şey değil, ama insanları, birbirleriyle ilişkilerinde her nerede ve ne zaman olursa olsun zarar vermemeye ve zarar görmemeye yönelen bir tür sözleşmedir.” (J.B. Fosster, a.g.e)

paylaşıldığı savaşlar sonunda, bütün etkinliğini ve gücünü yitirdiği; buna karşılık Yunanistan'ın yeniden tarih sahnesinde öne çıkmaya başladığı bir dönemde yaşadı. “Bahçe” sohbetlerinde öğrencilerine materyalizmi anlattı, tartıştı, tartıştırdı. Ancak onun materyalizmi, esas olarak düşünerek geliştirdiği, düşünceye dayalı tasarımcı, kurgusal bir materyalizmdir. Epiküros'un fikirlerinin, tezlerinin kendi çağında Yunan düşüncesi ve toplumsal hayatı üzerinde büyük etkisi olsa da, daha sonra yasaklandı. Avrupa'da yayılan Hristiyanlık ve kilise, Epiküros'u ve takipçilerini sapkınlıkla suçlayarak din düşmanı ilan etti. Bu nedenle Epiküros'a ait el yazmalarının neredeyse tamamı kilise tarafından yok edilirken, takipçileri de engizisyonda kovuşturmalardan geçirilip, cezalandırıldı.

Epiküros'un fikirleri, felsefesi günümüz dünyasında olsun, modernizmin doğup gelişmeye başladığı Aydınlanma çağında olsun genellikle ikinci elden, yani onun öğrencileri, takipçileri tarafından yazılan, aktarılan eserler tarafından öğrenilip tanındı. Bunların başında da Romalı büyük ozan Lucretius (MÖ. 99-55) gelir. Lucretius, üstad olarak kabul ettiği Epiküros'un anlatım biçimine ve düşüncelerine sadık kalarak kendi en büyük eseri olan “De Rerum Natura”yı yazdı; “Şeylerin (ya da nesnelerin) doğası” diye dilimize çevrilebilir.

Epiküros'un felsefesi, kendisinden önceki iki düşünürden etkilenir: Demokritos ile Leukippos. Demokritos (MÖ. 460-350) maddeye ait en küçük, bölünemez boyutlarda olan ve o maddenin özelliklerine sahip parçasına “atoma” adını verir. “Atoma”, Yunan dilinde bölünemez anlamına geliyor. Bu atomların her birinin ağırlığı birbirinden farklı olduğu gibi şekilleri de farklıdır ve gözle görülemeyecek kadar küçüktürler.

Epiküros'a göre bu atomlar boşlukta varolurlar ve sürekli hareket halindedirler. Birbirleriyle çeşitli biçimlerde birleşip ayrılabilirler. Bütün “gerçeklik” işte bu atomlardan ibarettir; bir kaya da, bir insan da bir ağaç da nerede ne varsa bu atomlardan oluşmuştur. Hatta Demokritos'a göre tanrıların kendileri de atomlardan oluşmuştur, ancak tanrılar son derece ince ve saydam atomlardan oluştukları için görülemezler. Epiküros'a göre bu atomlar yaratılmamış ve yokolmayan, değişmeyen maddesel varlıklardır. Bütün duyu nesnelere bu atomlardan oluşur ve insanda duyumlar yaratırlar. Epiküros, kendisinden önceki filozoflardan farklı olarak atom hareketlerinin belirli normları olmadığı gibi belirlenmiş kurallara da uymadıklarını savunur. Tesadüfler ve şans, bu atomların hareketlerinde sapmalara neden olabilir.

Epiküros'un Demokritos ve Leukippos'tan alıp geliştirdiği bu tezler, Lucretius aracılığıyla daha sonrakilere ulaşmıştır. Gassendi ve Bacon bu tezlerden hareketle doğa bilimlerini geliştirmişlerdir. Epiküros'un tasarıma dayalı bu kurgusal materyalizmi, daha sonraki yüzyıllarda bilimin açığa çıkaracağı pek çok bilimsel buluşu, düşünce ve mantık yoluyla önceden işaret etmiştir. Epiküros'un tezleri ve düşünce biçimi, aydınlanma çağındaki bilimlerde devrimler süreci üzerinde etkili olmuş; pek çok bilimsel buluşa imza atan bilim insanları onun düşüncelerinden esinlenmişlerdir. Epiküros'un felsefesi iki temel önermeye sahiptir: “Hiçbir şeyin hiç-

bir zaman tanrısal bir güç tarafından yoktan varedilmediğini ve doğanın.... bir şeyi asla hiçliğe indirgemeyeceği” (Aktaran J.B. Fosster; Marx'ın Ekolojisi)

Epiküros'un felsefesi tutarlı bir mantık silsilesine dayanır. Biraz spekülasyon ve tasarıma dayalı da olsa, onun bütün felsefesine temel oluşturan bu mantık-kurgusal düşünceleri açıklarken, kendisinin geliştirdiği bir kavram olan “önsezi”den yararlanır. Epiküros'un materyalizmi, genel olarak materyalizmde varolduğu kabul edilen indirgemeciliği yadsır. O, sadece duyulara değil, genel düşünce sisteminin “kanunlar”ına dayanarak açıklar düşüncelerini. Epiküros'a göre “önsezi” düşünsel bir süreçtir, bu “önsezi”ler deneyimden önce olamazlar, ama sistematik bir gözleme dayalı olarak akıl yürütmeye ve bu akıl yürütmenin sonucunda pratik etkinliğe, eyleme öngelirler. Buradan anlaşılacağı gibi “önsezi”, bilgi edinmede, bilgilenmede öznenin etkin rolünü kabul eder: Özne olmadan bilgi edinilemediği gibi, düşünce de varolamaz. Yani düşünceden önce gözlem yapan ve düşünen özne, madde varolmalıdır.

Epiküros'ta Ahlak ve Hukuk

Epiküros'un takipçilerine göre “doğa kavramının esası, Lucretius'un söylediği gibi MORS İMMORTALİSTİR” diyor Marx, yani ÖLÜMSÜZ ÖLÜM! İşte Antik Yunanistan'ın bu dev düşünürünün materyalist felsefesi, ölüme ve özgürlüğe yaptığı vurgu, onun ahlak felsefesinin de temelini oluşturur. Epiküros, Temel Öğretiler'inde “ölümün bizimle hiçbir ilgisi yoktur, çünkü dağılan duyarsızdır ve duyarsızlıktan yoksun olanın da bizimle hiçbir ilgisi yoktur” diyor. Yine, “bireyin özgürlüğü ancak “doğal bilim yoluyla, dünyanın ve onun içindeki bireyin ölümlülüğünün araştırılması olanaklı olduğunda başlar,” diyor. İşte bu düstur, materyalist bir ahlak için çıkış momentumudur, dinin ve batıl inancın yaydığı ölüm korkusunun altilmesi. İnsana gerekli olan tek bilimin mutluluk bilimi olduğunu savunan Epiküros'a göre iki şey Tanrı ve ölüm insanlara mutsuzluk getirirdi.

Bu nedenle de, bu iki şeyle mücadeleye girişti. “Aç kalmamak, üşümek, susamamak; işte Zeus'u bile kışkırtacak mutluluk... Ölüm gelecek diye acı çekmek en büyük aptallıktır. Ölüm varken biz yokuz, biz varken ölüm yoktur, onunla hiçbir zaman buluşmayacağız ki” (Akt. Orhan Hançerlioğlu, Felsefe Sözlüğü)

Ahlak felsefesi, öteki dünya, öbür dünya gibi bir şeye yer vermediği için insanın bütün gereksinmelerinin bu dünyada, maddi evrende karşılanmasını savunur. Tanrıları evrenin hiçbir işine bulaştırmaz. Ona göre mutlu olmak acı duymamaktır. Buna da ancak ruhsal sükunetle ve bilgelikle erişilebilir. “Bütünlüğe erişmiş bir hayatın kutluluğunu üretmek için bilgeliğin sağladıklarının en yücesi dostluğa sahip olmaktır” diyen Epiküros için dostluk, bütün insan hayatının ve toplumsal yaşamın merkezinde yer alması gereken ilkedir. İster aile birliği olsun ister devlet işleri ya da diğer toplumsal beraberlikler, eğer dostluk ilkesine dayanmıyorsa ruhsal sükuneti bozar ve mutsuzluk getirir.

Epiküros'un materyalizmi, acıdan kaçması ve her şeyi maddi dünyada araması, bazılarınca zevk düşkünlüğü, hatta hazcılık olarak adlandırılmaya çalışılmış olsa bile, o buna karşı çıkar. Hazcılığın aksine, basit ve sade bir yaşamın mutluluk getireceğini savunur, öğütler: “Bizi anlamayan bilgisizlerin suçlamalarına kulak asma Menoikeos. Zevk en üstün iyidir dediğimiziz

“Aç kalmamak, üşümek, susamamak; işte Zeus'u bile kışkırtacak mutluluk... Ölüm gelecek diye acı çekmek en büyük aptallıktır. Ölüm varken biz yokuz, biz varken ölüm yoktur, onunla hiçbir zaman buluşmayacağız ki”

zaman ne sefihlerin zevklerini, ne de hayvanca hazları ileri sürdük. Bizim sözünü ettiğimiz zevk, sadece ruh rahatlığıyla beden acısının yokluğundaki zevktir. Bedenimiz acısız ve ruhumuz rahatsa mutluyuz. İnsanı mutlu kılan ne tika basa yeme, ne kıyasıya içme, ne cinsel sapıklıklardır. İnsanı mutlu kılan; akla uygun ve sade alışkanlıklar, arayacağımız ve sakınacağımız şeyleri iyice ölçebilen, ruha rahatsızlık veren yanlış ve boş inançları söküp atabilen bir akıldır.” (Akt. Orhan Hançerlioğlu, a.g.e)

Epiküros, kısa vadeli ve bencilce bir haz arayışının bir süre sonra tatminsizlik düzeyine varacağını ve daha büyük ruhsal ve bedensel acılar getireceğini bilir. Bu yüzden de hayatı boyunca lükse ve servete hiç itibar etmeden basit bir yaşamı tercih etmiştir. Ona göre insan doğasının ihtiyacı olan “Servet hem sınırlıdır hem de kolayca elde edilebilir; aylak hayal gücünün istediği servet ise sonsuza uzanır.” (Akt. J.B. Fosster, Marx'ın Ekolojisi)

Basit bir yaşam ve dostluk, onun yaşamının ilkeleri oldu. Bu ilkeleri “Bahçe”sinde kendisini dinlemeye gelenlere, öğrencilerine de aşıladı. Bahçe'deki bu derslere, erkeklerle eşit birer birey olarak kadınlar da gelir ve özgürce tartışırlardı. Ki bu, antik Yunanistan'da çok ender görülen bir özelliktir. Zira bu dönem kadın, toplumda erkekle eşit değil, ikinci sınıf insan konumundaydı.

Epiküros, felsefeye “adalet” kavramını da getirdi. Kendisinden önceki felsefede olmayan bu anlayış, onun en önemli katkıları arasında sayılır. Adalet, “asla kendisi için bir şey değil, ama insanları, birbirleriyle ilişkilerinde her nerede ve ne zaman olursa olsun zarar vermemeye ve zarar görmemeye yönelten bir tür sözleşmedir.” (J.B. Fosster, a.g.e) Eğer hukuk kendi mentalitesine aykırı hale gelir de maddi koşullarla olan uyumunu yitirirse, insanların birbirleriyle olan karşılıklı ilişkilerini düzenlemekte yararlı olmaktan çıkarsa, hukuk, “o zaman, adaletin zorunlu doğasına sahip değildir.” Epiküros'taki bu yaklaşım, onun idealistlerden ayrı bir bakışa sahip olduğunu gösteriyor. Zira idealizme göre hukuk kuralları, yasalar, insani toplumsal etkilerden kopuk, aşkın ve tanrısal yanları vardır. Oysa Epiküros, hukukun, yasanın, tamamen maddi koşullarla bağlantılı ve uyum içinde olması gerektiğini savunur, öğretir.

Epiküros'ta Evrim

Epiküros felsefesi tutarlı bir mantık silsilesine dayanır. Yöntemi kurgusal da olsa, insanal gelişimin kökeninde ilkel bir yaşam formunun olduğunu ve bazı başka yaşam formlarının da zamanla yokolduğundan sözeder. İnsanın ilerlemesi fikrini açıklamaya yönelir. Ona göre insan doğası, insanın ve toplumun evrimiyle birlikte gelişir ve değişir. Onun ahlak felsefesinin temelinde yer alan “dostluk” ilkesi, insanın ve toplumun varoluşunu sağlayan maddi araçların karşılanması sürecinde yapılan bir toplumsal anlaşmanın sonucu olarak varolabilir. Bunları, “Herodot'a Mektup”unda şöyle açıklar: “İnsan doğasına her türden pek çok şeyi yapabilmeyen sadece koşullar tarafından öğretildiğini ve zorlandığını; ve ardından uslamayla doğanın önerdiğini geliştirip yeni buluşlar yaptığını, bazı konularda hızlı, bazılarında yavaş ilerlemelerle, bazı çağlarda büyük, bazı çağlarda daha yavaş gelişmeler kaydettiğini varsaymalıyız.” (Akt. J.B. Fosster age.) Buradaki mantık-kurgusal yöntem açıkça görülse de, ortaya konan görüş, evrimci ve materya-

“Bizi anlamayan bilgisizlerin suçlamalarına kulak asma Menoikeos. Zevk en üstün iyidir dediğimiz zaman ne sefihlerin zevklerini, ne de hayvanca hazları ileri sürdük. Bizim sözünü ettiğimiz zevk, sadece ruh rahatlığıyla beden acısının yokluğundaki zevktir. Bedenimiz acısız ve ruhumuz rahatsa mutluyuz. İnsanı mutlu kılan ne tika basa yeme, ne kıyasıya içme, ne cinsel sapıklıklardır. İnsanı mutlu kılan; akla uygun ve sade alışkanlıklar, arayacağımız ve sakınacağımız şeyleri iyice ölçebilen, ruha rahatsızlık veren yanlış ve boş inançları söküp atabilen bir akıldır.”

list bir görüş. Neredeyse, insanların düşüncelerini belirleyen toplumsal varlıklarıdır diyen Marx'ın tezine ulaşacak gibi.

Epiküros'tan sonra onun görüşlerini bize aktaran Lucretius'ta türlerin doğaya uyması ve soylarını sürdürmesi üzerine evrimci görüşler çok daha açık olarak ifade ediliyor. Antik çağdan bugüne kalan eserler arasında evrim üzerine başka yazılar da var. Örneğin MÖ. 500 ila 400 yılları arasında yaşayan Empedokles ile Anaksagoras'ta da evrim üzerine görüşler, tezler yeralır. Tabi ki evrimi reddeden, hatta saldıranlar da var. Bunların önde gelenlerinden biri de Aristoteles. Ve zaten biz, Empedokles'ten bugüne pek bir şey kalmadığından, onun tezlerini Aristoteles'ten öğreniyoruz. Aristoteles, Empedokles'e karşı çıkarken, önce onun görüşlerini özetliyor.

“Öyleyse niçin doğanın parçaları için de durum aynı olmasın, örneğin dişlerimiz -öndekiler parçalamaya uygun olacak biçimde keskin, azı dişleri besinleri öğütmeye uygun düşen tesadüfi bir sonuç olarak zorunluluktan çıkmış, aynı şekilde diğer parçalar da bizim onlara atfettiğimiz amaçlar için yapılmış olmayıp bu amaçlara uygunluğu tesadüf olmasın? Her nerede parçalar sanki bir amaç için yaratılmışçasına bir araya gelmişse, böyle şeyler kendiliğinden olarak uygun biçimde düzenlenmiş olduğundan varlığını sürdürmeyi başarır, böyle olmayanlar ise Empedokles'in sözünü ettiği “insan yüzlü öküz” neslinin tükendiği gibi, yaşamayıp yok olacaktırlar.” Empedokles'i eleştirip reddetmeye çalışırken onun görüşlerini böylece bize ulaştıran Aristoteles, “Doğanın bir neden, bir amaca doğru işleyen bir neden olduğu açıktır” diyor ve böylece, doğanın bir amacı olduğunu, yani önceden tasarlanmış bir planın düşünceye göre hareket ettiğini söyleyerek, materyalizmden ne kadar uzak olduğunu da gösteriyor.

Epiküros, Empedokles'in “insan yüzlü öküz” gibi doğada hiç varolmayan, doğaya aykırı hayal ürünü fantastik yanlarıyla alay etse de, Aristoteles karşısında onun evrimci görüşlerini savunan bir tutum içinde oldu. Lucretius ise daha açık olarak doğada, kendilerini çevrelerindeki tehlikelerden koruyabilecek mekanizmalar, organlar, özel şeyler geliştirebilen canlı türlerinin hayatta kalabildiklerini ve soylarını sürdürebildiklerini, böylece türün varlığını devam ettirebildiğini, “buna karşılık, bu doğal armağanlara sahip olmayanların... doğa soylarını kurutuncaya dek diğerlerinin oyuncağı ve avı” olduğunu söyler. (Akt. J.B. Fosster, a.g.e) Burada şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Darwin'in çalışmalarında kendi bilimsel-maddi temelleri ve kanıtlarıyla ortaya koyduğu evrim teorisi, antik çağda tasarım yoluyla da olsa ilk olarak Empedokles, Epiküros ve Lucretius'un tezlerinde görülebilir.

Epiküros'un düşüncesinin temelinde daima madde vardır, maddi dünya vardır. O, dış dünyayı da insanı da gözlem altına alıp iyice gözlemeden düşüncesinin konusu haline getirmez. Ortaya koyduğu bütün tezleri, maddiyi temel alan, madde üzerine yapılan düşüncelere dayanır. Lucretius'un Epiküros'tan aktardığı “hayvanlar gökten düşmüş olamazlar ve toprağın üzerinde yaşayanlar tuzlu uçurumlardan çıkmış olamaz. Sonunda ana diliyle adlandırılmayı hak eden yeryüzüdür, çünkü bütün her şey yeryüzünden doğmadır.” (age) Buradan açıkça anlaşılacağı gibi Epiküros'a göre yaşam ne göklerden inmiştir ne de tanrılar tarafından yaratılmıştır. Yaşam maddeden, dünyanın kendisinden doğmuştur. Bu dünyadan başka, maddi dünya dışında bir yaşam yoktur.

E piküros'a göre yaşam ne göklerden inmiştir ne de tanrılar tarafından yaratılmıştır. Yaşam maddeden, dünyanın kendisinden doğmuştur. Bu dünyadan başka, maddi dünya dışında bir yaşam yoktur.

Bahar Derin

Aş-Çı-Yız De-Diy-Sek Eşşek Değiliz!

Bir ay kadar önceydi. İçimde tuhaf bir duyguyla ayaklarım beni Haldun Taner Sahnesi'nden içeri soktu... Kestanecinin önünden geçerken kokusu sizi cezbeder,canınız kestane çeker ya, içerden gelen piyano sesleri, sonbaharda denizin hüzünlü dalgalarıyla birleşince; bana da gelecek ayın programından bir oyun seçmek kaldı.

Baktım programda birkaç yıl önce Antep'te izlediğim ve slogan atmamak için kendimi zor tuttuğum o oyun. Hemen biletleri aldım.

Sizi bilmem ama tiyatro benim için çok özeldir. Bende kendimi özel hissettim ve o gün yine bir sürü insana insan kalabilmek için mücadele etmek gerektiğini anlattığım ve bu özel oyunu hak ettiğime olan inancıyla giyinip süslendim, hatta giymeye pek fırsat bulamadığım etekte bana pek yakıştı. Kafamda sanattan alacak olmanın dayanılmaz hafifliği en güzel duygularıyla girdim Harbiye'deki Muhsin Ertuğrul Sahnesine...

Salona geçmeden panolardaki resim ve yazılar dikkatimi çekti. Muhsin Ertuğrul'un Sovyetler Birliği'nde eğitim aldığını ve sergilediği eserleri okudum. Sanki sanatın onun bedenine girmiş o hınzır gülüşüyle evet bende sizdenim dediğini duyar gibi oldum.

Salona geçtiğimizde koca salon yüzlerce enerji dolu gözle doluydu. Salona girişte dağıtılan oyunun tanıtım broşürüne göz gezdirdim. Vasif Öngören'i yaşamının ve eserlerinin kronolojisine baktığımda iyi ki de İ.Ü. fizik bölümünü yarıda bırakıp tiyatroyu seçmiş dedim.

Son anonslar, ışıklar ve perde...

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ŞEHİR TİYATROLARI

Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesi

ZENGIN MUTFAĞI

YAZAN: VASIF ÖNGÖREN

YÖNETEN: ASLI ÖNGÖREN

KONU: 15-16 Haziran İşçi Eylemlerinin yaşandığı, 1970'ler Türkiye'sinde zengin köşkündeki hizmetlilerin, o yıllardaki toplumsal kavga içinde taraf olup olmama konusunda yaşadıkları olaylar trajikomik bir anlatımla sunuluyor. Ayrıca Epik Tiyatro'nun ülkemizdeki önemli örneklerinden olan oyun, alt sınıf insanların yaşamsal ve düşünsel seçimlerini sorguluyor.

Oyunu anlatmak için söz bulamıyordum. Sonra ilk defa 77'de oynanan bu oyunun, o gün ve bugün süren etkisini anlatmanın en iyi yolunun bu haber olduğunu düşündüm.

* Vasif Öngören'in 'Zengin Mutfağı'nın İstanbul Şehir Tiyatroları'ndaki sahnelenişi sırasında bir grup 'kurt' işareti yaparak tepki gösterdi, oyunculara küfürler savurarak salonu terk etti. Salondaki 400 kadar seyirci ayağa kalkarak bu saldırıyı protesto etti. Aynı oyun 1978'de de Ülkü Ocakları'nın el bombalı saldırısına uğramıştı.

Bir tiyatro oyunu neler yapabilir?

“İnsan kime hizmet ettiğini düşünmeli”

Vasif Öngören

Zengin Mutfağı

“İnsan kime hizmet ettiğini bilmeli...”

ÖNSÖZ : Merhaba sizinle bu sezon sahnelenmekte olan Zengin Mutfağı oyunu üzerine konuşmak istedik. Zengin Mutfağı oyununu seçmenizdeki nedeni anlatır mısınız?

ASLI ÖNGÖREN : Zengin Mutfağı emek sermaye çelişkisi var olduğu sürece sergilenebilecek bir oyun. Ve insanın kime hizmet ettiğini düşünmesi gerektiğini söyleyen, bunu sorgulayan bir oyun. Dolayısıyla safların keskinleştiği 70'ler Türkiye'sinde bu sözü söylemek, bunu her türlü ayrışmanın üzerine çıkarak, bir aydın titizliğiyle, bir devrimci yazar perspektifiyle görünenin ardındaki gerçeği, akil bir biçimde söyleyebilmek gibi bir misyonu var oyunun. O tarihte bunu başarmış bir metin ve yazar Vasıf Öngören.

Biliyorsunuz o dönem tiyatrolarda bolca slogan atılırdı. Vasıf Öngören'in oyunlarında bu güçleşmişti. Çünkü oyunları provakatif değil daha çok düşünmeye yöneliktir. Oyunlarının çok akılcı bir temeli ve kurgusu vardır. Brecht'in epik yönelimi vardır ve bu da Vasıf Öngören'nin biricik yanıdır. O tarihte bile böyle durmuş bir oyunun, bugün safların iyice bulanıklaştığını söyleyebileceğimiz bir dönemde ama her kesimden de seyircinin farklı rahatsızlıkları yaşadığı ama asıl sorunun kimde ve ne olduğunu bilemediği, biraz kafa karışıklığının yaşandığı bir dönemde Şehir Tiyatroları'ndan Zengin Mutfağı'nı yeniden gündeme getirmeyi daha önemli ve elzem bulduk. 35 yıl aradan sonra Şehir Tiyatroları'nda bir Vasıf Öngören oyunu oynanıyor. Benim de kendimi hazır hissettiğim bir zamanla birlikte bu tarihe denk geldi. Yoksa fazla da talibi yoktu. Çünkü üstü kapalı gibi bir şeyleri eleştiriyor görünmek pek makbul, ama sözü nü açık ve net söylemek pek de kolay değil, dolayısıyla hem bir sorumluluk

Zengin Mutfağı emek sermaye çelişkisi var olduğu sürece sergilenebilecek bir oyun. Ve insanın kime hizmet ettiğini düşünmesi gerektiğini söyleyen, bunu sorgulayan bir oyun.

hem de cesaretti doğrusu. Ayşegül Şanlıoğlu'nun onayıyla olmuştur repartuar-
da olan bu oyunun yeniden sahnelenmesi. Ona da teşekkürlerimi iletmek isterim.
Tiyatrolarla ilgili son gelişmelerde bizim başka çalışmalarımız oldu ve
duraksamalar yaşandı. Burada bu sözü söylemenin, bizim de aslında kime hiz-
met ettiğimiz konusunda, birilerinin tartıştığı dönemde başka boyut olarak çok
da denk düştü. Vasıf Öngören'e 2012'den bir saygı duruşudur bu. Aynı zaman-
da da insanımıza böylesine yalın bir bakışla da okumanın mümkün olduğunu
gösteren bir oyundur, kılavuzdur. Biz bu kılavuzu aktarabilmekte başarılı ola-
bilmişizdir de izleyici de kavramanın hazzıyla, kendisine değer verildiğinin far-
kına vararak aklına, sezgisine ve seçimlerine değer vererek hazırlanan bir işle
karşılaşmanın heyecanını ve keyfini yaşayabilmiştir diyoruz.

ÖNSÖZ : Peki 35 yıl önce Zengin Mutfağı sergilendiğinde siz
izlemiş miydiniz, hatırlıyor musunuz?

Aslı Öngören : Hayır, hiç hatırlamıyorum.

ÖNSÖZ : Vasıf Öngören'in kızı olarak, oyunu yönetirken özel
olarak hissettiğiniz bir duygu var mıydı?

Aslı Öngören : Tabii var. Fakat şöyle bir şey, ben, tarihte
nasıl bir tiyatro, sorusunu soran her tiyatrocunun Vasıf Öngö-
ren'le yolunun kesişeceğini düşünüyorum. Oradan geçmemeye
imkan yok. Tıpkı epik yöntemdeki gibi duyguları yadsımayan
ama akli ve çelişkiyi kullanan bir yaklaşım vardır ve pratikte
biz de bunu yaşadık. Elbette duygusal bir bağ var. Ama
insan sevdiklerine de acımasız davranır ya bazen. Biz de
öyle yaptık biraz "Ne demiş bu Vasıf Öngören?" diye bir
mesafeden başladık. Ama o mesafe bize çok güzel tokatlar
attı. İşledikçe pratikte gördük ki, her cümlesi, her seçimi akıl
dolu bir metinle karşı karşıyayız. Kendimizce ona yöneltti-
ğimiz hiç bir sınavdan sınıfta kalmadı metin. Biz çok
sınıfta kaldık. Anlayamadığımız, kavrayamadığımız
boyutlarını keşfettik beraber. Müthiş eğitici bir süreçti. Bir kul-
vardır Vasıf Öngören, o kulvarda duygulardan çok akılla bağ
kurulabilir. Dolayısıyla elbette babamın Türkiye'de böylesine
özel bir söz söylemiş bir yazar olmasından gururlanmamaya
imkan yok. Çünkü Türk tiyatrosunun bu kadar kıymetli, bu
kadar yalın derdini anlatan bir tiyatro yazarına sahip olması
gurur verici. Ben bu anlamdaki gururu ya da mirası her zaman
bölüşmekten yanayım. Bu uygulamaya yönelik hatalar ve eksik-
ler varsa onları da üstlenmek zorundayım tabi ki.

ÖNSÖZ : Bizler Zengin Mutfağı'nı sinema filmi ile tanıdık.
Şener Şen oynuyordu. Doğal olarak da kafamızdaki imgeler, rol-
ler, modeller sinemadaki modellerdi. Oyunu izlerken aşçıyı kabul
etmekte zorlanıyor insan. Çünkü sahnede Şener Şen'i görmeyi
bekliyoruz. Ama bir süre sonra oyuncu büyük bir başarıyla onu
unutturuyor, kendini kabul ettiriyor bize. Aşçıyı oynayan oyuncu
arkadaş bu işin üstesinden nasıl geldi.

Aslı Öngören : Murat Garipağaoğlu, son dönem Türk tiyat-
rosunda yetişmiş çok kıymetli oyuncuların biridir kanımca. Biz
beş yıl önce "Oyunlardan bir oyun" diye dört Vasıf Öngören oyunundan

bir kolaj yaptık. Orada da Zengin Mutfağı'ndaki bölümlerde aşçıyı Murat oynamıştı. Bu bizim aslında bir ön çalışmamız olmuş oldu. Aslında oyunun tamamını yapmak aşçısız mümkün değildir. Ben Murat'ın bu kadar keyifli bu role hazırlandığı o süreci hiç unutamadım ve Murat'ın bu rolün tamamını oynaması gerektiğini düşündüm. Murat açısından çok uzun zaman geçtiği için Şener Şen fikrinin çok önde olduğunu zannetmiyorum. Elbette Şener Şen dev bir aktör hepimizin çok saygı duyduğu, hayran olduğu. Ama Başar Sabuncu da çok büyük bir yönetmen doğrusunu söylemek gerekirse. Biz de kendi sınırlarımız içinde en doğru, en namuslu şekilde bu metne yaklaşmak zorundaydık. Murat da aynı kaygıları yaşadı, ben de, diğer oyuncular da aynı kaygılarla bu metne yaklaştık. Gerçekten güç bir şey. Ama bu bir yeni keşif demek, bir rol paylaşmak oyunculuk anlamında, ya da reji anlamında süsler koydurmak, şovlar yaptırmak zaten bu oyunun meselesi değil. Dolayısıyla onlara da girmeyince çok yalın, kendi sınırlarımız, yeteneklerimiz ve aklımız kaldı geriye. Umarım doyrucu olur izleyiciler açısından da.

ÖNSÖZ : Kesinlikle çok güzel olmuş. Gerçekten zorlanıyorsunuz ilk başta. Çünkü ister istemez bir beklenti oluşuyor insanda. Bir de bir oyunun sinemada ya da sahnede sunulması çok farklı. Ama kısa bir süre sonra artık sahnedeki aşçıyı izlemeye başlıyorsunuz. Bu anlamda da başarılı. Diğer oyuncular da aynı başarıyı gösteriyorlar. Mesela oyunda Hrant Dink cinayetinin ve Ogün Samast'ın konu edilmesi ve bugüne uyarlanması açısından çok başarılı ve denk düşen bir bölüm.

Aslı Öngören : Oradaki benim bir yönetmen olarak bir küçük katkı diyeyim, göndermem. Aslında tekstin hiç böyle bir şeye ihtiyacı yok. Normalde bütün hikayeyi anlatıyor. Ve bir çok kişi bir çok insan bunun karşılığını görebilir Türkiye'de. Sadece benim hassasiyetimden kaynaklı net bir gönderme var. Bu da benim yönetmen karpisim oldu... Gerçekten kimler nerelerde besleniyor, semirtiliyor meselesini düşünmek önemli. Daha genel olarak düşünebilmek önemli... Hiç kimsenin böyle bir oyunla adının gündeme gelmesine de gerek yok. Belli bir ismin gündeme gelmesine de gerek yok. Bu katkının doğru olup olmadığı dahi bence tartışılabilir. Bu benim duyarlı izleyicilerimizle aramda bu konuda küçük bir flörtüm olarak kalmalı diye düşündüm.

ÖNSÖZ : Gerçekten çok güzel olmuş. Ve Ogün Samast'ın hikayesinde de Rakel'in söylediği katil yaratmak meselesi... Şarkılar...

Aslı Öngören : Bu oyunda metinde olmayan şarkılar var.

ÖNSÖZ : Oyunda da o karakter, masum bir üniversite öğrencisiyken, çok küçük hayalleri varken, umutları varken, bambaşka bir canavara dönüştürülmesi çok güzel işlenmiş.

Aslı Öngören : Vasıf Öngören'in de işlemek istediği şey budur. Objektif durmak, eşit mesafede durmak insanlara, insanları durumlar ve olaylar içindeki davranışlarıyla göstermek... Eğer buradan bakabilirseniz, koşullar değişirse, insanların farklı davranabileceğini düşünürsünüz. Dolayısıyla sizi diyalektiğin temeli olan çelişkiye ve değişim ilkesine götürür. Bir şeyleri değiştirmemiz gerektiği fikri de ancak böyle doğabilir, yoksa kanıksamış oluruz olup bitenleri.

ÖNSÖZ : Bütün karakterler de zaten o değişimi gösteriyor oyun-

Vasıf Öngören'in tiyatrosu burjuva sanatına karşı bir estetikdir. Yani tiyatroda da bir devrimi amaçlar. Tabii bu bir başka okumadır, başka akıl ve teorik birikim gerektirir ve tabii tercihtir.

da. Aşçımızdan, kızımıza kadar olaylar karşısında değişiyorlar. İnanırdıcı oluyorlar dolayısıyla... İnanıyoruz biz o insanların yaşayan insanlar olduğuna.

Aslı Öngören : E, diyalektik süreç böyledir çünkü. oyunun yazarı da bunu işlemiştir.

ÖNSÖZ : Bir şey sormak istiyorum. Geçen haftalarda Su Gösteri Merkezi'nde Salpa'yı izlemiştik. Orada dayı denilen bir devrimci abi var. Tıpkı oyununuzdaki Ahmet gibi. Bu iki oyunda da o iki tiplene simge olarak kalmışlar. Bunun nedeni nedir sizce?

Aslı Öngören : Salpa oyunu için bir şey söyleyemem çünkü izleyemedim, oradaki yorumu da bilmiyorum. Ama Zengin Mutafağı'nda Ahmet karakteri özellikle bu dozda tutulmuştur. Çünkü bir ölçü gibi gelir mutfağa. Safını şaşır-mış mutfak kahramanlarına işçi sınıfının bilinçli tavrıyla bir ölçü getirmek üzere. Yani onların safını şaşırılmışlıklarını görünür kılmak amacıyla yazarın getirdiği bir karakterdir. Farkındaysanız çok fazla müdahil olmaz olaylara. Dışardaki gerçek mücadele ve onun hikayesi başka bir oyunun konusuymuş gibi durur. Ama onun geldiği, bilgi verdiği ya da küçük anlamda katalizör olduğu meselelerde diğerlerinin safını şaşırılmışlığı ve kaybolmuşluğu görünür kılınır seyirci için. Sadece bunun için kullanılmış bir figürdür Ahmet figürü. Ayrıca o zamanlar bolca vardı böyle devrimci abiler. Ahmet, fazla bir çelişki taşımaz, fazla dönüşüm de yaşamaz, bütün karakterlerden farklı olarak oyunda. Tabii bu Vasıf Öngören'in çok bilinçli bir seçimidir. Çünkü o kendi gerçeklerini, gereklerinin, nedenlerinin ve bedellerinin farkında olan bir rol kişisidir. Örgütlü bir işçidir, örgütlü mücadelenin gücü ardındadır, onun bilgisiyile davranır. Diğerlerinin tek tekliğini, bireyce seçimlerini ve kaybolmuşluklarını onun sayesinde anlıyoruz. Ahmet'i çıkarırsak oyun yarım kalır.

ÖNSÖZ : O Ahmet sanki, biraz daha belirgin olmalı, ya da bu başka bir oyunun hikayesi..

Aslı Öngören : Evet, Ahmet bir başka oyunun hikayesi, devrimci bir işçi nasıl olmalıdır, ne yapmalıdır bu başka bir konu. Ahmet sadece bir amaçla bu oyunda yer alıyor. Bu oyunda safını şaşırmanın bedelleri. İnsanın sorgulamadan, körü körüne hizmet etmesi, sınıfsal bilinçten yoksun olmasının bu düzende başına neler getirebileceğinin görülmesi oyunun amacı bu.

ÖNSÖZ : Son olarak bir sorumuz var. 70'li yıllar sanatçıların, aydınların, yazarların toplumsal olayları işledikleri, bu olayları sahneye taşıdıkları, Zengin Mutfağı örneğinde olduğu gibi gerçekten işçi sınıfı adına güzel eserlerin ortaya çıktığı bir dönemde günden bu güne işçi sınıfının, mücadele eden insanların yarattığı bir sürü örnek bir sürü değer olmasına rağmen, sanat bu alanlardan uzaklaştı. Mesela, biz, bir çadırkent deneyimi yaşadık Ankara'da Tekel işçilerinin eylem sürecinde. Vasıf Öngören kendine dert ediniyor. 15-16 Haziran'da acaba ne olmuştu bu köşkte diye kendine dert ediniyor ve bunu bir oyuna dönüştürüyor. Oradaki bizim görünür kılmamız gereken insanları baş kahraman yaparak eserine yansıtıyor. Bugün bunu göremiyoruz. Belki o olaylardan çok daha üstün olaylar yaşanıyor, bilinç sızramaları yaşanıyor ama bunlar sanat eserlerinde ya da sanatçılarımızın dünyasında yeterince yer bulmuyor ve biz bunları göremiyoruz.

Aslı Öngören : Doğru...

ÖNSÖZ : Bunun nedeni nedir? Ya da bu konuda ne yapmak gerekir?

Aslı Öngören : Bunlar belli saflarda yenilmiş olduğumuzu gösteriyor.

Çünkü burjuva sanatı, burjuva ideolojisi çok başarılı ve amacına ulaştı diyebiliriz şu aşamada. Biliyorsunuz, Vasıf Öngören'in tiyatrosu burjuva sanatına karşı bir estetikdir. Yani tiyatrodaki bir devrimi amaçlar. Tabii bu bir başka okumadır, başka akıl ve teorik birikim gerektirir ve tabii tercihtir. Sadece suya sabuna dokunmadan bir takım konulara değiniyor olmak yeterli ve mübahken, daha derinlemesine ve riskli analizlere pek yanaşılmamasını anlayabiliyorum. Bir de dünyada da Brecht, Türkiye'de de Vasıf Öngören modası geçmiş bir tarz, bir ekol gibi lanse edilmeye çalışılır. Buna karşı çok güçlü bir kampanya olduğunu söyleyebilirim, bu biçimde algılamamıza neden olacak. Buna karşı koymanın en güçlü yolu da aslında Vasıf Öngören'in yapıtlarıyla karşılaşmak bence. Bunun genç yazarlarımıza da ufuk açmasıdır en büyük dileğim, hayalim. Çünkü alelade sıradan insanın da derdidir Vasıf Öngören'in derdi. Bunun estetiğini kurmak peşindedir. Dolayısıyla toplumun her kesiminden insana sıcacık böyle yanıtında bitiveren, orada oluşuveren kişiler yaratır. Bence de gerçekten bugün devrimci bir yazarın -o zaman da bir röportajında söylediği gibi Vasıf Öngören'in görevi gerçeği öğretmekten başka bir şey değildir. Tek derdi gerçeği göstermektir. Gerçekten, gerçeğe bakabilen insanımız ne kadar? Sanırım buna da bağlı. Aslında Vasıf Öngören de yaşarken çok imkan bulamadı sözünü duyurmak için, bugün de çok zor. Vasıf Öngören'le ya da Brecht'le gerçekten, okullardaki gerçeklikte, sahicilikte ve cesaretle cümle kurmak, kuracak bir yer bulabilmek çok kolay değil. Ama bunun peşinde olmak lazım. Çünkü her şey değişir dönüşür, toplumda müthiş bir değişime hazırlık olduğunu gözlemliyorum ben. Tiyatro yaşantımızda da aynı biçimde.. hiç bağımsız değil. Ben umutluyum. Sadece bu yöntem bilinmiyor veya iyi bilinmeden tukaka ediliyor ya da rafa kaldırılıyor. Şöyle söyleyeyim, ya tabulaştırılıyor ya da sıradanlaştırılıyor, gerçekte ne olduğunu anlamaya ve merak etmeye çağırırım genç sanatçıları.

Bir şey daha eklemek isterim, şarkı sözlerinin benim ekim olduğunu oyuna ve Çiğdem Erken'in besteleriyle hayat buldu. Sizin de az önce söylediğiniz gibi söz gelimi Selim'in şarkısı çok bugünden, final şarkımız öyle. Bunlar bizim bugünden küçük birer büyütecimiz. Hem de bugün çok fazla zihinsel faaliyete hazır olmayanla da bunun yerine daha çok eğlenmeyi, hafiflemeyi bekleyen seyircimize bir başka yerden küçük duraklar verebilmek amacıyla kondu. Burada Çiğdem Erken'le yaptığımız yolculuğun da müthiş yaratıcı ve keyifli olduğunu da söylemek isterim, kendisine de çok teşekkür ederim.

ÖNSÖZ : Bizim de çok beğenerek izlediğimiz bir oyun oldu. Ama herkes açısından aynı olmadı. Basından öğrendiğimize göre seyircilerden birkaçı kurt işareti yaparak salonu terketmiş.

Aslı Öngören : Evet, bu konuda iki kadın kurt işareti yapmışlar, bir reaksiyon göstermişler iki kişi. Bunun tamamen münferit bir olay olarak görmek istiyorum. Çünkü elbette birilerinin bu kadar net bir sözden rahatsızlık duymamasını beklemek safdillik olur. Tiyatro adabı içinde bir tepki olmaması bizim üzüntümüz. Ayrıca da bu mecranın dışında bu konu tartışılmalıdır. Aksi fikirde olanlar kendi ürünlerini üretmeliler, bunu unutmamalıyım. Burası gerçek yaşam değil, bu bir sanat yapıtı, bir üst yapı kurumu. Bununla insanların bugünden yarına ne beyinleri yıkanır, ne değiştirirler, ne birden bire aydınlığa ererler. Bu bir süreçtir, katkıdır. Üstelik yalnız bir kesimin değil, bu ülkede yaşayan herkesin aydınlanmasına, bilincine bir katkıdır her sanat yapıtı. Onların da böyle bakmalarını tercih ederim.

35 yıl aradan sonra Şehir Tiyatroları'nda bir Vasıf Öngören oyunu oynanıyor. Benim de kendimi hazır hissettiğim bir zamanla birlikte bu tarihe denk geldi. Yoksa fazla da talibi yoktu. Çünkü üstü kapalı gibi bir şeyleri eleştiriyor görünmek pek makbul, ama sözünü açık ve net söylemek pek de kolay değil, dolayısıyla hem bir sorumluluk hem de cesaretti doğrusu.

Mehmet Esatoğlu 1978'de Yaşananları Anlatıyor

ESATOĞLU : 1978 senesinde Başar Sabuncu, İstanbul Şehir Tiyatroları'nda Zengin Mutfağı'nı sahneye koyuyor. Vasıf Öngören de provalarda yer alıyor. Fatih Şehir Tiyatrosu'nda provalar yapıyor. Bir akşam yine prova yapılıyor, biz de provayı izliyoruz. Arkadan bekçi geldi. "Affedersiniz provayı bölüyorsunuz ama bir taş attılar, cam kırıldı. Elimi değdirdim taş çok sıcaktı" dedi. Herkes panikle dışarıya doğru yürümeye başladı. Tam böyle kapıdan çıkıyorken Vasıf Öngören arkada kalmıştı. Birden bire "Herkes sahneye koşsun, herkes sahneye koşsun" diye bağırılmaya başladı. Hepimiz bilinçsizce sahneye koşmaya başladık. Biz koşarken birden bomba patladı. Ve şehir tiyatrosunun ön bölümü tamamen havaya uçmuştu.

ÖNSÖZ : Eğer Vasıf Öngören sahneye çağırılmamış olsaydı, öbür tarafta insanlar ölebilirlerdi.

ESATOĞLU : Evet, evet. Vasıf Öngören bunu yaparak, işte burada fotoğrafını gördüğünüz oyunu sahneledi. Bu oyunda yer alan Ali Uzunata, Şener Şen, Mahmut Gökğöz'ün hayatını kurtardı yani. Bu oyun sahnelendi. Böyle bir yazarlığı vardı. Herkes dedi ki, "Nasıl oldu?" Vasıf Öngören de "Herkes o yana yöneldi ve hepsi ölebilerlerdi, o an durun bir dakika gitmeyin diye seslenseydim, gitmeye devam edeceklerdi. Ama bu şekilde bağırınca herkes sahneye yönelmek zorunda kaldı" dedi. Tiyatro disipliniyle hareket etti herkes. İşte o dönem böyle bir şey yaşamıştık.

Seyircilerin Sorduk Oyunla İlgili Görüşleri

ÖNSÖZ : Zengin Mutfağı adlı oyunu izlediniz. Nasıl buldunuz?

Kadın Seyirci : Çok beğendim. Zaten bildiğimiz bir oyundu. Sinema filmini de biliyorum. Şener Şen oynamıştı. Ama tiyatrosu daha güzel. Sineması biraz sıkıcıydı. Tiyatroyu daha çok beğendim. Çok keyif aldım.

ÖNSÖZ : En çok ilginizi çeken ne oldu? Aklınızda en çok kalan, etkilendiğiniz yer hangisi oldu?

Kadın Seyirci : Politik mesajları çok güzel. Yaşadığımız sıkıntıları çok güzel yansıtmışlar. Bugün de bunları görüyoruz. O çok hoşuma gitti çok güzel bir dille anlatılmıştı. Hem düşündürdü hem de eğlendirdi. Oyunculara teşekkür ediyorum.

ÖNSÖZ : Zengin Mutfağı oyunu hakkındaki düşüncelerinizi alabilir miyim?

Erkek Seyirci : Çok akıcı ve güzeldi bence. İki buçuk saat geçmiş ama ben hiç anlamadım bu iki buçuk saatin nasıl geçtiğini. İçerik açısından bence çok ince mesajlar vardı. Özellikle köpekler üzerinden verilen mesaj bence çok etkiliydi.

ÖNSÖZ : Oyun hakkındaki düşüncenizi alabilir miyim?

2. Kadın Seyirci: Çok beğendiğimizi söyleyebilirim. Oyunda çok büyük emek var. İçerik açısından çok dolu. Verdiği mesajlar çok güzel.

2. Erkek Seyirci: Oyunu beğendik. Çok ünlü bir oyun. Bu teks 40 senedir oynanıyor ve son derece başarılı buldum.

3. Erkek Seyirci : Daha kafamda bile değerlendirmedim. Ama genel olarak beğendim. Epiğin iyi bir örneği diyebilirim. Beğendiğim tarz da bir oyun. Mesajlardan çok hoşuma gidenler olduğu gibi beğenmediklerim de oldu. Üzerinde durulan bazı şeyler bana ters geldi. Oyunlarda mesajlar verilmesinden yanayım ama bazı mesajları doğru bulmadım, o bölümlerde alkışlamadım mesela... Ama genelde oyunculukları açısından beğendim.

Guernica

Paul Eluard

Bir tek sözün şevkiyle/Dönüyorum hayata/Senin için doğmuşum/Seni haykırmaya//Özgürlük

Hem aşk hem de devrim şairi olarak 20. yüzyılın en büyük Fransız edebiyatçı-
larının arasında gösterilir. Éluard 'ın şiiri, acıyı ve yoksulluğu dayanışmacı bir ruhla
aşmak isteyen, derin bir insanlık duygusuyla doludur. Éluard, ustaca bir saydamlık ve
yalınlık içeren şiir diline ulaşmıştır. I. Dünya Savaşına katıldı. Savaş yılları şiirinde derin
izler bıraktı. Dada hareketine katıldı. 1924 yılında yaptığı dünya gezisinin ardından
dönüşünde Gerçeküstücü hareketin kurucularından biri oldu. 1936 yılında İspanya'ya
iç savaşında Cumhuriyetçilerin safında mücadele etti. 1938'de gerçeküstücü hareketle
ilişisini kesti. Hitler faşizminin Fransa'yı işgali üzerine direniş hareketine katıldı. Bu
dönemde yazdığı şiirler gizlice elden ele dolaşıyordu. Özgürlük şiirinin de olduğu şiir
kitabı gizlice yayınlandı. 1942 yılında Komünist Partisine katıldı. Toplumcu görüşlerle
birçok şiirler, yazılar yayımlandı.

Guernica, Biscaye'in küçük bir kentidir, Bask ülkesinin geleneksel başkenti.
Orada yükselirdi Bask geleneklerinin ve özgürlüklerinin kutsal simgesi
Çınar. Şimdi yalnızca tarihsel ve duygusal bir önemi var Guernica'nın.

26 Nisan 1937'de, pazar kurulduğu gün, öğleden sonra ilk saatlerde,
Franco'nun Alman uçakları, ardarda yükselip alçalan filolarla üç buçuk saat
boyunca bombaladılar Guernica'yı. Kent tümüyle yıkıldı, yandı. Hepsi sivil
iki bin kişi öldü. Bu saldırının, patlayıcı yangın bombalarının acımasız etki-
lerini sivil halk üzerinde denemekten başka bir amacı yoktu.

(Alain Resnais'in
Guernica adlı filmi
için Paul Eluard tara-
fından yazılmıştır.)

*İyi yüzler ateşe iyi yüzler buza
Gecenin itelemesine, sövgülerle vurmalara*

*Her şeye iyi yüzler
İşte size bakan boşluk*

*Adanmış zavallı yüzler
Bir anıttır ölümünüz*

*Ölüm devrilmiş yürek
Ödettiler size
Ekmeğini yaşamınızın*

*Ödettiler size gökyüzünü toprağı suyu uykuyu
Ve kapkara yoksulluğunuzu*

*İnce oyuncular öyle hüznü öyle sessiz
Bir sürekli dramın oyuncuları
Düşünmemiştiniz değil mi ölümü
Yaşama ve ölme korkusunu ve cesareti
Öylesine güç öylesine kolay ölümü*

Guernica'nın insanları küçük insanlardır. Uzun yıllardır yaşarlar kentlerinde. Bir damla zenginlik ve yoksulluk denizinden oluşur yaşamları. Çocukları severler. Pek küçük mutluluklar ve pek büyük bir kaygıdan, yarın kaygısından oluşur yaşamları. Bugün umut edilir. Bugün çalışılır.

Kahveden yudumlanarak okundu her şey gazetelerde: Avrupa'nın bir yerinde bir bölük katil, karınca yuvası gibi eziyor insanları. Karnı deşilmiş bir çocuğu, başı kesilmiş bir kadını, birdenbire bütün kanını kusan bir adamı kafada canlandırmak güç. Uzaktır İspanya, sınırlarımızın ötesi. Kahve bitince işe yetişmek gerek. Zaman yok başka yerlerde bir şeyler olduğunu düşünmeye. Ve bastırılır, içe itilir pişmanlıklar.

*Yarın acıya ve korkuya ve ölüme
katlanma zamanı
Ama çok geç yok etmek için böyle bir cinayeti*

*Mitralyözlerin mermileri işini bitiriyor
can çekişenlerin
Mitralyözlerin mermileri oynuyor çocuklarla.
Rüzgardan da iyi*

*Ateşle ve kılıçla
Bir maden parçası gibi ezilmiş insan*

*Kazılmış gemisiz bir liman gibi
Kazılmış ateşsiz bir ocak gibi*

*Aynıdır hazineleri kadınlarla çocukların
İlkyazın yeşil yaprakları ve saf süt
Ve sürekli
Saf gözlerinde*

*Aynıdır hazineleri kadınlarla çocukların
Gözlerinin içinde
Her biri gösteriyor kendi kanını
Bir de aramızdan oncası korktu fırtınadan!
Bugün anlaşıldı ki yaşamdı fırtına
Bir de aramızdan oncası şimşeklerden korktu,
gök gürültüsünden
Ne de saftık, bir melektir gök gürültüsünün
şimşek kanatları
Ve hiç inmemiştik bodruma
Görmeyelim diye ateş içindeki doğanın
dehşetini*

*Bugün sonu bizim dünyamızın
Her biri damlatıyor toprağa kanını*

Kesin olarak

*Çocuklar dalgın bir havada
Ve bizler onlardayız
En yalın anlatımımızla.*

*Ve sevinç gözyaşları vardı bir de
Kollarını açan bir adam, karısının sevgisine*

*Avutulmuş çocuklar gülererek hıçkırıyordu
Ölülerin gözlerinde dehşetin yoğunluğu
Çorak toprakların inceliği gözlerinde ölülerin
Kurbanlar bir zehir gibi içti gözyaşlarını*

Miğferli, çizmeli, bakımlı ve yakışıklı çocuksu havacılar, özenle atıyorlar bombalarını, aşağıdakilerin tam üstüne.

Yerde yıkım. En iyi düşünür bile bir sistem çıkarmadan önce iki kez bakıyor oraya. Çünkü bugünle birlikte geçmiş ve gelecek de darmaduman oluyor, eriyip tükenerek bir kraterin ağzın-

da. Yaşamın belleği üfleniyor bir mum gibi.

*Kan insanların üstünde
hayvanların üstünde kan
İğrenç ve çirkef kokan bir bağ bozumu
Kendileri saf ve temiz cellatlardan*

*Bütün gözler çıkarıldı bütün yürekler söndü
Bir ölü gibi soğuktur şimdi toprak*

Gidin tutun ölümü hissetmiş bir hayvanı. Gidin çocuğunun ölümünü açıklayın bir anneye. Gidin güven verin alevlerin içinde. Nasıl anlatmalı ki, bu dünyanın büyükleri çocukları almışlar düşman olarak ve bir savaş aracına saldırır gibi atılıyorlar bir beşiğe? Tek bir gece var, o da savaş gecesi. Yoksulluğun ablası ve iğrenç, çıldırtıcı ölümün kızı.

Bu hazinenin türküsünün onlar için söylendiği insanlar
Bu hazinenin onlar için harcadığı insanlar
Annenizin, kardeşlerinizin, çocuklarınızın ölümünü düşünün, yaşamı bitiren bu direnmeyi, aşklarınızın ölümünü düşünün. Koruyun kendinizi katillerden. Bir çocuk, bir yaşlı, kendiliğinden yas tutan yaşamın dev dehşeti tarafından karnından yakalandığını hisseder birden. Bir anda hisseder onlar, böyle bitirmek için, boşluğunu yaşama tutkusunun.

*Her şey çamura bulanıyor kararıyor güneş
Hüzün anıtları*

*Yıkıntıların güzel dünyası
Madenlerin tarlaların
Kardeşlerim işte hayvan leşlerine dönüştünüz
Parçalanmış iskeletlerle
Göz bebeklerinizde dönüyor dünya
Çürümüş bir çölsünüz
Ölüm bozdu dengesini zamanın*

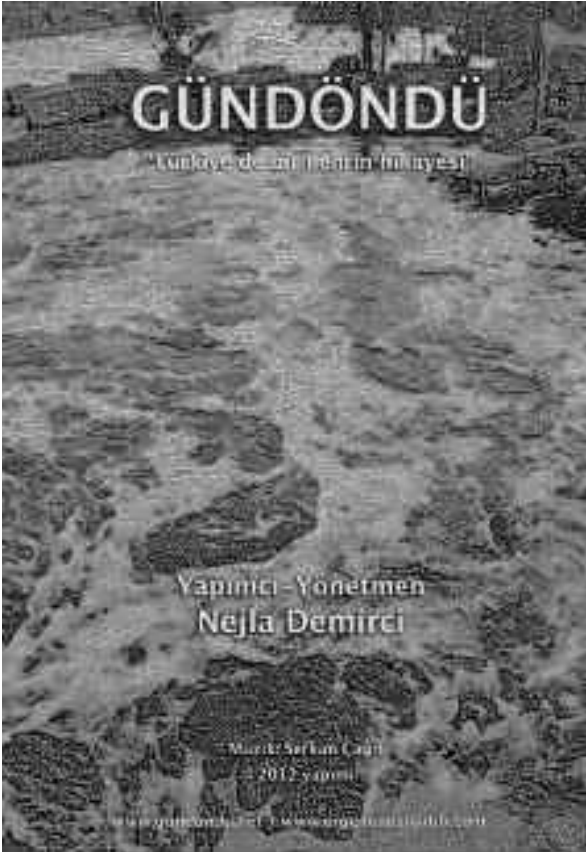
Guernica'nın çınarlarının ölü odunu altında. Guernica'nın yıkıntıları üstünde, Guernica'nın saf göğü altında, bir adam döndü geriye, kollarında meleyen bir keçi, yüreğinde bir güvercin taşıyor. Sevgiye teşekkür eden, baskıya hayır diyen başkaldırmanın saf türküsünü söylüyor bütün öteki insanlara. Verilmiş saf sözler en yüceleridir. Diyor ki, Oradour ve Hiroşima gibi Guernica da başkentlerinden biridir yaşayan barışın. Dehşetin kendisinden daha güçlü bir karşıkoymayı duyuruyor yokluğu.

Bir adam türkü söylüyor, bir adam hep umutlu. Ve acılarının eşekarıları uzaklaşıyor sertleşmiş gökyüzünde. Ve türkülerinin arıları yine de ballarını yapıyor insanların yüreğinde.

Guernica; suçsuzlar hakkından gelecek canilerin, eninde sonunda.
Guernica!...

GÜNDÖNDÜ:

Bir Nehrin Hikayesi

Ağaçlar arasında küçük gözelerden gelen pırıl pırıl bir su... Tabiat ananın güzelliklerinden biri... Beslenip büyüyen, kuzeyden güneye boydan boya geçtiği verimli Trakya topraklarına can veren bir su... Ergene Nehri. Kapitalist sanayileşmenin acımasız çarklarınca öldürülen, ölüm saçan ölü bir su haline dönüştürülen Ergene Nehri!

Bir zamanlar içinde türlü balıkların yaşadığı, duru, capcanlı Ergene Nehri, Trakya'nın yüzde 55'i demek olan havzaya (Ergene Havzası) hayat veriyordu. Dünyanın en verimli toprakları arasında yer alan bölgenin candamarıydı. Cıvıl cıvıl, yaşam dolu! Sonra...

Sonrası malum! Denetimsiz sanayi, ağır metal, bilinçsiz tarım ilaçları ve gübre, yoğun evsel atıklar, zehir, zehir, zehir... ölü balıklar, hızla ölmekte olan toprak, yok olan ekosistem, öfkeli ve çaresiz insanlar...

“Bu film 3 yıllık büyük bir emeğin, bir sevdanın öyküsüdür. Ergene sevdasının öyküsüdür.”

Necla Demirci, “Gündöndü” adını verdiği belgesel çalışmasında kamerasını Yıldız dağından, doğduğu yerden itibaren 280 kilometrelik yolculuğu boyunca Ergene nehrine çeviriyor ve bu hayat dolu nehrin adım adım nasıl bir ölüm suyuna döndüğünü seriyor önümüze. Ergene ile birlikte tüm bir doğayı ölüme sürükleyen kapitalist sanayinin acımasız çarklarını çarpıcı bir şekilde anlatıyor. Belgeseli izlerken geriliyorsunuz. Yöre insanlarıyla birlikte öfkeleniyor, içlerindeki derin sızıyı hissediyorsunuz yüreğinizde. Göz göre göre gelen ölümün tanığı oluyorsunuz. Göz göre göre gelen ölümün!..

Suyla temas eden insanların vücutlarında çıkan yaralarla sarsılıyorsunuz... Çeltik tarlalarının yüzeyindeki o korkunç kir/yağ katmanını gördüğünüzde şaşkınlığınız artıyor... Ve fabrikaların “arıtma tesisleri”nden dereye akan suları gördüğünüzde sessiz bir isyan dalgası kabarıyor içinizde!Hele bu kirli suları açtıkları kuyulara pompalayarak bölgenin tüm yeraltı sularını zehirlediklerini öğrendiğinizde hissettiklerinizi tarif edecek kelimeler bulamıyorsunuz. Kimi yerlerde gizlice yapılan çekimlerle doğaya ve insanlığa karşı suç işleyen bir “sanayi çetesi” belirliyor önünüzde. En ufak bir vicdan kırıntısı olmayan, safi kar hesaplarından mürekkep insan-sılar...

Katliama Şahitlik Yapmak

“Ergene’nin halinin tüm Trakya ve Türkiye tarafından görülmesini istiyorum. Sonrasında evrensel düzeyde uluslararası katılımcıların bu katliama şahitlik yapmasını istiyorum.” diye özetliyor durumu Demirci. Elbirliğiyle örülen, neredeyse bir yazgı kesinliğiyle gerçekleşen bir katliama şahitlik yapmak!..

Bakir alanlara gelen sanayi, emeği kendine çeker... Hızlı bir kentleşme!.. Sınai tesislerde hemen hiçbir altyapı yatırımı yapılmaz. Malum,

yüksek kar arayışı!.. Hem çevreye zehir kusan işletmeler olarak belirir tesisler, hem içinde çalışanları zehirler. Tüm bir çevreyi hızla öldürmeye başlar. Hızlı kentleşmenin yarattığı sorunlar ise durumu içinden çıkılmaz hale getirir. Belediyeler, bu hızlı büyüme karşısında altyapı sorunlarını çözmekten uzaktır. Sonuç tam bir çevre felaketi olur. Doğa ölür! Bu katliamın ardından sanayi kaçır “suç mahalli”nden! Yeni bakir alanlar arar. Kısır döngü tekrar başlar. Sanayi, hızla emilen emek, hızlı kentleşme, çevre felaketi!..

Son iki yüzyılı aşkın bir süredir kapitalist sanayileşme, kapitalist uygarlık dünyanın dört bir yanında sürekli ve sürekli yarattı bu korkunç tabloyu. İnsanların bu felaketlere karşı mücadelesi kimi zaman başarılı oldu. Yavaşlattı felaketin hızını. Ama nihayetinde bu “duygusuz katil” durdurulamadı. Toplumsal ilişkilerin kökten değiştirilmesi gerçekleşmediği sürece de durdurulması mümkün değil!

Ergene Sevdasının Öyküsü

Ergene Havzası'nda 1 milyon insan yaşıyor. Bu yığılma neredeyse son yirmi yılın hikayesi. “İstanbul’u kurtarmak” adına sanayinin bu verimli tarım topraklarına taşınmasının önü açılıyor. Dericiler, makine sanayi, kimyasallar... Zincirleme reaksiyon önü alınmaz bir şekilde işliyor. Nüfus yoğunluğu artıyor. Ve sonunda bir zamanlar içinde cıvıl cıvıl hayat dolu olan Ergene nehri öldürülüyor.

Necla Demirci işte bu gerçeği, kapitalist sanayileşme ile birlikte gelen sosyo-ekonomik değişimi, bunun kültürel sonuçlarını ve trajik çevre felaketini kah canlı tanıklıklara, kah belgelerin soğuk yüzüne başvurarak anlatmayı başarıyor. Kendi sözleriyle “Bu film 3 yıllık büyük bir emeğin, bir sevdanın öyküsüdür. Ergene sevdasının öyküsüdür.”

derin

Ruhan Mavruk

saat beş gibi uyanırım en çok
ayak tıkırtısına

kapılar açılır kapanır
açılır kapanır
bir yakım sesi uzaklardan
bir çığlık karanlıklarda

seni kaybetmişimdir on dokuzumda
bir atlı gibi geçer yıllar
yakalayamam
varoşları kar kaplamış
son istasyon çok uzak
koşarım bir ömür
yokluğuna tutsak

otuz yıl geçse de üstünden
her gece sabaha karşı
tompsonlarla dayanırlar kapıma

vietnam'ı bizden sorar bu adamlar
gazze'yi bizden

dünyayı kavururken telaviv'in ateşi
gül açmaz, bülbül ötmez
dağ gölgeliklerinde
kurşunlar saçılırken
halay çekenlerin üstüne

uludere'yi bizden sorarlar
terörü bizden

upuzun kirpiklerin kaldı aklımda
uzak galaksilerce düşlerin

şimdi bu sen misin
böyle siyah-beyaz
fotoğraflardan gülümseyen
ya bu ben miyim
böyle kaldırımlara uzanmış
boylu boyunca

bir sevdiğim vardı benim
kürsülerim vardı
sözcükler dokuyup okyanuslardan
çiğ taneciklerine giydirirdim gönlümce

siz vurdunuz
beni siz

şimdi her gece
sabaha karşı
beni benden soran
gladyo tipi
soykırımlara endeksli

siz kimsiniz!

Popüler Kültür Üzerine

Sıla Erciyes

“Bireyler yaşamlarına zenginlik getiren metalar karşılığında sadece emeklerini değil, aynı zamanda serbest zamanlarını da satarlar.”

İnsan gelişmesinin alanı zamandır, diyor Marx.

Kapitalizm bize zaman bırakıyor mu?

Çalışma saatlerimiz çok uzun... Kendimizi gerçekleştirmek için ihtiyacımız olan zaman bizden çalınmış durumda. “Boş zamanı olmayan, tüm yaşamı uyku, yemek ve benzeri şeylerin getirdiği fiziksel kesintiler dışında kapitalist için çalışmakla geçen kişi, yük hayvanından bile aşağıdır. Kendi dışına yönelik zenginlik üreten bir makinedir yalnızca.” diyor Marx.

Kapitalizm bize zaman bırakmıyor?

İşten çıktığımız andan itibaren başka bir sömürü alanının konusu haline geliyoruz. AVM'ler çağındayız. Her adım başı bir AVM ve her AVM de ışıl ışıl parıldayan vitrinler. Her yanımız tüketim nesnelere ile sarılmış durumda. Kimisi reklam panosundan, kimisi televizyon ekranından, kimisi gazete ve internet sayfasından “beni al” “beni al” diye bağıyor. Biz de “özgür” bireyler olarak, ayağımızdan, yakamızdan, elimizden kolumuzdan, beynimizden yüreğimizden her yolla bizi yakalamaya çalışan bu nesnelere birini “özgürce” seçiyoruz. “Yaşasın Özgürlük!”

İletişim çağındayız. Teknolojinin yaşamı nasıl kolaylaştırdığını biliyoruz. Ama neden bizim yaşamımız değişmiyor? Kim bunun sorumlusu? İhtiyacımız olan boş zamanı kim nasıl alıyor. Emegimiz gibi boş zamanımız kimin kasasında kilitli durumda. “Bireyler yaşamlarına zenginlik getiren metalar karşılığında

sadece emeklerini değil, aynı zamanda serbest zamanlarını da satarlar.” Serbest zamanlarımız, yani kendimizi gerçekleştirmek için gerekli olan zamanımız da kapitalistler tarafından kara dönüştürüldü. Hangi filmi izleyeceğimize, hangi konsere gideceğimize, hangi kitapları okuyacağımıza karar verenler var. Bunlar en iyi filmi, en iyi konseri, en iyi kitabı, yorulmayalım diye sunuyorlar bize.

Popüler Kültürün Kazandığı Dönem

Kapitalizmin yarattığı bu dünyada sanat artık, dünyayı anlamaya ve onu değiştirmeye uğraşan bir yaratım olmaktan çıktı hoşça vakit geçirmeye yarayan bir nesneye dönüştü. Büyük idealler sanatın konusu olmaktan çıktı. Büyük bir endüstri haline dönüşen sanat piyasası, sanatçıyı bu çarkın bir dişlisi haline getirdi. Sanatçı artık bir teknisyenden, bir kameramandan, bir doktordan farklı değildir.

Sponsorluk adı altında tekellerin, bankaların denetimine giren sanat, gelişme dinamiklerinin tümünü yitirdi. Artık piyasanın ondan beklediklerini, pazarda çabuk tüketilmeye uygun olanı yaratmak zorundadır. Popüler olanın kazandığı bir dönemdir bu. Sanat, popüler kültürün bir tüketim nesnesi haline geldi. Popüler kültür ise egemen olan kültürdür. Bu yolla geniş yığınlar sistemin egemenliği altına alındı. Hatta onu destekler duruma getirildi.

Popüler kültürün yaygınlaşması için her yol ve yöntem uygulandı. Basın ve medya popüler kültürün yaygınlaştırma araçları oldu. Popüler kültürün yayılmasında elbette en etkin araç televizyondur. Kitle iletişim araçlarından en yenisi olan televizyon 1950'li yıllarda siyah beyaz olarak hayatımıza girdi. Yaygınlaşması ise 70'li yılları buldu. Anadolu'da bu yaygınlaşma süreci biraz daha zaman aldı. 70'li yıllarda çocuk olanlar hatırlarlar herkesin evinde televizyon yoktu. Televizyonu olan komşunun evi çocukların en çok gitmek istediği evlerin başında geliyordu. Çizgi film izlemek için sıraya girilirdi.

O günler çok gerilerde kaldı. Artık her evde değil her evin her odasında, hatta tuvaletinde dahi televizyon var. Yaşamımızın her anında televizyonun hayatımıza dahil olmasına izin veriyoruz. Neyi alacağımıza, neyi giyeceğimize, nerede oturacağımıza, evimizi hangi eşyalarla dizeceğimize karar veren bir üst merci durumunda. Evlerimize kadar giren ve bizi, bırakalım dışımızdakilere, en yakınlarımıza, hatta kendimize bile yabancılaştıran, rakip haline getiren, gerçeklikten uzaklaştırıp imajlar ve markalar dünyasına mahkum eden bir saldırı aracıdır.

Bu değerlendirmeden teknoloji karşıtlığı, televizyon ve internet düşmanlığı gibi bir sonuç çıkarılmasını istemeyiz. Amacımız asla bu değil. Amacımız kitle iletişim araçlarını mahkum etmek değil, onların bugün nasıl kullanıldığını, hangi ellerde nasıl bir silaha dönüştürüldüğünü göstermektir. Özellikle de popüler kültürün yaygınlaştırılmasında etkin bir araç oluşlarına vurgu yapmak içindir.

Gelelim Popüler Kültür konusuna...

Popüler kavramı değişik anlamlar alarak bugüne kadar geldi. Ortaçağ'da biçimlenen anlamıyla “halka ait” demek olan kavram kapitalizmle birlikte “herkes tarafından beğenilen”, “geniş kitlelere özgü olan” anlamı taşımaya başladı. Popüler kültür ise geniş kitlelere ait olan her şeyi içinde barındırır.

Sponsorluk adı altında tekellerin, bankaların denetimine giren sanat, gelişme dinamiklerinin tümünü yitirdi. Artık piyasanın ondan beklediklerini, pazarda çabuk tüketilmeye uygun olanı yaratmak zorundadır. Popüler olanın kazandığı bir dönemdir bu.

Popüler kültür tartışması, kültür ve sanatın sermayenin elinde piyasanın bir parçası haline getirilmesiyle başlamış bir süreçtir. Popüler kültür, sanayileşme ve modernleşmeyle birlikte büyük topluluklar halinde insanların kentlerde biraraya gelmesiyle kendine gerekli olan zemini buldu.

Popüler kavramı değişik anlamlar alarak bugüne kadar geldi. Ortaçağ'da biçimlenen anlamıyla "halka ait" demek olan kavram kapitalizmle birlikte "herkes tarafından beğenilen", "geniş kitlelere özgü olan" anlamı taşımaya başladı. Popüler kültür ise geniş kitlelere ait olan her şeyi içinde barındırır. Değişik tanımlamalara göre, "popüler kültür, gündelik yaşamın kültürüdür. Dar anlamıyla emeğin gündelik olarak yeniden üretilmesinin bir girdisi olarak eğlenceyi içerir. Geniş anlamıyla, belirli bir yaşam tarzının ideolojik olarak yeniden üretilmesinin önkoşullarını sağlar. Gündelik ideolojinin yaygınlaşma ve onaylanma ortamını yaratır." Bir başka tanıma göre ise "yöneten ile yönetileni, varlıklı ile yoksulu, özgür olan ile olmayanı, mutsuz insan ile onu mutsuz kılan toplumsal realiteyi özdeş kılan bir yanılsama yaratma işleviyle üretilir."

Popüler kültüre yönelik değerlendirmeler birden çok anlam içerir. Konu üzerine görüş ortaya koymuş yazarların çalışmalarının özü birkaç yaklaşımdan oluşmaktadır. İlk yaklaşım; popüler kültürü, kitle kültürü ile aynı olarak ele alır. Kavramı "yüksek" ve "alçak" kültür ikilemi içinde inceler. Kültürü ayrıcalıkların yarattığı kaf dağında oturan olarak gördüklerinden popüler olanı alçak zevklerin kültürü olarak görür. İkinci yaklaşım ise, yüksek kültür, kitle kültürü değerlendirmesinde yüksek kültürün yarattığı egemenliğe karşı bir karşı koyuş olarak değerlendirir. Farklı okumalar olarak görür. Üçüncü ve son olarak popüler kültür ile bilinç endüstrilerinin toplumda egemenlik kurması, popüler kültüre karşı direnme yerine kitleler üzerindeki bu kültürün köleleştirici etkisi üzerinde durmuştur. Bu yaklaşım kültür endüstrisinin gerçek bir kültür değil şeyleşmiş bir kalıp kültür ürettiğini söyler. Bu düşünürlerin öğretisine göre, popüler kültür ürünleri gerçeklik ile uyuşmayı ve yaşama yeniden biçim vermekten geri durmayı telkin eden bir yapıdadır.

Popüler kültürü mücadele alanı olarak görenlerde vardır. Fiske bunlardan biridir. İyimser bakmaktadır bu alana. Mc Donald ise olumsuz bakandır. Mc Donald'a göre halk kültürü toplumun en alt tabakalarından gelen, halkın doğal bir şekilde kendini ifadesi olarak ortaya çıkan kültürken; popüler kültürün üst sınıflar tarafından üretildiğini söyler ve izleyicileri pasif tüketiciler olarak değerlendirir.

"Halk bunu istiyor", "popüler olan, yaygın olan haklıdır" görüşünde olanlar, çoğunluğu temel alırlar. Küçük bir entelektüel grubun hobisi olarak görülen yüksek kültüre karşı halkın çoğunluğunun ürettiği popüler kültüre sahip çıkar ve onu savunurlar. Diğerleri ise, popülerlerin, ticari, ucuz ve sıradan olduğunu söyler. Bu kültürün sahibi olan insanların birbirinin aynısı, tek tip, yozlaştırılmış olduğunu savunurlar.

Popüler kültür dosyası ile bu sorulara cevap bulmaya çalışacağız.

Popüler Kültüre Eleştirel Bakışlar

- Kısa Bir Tarihçe

Sibel ÖZBUDUN

“Televizyon, ilk gerçekten demokratik kültürdür- herkesin yararlanabildiği ve tümüyle halkın istekleriyle yönetilen ilk kültürdür. En korku verici şey, halkın istediği şeydir.”
(Clive Barnes)

Aslına bakılacak olursa, “popüler kültür” solun gündemine yeni girmiyor. Konu 1930’lardan, bir başka deyişle, Frankfurt Okulu’ndan bu yana gündemde. Üstelik de, daha televizyonun emekleme çağında olduğu, reklamcılığın kitle iletişim araçlarında yeni yeni yer bulmaya başladığı, popüler romanların, popüler müziğin “neşv ü nema” hâlinde olduğu bir çağda Frankfurt Okulu mensubu Marksist yazarlar, bir hayli sağlıklı eleştiriler yöneltmekteydi “popüler kültür” (daha doğrusu, zamanın diliyle “kitle kültürü”, ya da “kültür endüstrisi”) ürünlerine...

Hatırlayalım... Frankfurt Okulu mensupları Nazi Almanyası’ndan ABD’ye geçtiklerinde, film, popüler müzik, radyo, televizyon ve diğer kitle kültürü biçimlerinin yükselişine birinci elden tanıklık edeceklerdi. Tarihte ilk kez “kültürel ürünler”, gelişmekte olan kitle iletişim araçları sayesinde, seçkinlerin ayrıcalığı olmaktan çıkıp, kitlelere mal oluyordu. Ancak Frankfurt Okulu yazarları, bu sürecin gerisinde işleyen kapitalist dinamikleri sezinlemede gecikmediler. Onlar, tüm kitlesel kültürel mamûlleri, diğer kitle üretimi ürünleriyle aynı özellikleri (metalaşma, standartlaşma, kitleselleşme) paylaştıkları sınaî üretim bağlamında ele alıyordu. Üstelik işlevleri salt “tüketim alanı”nın gelişmesinden ibaret değildi; kültür sanayilerinin ek bir işlevi de mevcut kapitalist sistemin meşrulaştırılmasıydı.

Frankfurt yazarlarından Adorno’nun popüler müzik, televizyon ve fal sütunlarından faşist söylevlere pek çok konuya ilişkin tahlilleri, Löwnthal’in popüler edebiyat ve dergi tahlilleri, Hertzog’un pembe dizi irdemeleri ve Adorno ve Horkheimer’in “kitle kültürü” çalışmasında geliştirdikleri kitle kültürü perspektif ve eleştirileri, bu yaklaşımların örneğini oluşturur. Onlara göre, kitle kültür ve iletişimi boş zaman faaliyetlerinin merkezinde yer almaktadırlar, önemli sosyalleşme araçları ve siyasal gerçekliğin dolayımılarıdır ve çeşitli iktisadî, siyasal, toplumsal sonuçlarıyla, çağdaş toplumun başlıca kurumları arasında sayılmalıdırlar.

Kültürel metalar estetik kaygılardan çok standartlaştırıcı, ticarî bir mantığın yönetimi altındadır. Kültür sanayinin ürünleri, paketleme ve satışı güvence altına alacak standart formüllere göre üretilir: pembe diziler, şarkılar, filmler, “eğlence” nesnelidir ve kitle kültürü anlamlarını otomobiller, sigaralar, yiyecekler gibi diğer nesnelere bütünleştiren bir reklam sistemi içerisine gömülmüştür.

Frankfurt Okulu yazarları teknolojinin hem üretimin ana gücü, hem de toplumsal örgütlenme ve denetim tarzına dönüşmekte olduğuna işaret etmektedirler. Örneğin Herbert Marcuse, 1941 tarihli “Modern teknolojinin kimi toplumsal imaları” başlıklı makalesinde çağdaş dünyada teknolojinin bütünsel bir “toplumsal ilişkileri örgütlenme ve sürdürme (ya da değiştirme) tarzı, bir denetim ve tahakküm aracı”na dönüştüğüne dikkat çeker. Marcuse’ye göre teknoloji, kültür alanında da bireylerin başat düşünce ve davranış tarzlarına uyum sağlamasına yol açan kitle kültürünü üretmektedir. Bu nedenle de güçlü bir toplumsal denetim ve tahakküm aygıtıdır.

Avrupa faşizminin kurbanları olarak Frankfurt Okulu mensupları Nazilerin kitle kültürü araçlarını faşist kültür ve topluma boyun eğdirmenin araçları olarak nasıl kullandıklarının birinci elden tanığıydılar. ABD’ye yerleştiklerindeyse, popüler kültürün Amerikan kapitalizminin çıkarlarını destekleyecek tarzda nasıl işlediğini gözlemleyebildiler. “Amerikan yaşam tarzı” değer, yaşam tarzı ve kurumların üretim ve pazarlanmasında, dev şirketlerin denetimindeki kültürel üretimin oynadığı rolü sıkça vurguladılar.

Yazarlara göre kültürel alan tahakkümden kaçışın en kolay olduğu alan iken, artan ölçüde o da yaşamın diğer alanlarında görülen rasyonalizasyon süreçlerine tabi olmaktaydı. Rasyonel tahakkümden kaçış olanağı sunmak yerine, bizatihî kültürel faaliyet sınıflaşmış bir üretim sürecine dönüşürken insanlarda bir kaçış ve özgürlük yanılsaması yaratmaktaydı. Kültürel ürünler metalaşırken sanatsal faaliyetin özerkliğini korumak güçleşiyordu. Kapitalizmin tekelci evresinde ortaya çıkan popüler kültür, kültür sanayinin bir ürünüdür: Bu evrede gerek boş zaman gerekse tüketim kapitalist hatlarda örgütlenmektedir; kültürel gelişmeyi sağlayan performansçılar ya da izleyicileri değil, kültür endüstrisini yürüten finans kapitaldir. Kültürel tekellerin yöneticileri, demir, çelik, petrol, silah vb. tekelleriyle kaynaşır. Kültürel denetçiler bu kompleks içerisinde oldukça güçsüzdür ve bankacılık ve iş dünyasının tahakkümü altındadır.

Frankfurt Okulu düşünürleri, kültür endüstrilerini işçi sınıfının kapitalist topluma entegrasyonu açısından, yani siyaseten de ele almışlardı. Bu kuramcılar, kitle kültürü ve tüketim toplumunun yükselişinin işçi sınıfı üzerindeki etkilerini inceleyen ve bunların çağdaş kapitalizmi istikrara kavuşturmadaki etkilerine dikkat çeken ilk Marksistler arasındaydılar ve bu doğrultuda siyasal değişim için yeni strateji ve modeller arayışına girmişlerdi...

Onlara göre modern kapitalizmde kültürel nesnelere kamunun kendiliğinden arzularının karşılığı değil, kültür sanayinin piyasaya sunduklarıdır. Edilgin kitleler tükettikleri kültürün üreticileri değildir. Kültürel metaların farklılaşması, tüketicilerin sınıflandırılıp etiketlenmesi çevresinde örgütlenir; müşterilerin kültürel “malları” tüketmesi ise piyasa araştırmaları ve reklamlarla güvence altına alınır. Bu rasyonelleşme süreçleri, kültürel bir tekipleşmeye yol açmaktadır. Kültürel metalar estetik kaygılardan çok standartlaştırıcı, ticarî bir mantığın yönetimi altındadır. Kültür sanayinin ürünleri, paketleme ve satışı güvence altına alacak standart formlere göre üretilir: pembe diziler, şarkılar, filmler, “eğlence” nesnelere ve kitle kültürü anlamlarını otomobiller, sigaralar, yiyecekler gibi diğer nesnelere bütünleşen bir reklam sistemi içerisine gömülüdür. Horkheimer ve Adorno’ya göre bunun göstergelerinden biri, gerçek yaşamla kültürel temsiller arasın-

Görülebileceği üzere, bugün adına “popüler kültür” dediğimiz görüngünün ilk kapsamlı eleştirisi, Frankfurt Okulu yazarlarından gelmişti.

Ancak bu okulun “popüler” kültürü tüketen kitleleri sadece edigin alıcılar, popüler kültürü de sadece kapitalist sistemin sürdürüm aracı olarak gören indirgemeciliğine yönelik -yine Marksist cenahtan- eleştiriler gecikmeyecekti.

daki sınırların lağvolmasıdır: film yapımcısının hedefi, izleyicide filmin gerçek yaşamının bir uzantısı olduğu izlenimini yaratmasıdır.

Dolayısıyla, kültürel ürünlerin insanları mutlu etme savı, sahte hazlarla sınırlıdır. Adorno için standartlaşmış, kitle üretimi kültürü kaçınılmaz olarak otantik-dışı, ikinci sınıf ve gerçek sanatsal değerden yoksundur. Kitle kültürü yalnızca yabancılaşmış gereksinimlere hitap edebilir.

Popüler kültür alanında ya da kültür endüstrisinin tümünde gerçek sanatsal dışavurum tahrip edilmişken bireyler artan ölçüde baskı ve yabancılaşmaya maruz kalır. Baskı ideolojik tahakküm olarak kültürel bir biçim almaktadır. Bu, onların arzularını manipüle edip kapitalizmi ayakta tutmaya yönelik sahte gereksinimlere kanalize ederken, özerk özneler olarak hareket etme yetilerini ortadan kaldırır. Kültür böylelikle metaların tüketimini teşvik ve standartlaşmış kitlesel bilinç üretme aracı olarak kapitalizmin yeniden üretiminde merkezi bir rol üstlenecektir.

Bu kültürel akımlar alternatif bakış açılarını olanaksızlaştırarak toplumsal yetkeyi güçlendirmektedir. Potansiyel muhalefet dolaylı olarak arzuların tüketimle bağlanması aracılığıyla etkisizleştirilip depolitize edilir.

Görülebileceği üzere, bugün adına “popüler kültür” dediğimiz görüngünün ilk kapsamlı eleştirisi, Frankfurt Okulu yazarlarından gelmişti.

Ancak bu okulun “popüler” kültürü tüketen kitleleri sadece edilgin alıcılar, popüler kültürü de sadece kapitalist sistemin sürdürüm aracı olarak gören indirgemeciliğine yönelik -yine Marksist cenahtan- eleştiriler gecikmeyecekti.

Örneğin, Alman edebiyat eleştirmeni, kültür tarihçisi, estetik kuramcısı Walter Benjamin fotoğraf, film ve radyo gibi yeni teknolojilerin ilerici bir rol oynayabileceğini öne sürüyordu. Yüksek kültürün gizemselleştirmelerinden arınmış medya kültürünün kendi kültürlerini tahlil edip eleştirebilecek daha eleştirel bireyleri biçimlendirme yetisine sahip olduğunu öne süren Benjamin’e göre sinemanın imgesel sürati, bireyleri sanayileşmiş kent toplumlarının akış ve itiş-kakışını anlamaya daha yatkın kılmaktaydı.

Hatta Benjamin, kitle iletişim araçlarının siyasal aydınlanma forumlarına dönüştürülebileceği savından hareketle, Brecht’le birlikte film yapıyor, radyo oyunları yazıyor ve medyayı toplumsal ilerleme araçları olarak kullanmayı hedefliyordu. Brecht ise, radyonun tek-yönlü iletişimini eleştirerek çok-yönlü, çok-terafli bir iletişimi savunmaktaydı (sonradan internette gerçekleşecek bir öngörü).

Benjamin kitlesel üretimin sanat yapıtlarının büyülü güçlerini yitirmesine yol açtığını, dolayısıyla da kültürel mamûlleri daha eleştirel ve siyasal bir tartışmaya elverişli hâle getirdiğini kabullenmekle birlikte, sinemanın şöhret kültürü aracılığıyla yeni tip bir ideolojik büyü yaratabileceğini de öne sürmekteydi.

* * *

Ancak Frankfurt Okulu’na, günümüzün “Popüler Kültür” kavrayışını biçimlendirecek eleştiriler, 1960’lı yıllardan itibaren öne çıkan “Britanya Kültürel İncelemeler ya da Birmingham Okulu”ndan gelmiştir.

Frankfurt Okulu devlet tekeli kapitalizmi ya da Fordizm koşullarında, yani kitlesel üretim ve tüketimle tanımlanan bir çağda gelişirken, Britanya kültürel incelemelerinin de öncelikle tüketim kapitalizmine kitlesel direniş,

Popüler kültür alanında ya da kültür endüstrisinin tümünde gerçek sanatsal dışavurum tahrip edilmişken bireyler artan ölçüde baskı ve yabancılaşmaya maruz kalır.

Bu perspektif, medya kültürünün kimlik, haz ve güçlenme için malzeme sağlama özelliği üzerine yöneltilir vurguyu. 1980'lerden bu yana gerek Britanya gerekse ABD'de kültürel incelemeler, eski sosyalist/devrimci görüşlerden beslenen eleştireliliğini yitirerek kimlik politikaları ve medya ve tüketim kültürü konusunda eleştirel olmayan konumlarda sabitlenmiştir. :

devrimci hareketlerin yükselişi ile, ardından da sermayenin postfordizm ya da postmodernlik terimleriyle tanımlanan yeni bir evresiyle karakterize olan 1960'lı yıllarda ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Birmingham Okulu 1960 ve 70'li yılların mücadelelerine, sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk, etnisite ve milliyet temsil ve ideolojilerinin kültürel metinlerdeki etkileşimi üzerinde yoğunlaşarak tepki vermiştir. Gazete, radyo, televizyon, film vb. kültürel biçimlerin izleyiciler üzerindeki etkisine değin ilk araştırmalar, bu okulun ürünleri arasında yer alır.

1960-80'ler arasında Britanya kültürel incelemelerinin klasik dönemi, kültürün incelenmesinde, özellikle Althusser ve Gramsci etkisindeki Marksist bir yaklaşımı sürdürmektedir; sosyal kuram, metodolojik model ve siyasal perspektiflerinde de Frankfurt Okulu'nun etkileri sezinlenir. Frankfurt Okulu gibi Birmingham da işçi sınıfının düzenle bütünleşmesi ve devrimci bilincindeki gerileme sorunlarıyla ilgili ve kitle kültürünün kapitalist hegemonyanın oluşmasında önemli bir rolü olduğunu savlamaktadır.

Her iki okul da kültür ile ideolojinin kesişim hatlarıyla ilgilidir ve ideoloji eleştirisini eleştirel kültürel incelemelere aslî olarak görmektedirler. Her ikisi de kültürü ideolojik yeniden üretim ve hegemonya tarzı olarak görmekte ve kültürel formların bireylerin kapitalist toplumların toplumsal koşullarına uyarlanmasında aslî rol oynadığını öne sürmektedir. Ancak her ikisi de kültürde kapitalist topluma karşı direniş potansiyeli de saptar. Ne ki, Frankfurt Okulu kitle kültürünü ideolojik tahakkümün türdeş ve güçlü bir biçimi olarak görmede ısrarlıyken, Britanya kültürel incelemeleri sonraları medya kültüründe direniş biçimlerini vurgulamaya önem verecektir.

Britanya kültürel incelemeleri başlangıçta doğası itibariyle son derece siyasaldı ve muhalif altkültürlerdeki direniş potansiyellerini araştırmaya angajeydi. Bu angajman, önce işçi sınıfı, ardından da gençlik altkültürlerinin kapitalist tahakküme karşı bir direnç odağı oluşturabileceği düşüncesini biçimlendirdi. Okulun erken dönem yapıtlarının büyük bölümü, altkültürlerin kendi üslûp ve kimliklerini yaratarak kapitalizme nasıl direndiğinin üzerinde durmaktaydı. Punk ve siyahiler gibi altkültürlerin, anaakımdan farklı görünüş ve davranışlarıyla kurulu düzene muhalif kimlikler oluşturduğu görüşü, 1970'lerdeki çalışmalara damgasını vuruyordu.

Ancak Britanya kültürel incelemeleri dikkatini büyük ölçüde medya kültürü ve popüler ürünlerle sınırlandırmakla eleştirilmiştir.

Britanya kültürel incelemeleri -Frankfurt Okulu gibi- kültürün üretilip tüketildiği toplumsal ilişkiler ve sistemler dolayısıyla incelenmesi gerektiğinde ısrar eder ve bu nedenle disiplinlerarası bir çalışma yöntemini benimsemektedir: kültür analizi, toplum, siyaset ve iktisat incelemeleriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Gramsci'nin hegemonya kavramı Britanya kültürel incelemelerine medya kültürünün bir dizi başat değer, siyasal ideoloji ve kültürel biçimi bireyleri bir konsensüste birleştiren bir projede nasıl topladığına ilişkin temel kavrayışı sağlamaktadır.

Britanya kültürel incelemeleri ve Frankfurt Okulu akademik işbölümüne itiraz eden disiplinlerarası alanlar olarak kuruldu. Her ikisi de kültürü toplumsal-siyasal bağlamından soyutlamanın yıkıcı etkilerinin bilincindeydiler.

Britanya Kültürel İncelemeleri'ni Frankfurt Okulu'ndan ayıran noktalar ise, 1970'lerin sonuna dek bir hayli muğlak olmakla birlikte, ardılın önceli-

ne yönelttiği eleştiriler arasında “özne”nin etkinliğine ilişkin tartışmalar merkeze yerleşmektedir. “Kültürel İncelemeler” öznenin “faillik” durumu üzerinde odaklanırken, yukarıda da belirttiğim gibi, ezilenlerin (işçi sınıfı, kadınlar, etnik gruplar, gençlik altkültürleri, eşcinseller vb.) popüler kültürü protestolarını ifade etmede kullanım biçimleri üzerinde durmaktadır -en azından 1980’li yıllara dek. Bir başka deyişle “Kültürel İncelemeler” yaklaşımında, popüler kültürün konumu ikircimlidir: bir yandan kapitalist sistemin bir hegemonya aracı işlevi görür, ama bir yandan da ezilenlerin protestolarını yükseltebilecekleri bir ortamı oluşturur.

1980 sonrasındaysa, kültürel incelemeler zevk, tüketim ve kimliklerin bireysel inşası üzerine odaklanan bir yöneliş içerisine girecektir. Bu perspektif, medya kültürünün kimlik, haz ve güçlenme için malzeme sağlama özelliği üzerine yöneltir vurguyu. 1980’lerden bu yana gerek Britanya gerekse ABD’de kültürel incelemeler, eski sosyalist/devrimci görüşlerden beslenen eleştireliliğini yitirerek kimlik politikaları ve medya ve tüketim kültürü konusunda eleştirel olmayan konumlarda sabitlenmiştir. Vurgu daha çok izleyiciler, tüketim ve alımlama üzerine yönelirken, medya sanayilerinde metinlerin nasıl üretildiği ve dağıtıldığı gibi sorunlar ön plana çıkarılmıştır.

Bu dönüşüm, tekeli devlet kapitalizmi ya da Fordizm’den yeni bir sermaye rejimine geçişe eşlik etmektedir: farklılık, çoğulluk, eklektisizm, popülizme değer katan ve yeni enformasyon/ tüketim toplumunda tüketiciliği yoğunlaştıran transnasyonal ve küresel sermaye çağı...

Postmodern kültürel incelemelerin “yeni revizyonizm”i, kültürel incelemeleri siyasal iktisat ve eleştirel toplumsal teoriden kopartacaktır. Yerel hazlar, tüketim ve melez kimliklerin inşası adına iktisat, tarih ve siyasetten vazgeçme eğilimi yaygın olarak göze çarpar. Bu kültürel popülizm, postmodern kuramın Marksizm ve onun sözde indirgemeciliğinden, başat tahakküm ve kurtuluş anlatılarından, tarihsel nedensellikten vazgeçişine eşlik etmektedir.

* * *

Özetlemek gerekirse, “popüler kültür eleştirisi” olarak başlayan eleştirel duruş, postmoder-

nizm tarafından temellük edilerek “kof bir söylem alanı”na dönüştürülmüştür. Günümüzde gerek günlük basın, gerekse hem akademik, hem de popüler kullanıma yönelik yayınlarda “popüler kültür” konusunda yazılıp çizilenlerin, söylenenlerin artık neredeyse tümüyle bezdirici “sözcük oyunları”na ya da “belagat yarışları”na dönüşmüş olmasının nedeni de budur.

Şu hâlde günümüzde “popüler kültür” denilen alanı da kapsamaya gereken mücadele, kültürlü kapitalizmin “post-“lar dahil tüm versiyonlarının (post-fordist, post-endüstriyel, postmodern...) temellük ve tahakkümünden kurtularak yeniden emekçilerin, ezilenlerin saflarına mal etme savaşıdır.

Ancak böyle bir mücadele sayesinde ki yaratıcı insan faaliyeti olarak kültür, insanı her türlü yabancılaşmadan kurtularak insanî benliğine kavuşma bilinç ve iradesiyle donatma yetisini yeniden kazanacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Douglas Kellner, “The Frankfurt School”, *Cultural Theory*,

Tim Edwards (der.), Sage Publications, 2007.

Chris Rojek, “Stuart Hall and the Birmingham School”, *Cultural Theory*,

Tim Edwards (der.), Sage Publications, 2007.

John Scott, “Cultural Analysis in Marxist Humanism”, *Cultural Theory*,

Tim Edwards (der.) Sage Publications, 2007.

Graeme Turner, *British Cultural Studies, An Introduction*, Routledge.

Popüler Kültür Üzerine

Özgür Güven

“ABD patentli “küreselleşen tüketim kültürü” ya da popüler kültür, tüketim kapasitesinin alabildiğince genişletilmesini hedeflediğinden” diyor ve ekliyor, “Tüketimin boş zaman sahibi üst sınıfların ayrıcalığı olduğu 19. yy. Kapitalizminin tersine, geç dönem kapitalizmi ağzına kadar metalarla doludur.”

Kültür, çok geniş bir kavram. Marx, doğanın değil, insanın yarattığı her şeydir diyordu kültür için. Soruna böyle bakınca çok geniş bir alanı kapsıyor bu kavram. Biz burada bu genişliği içinde ele alma şansına sahip olmadığımız gibi, böyle bir iddiada da değiliz. Popüler ise halkın malı olan, halka ait olan. Kısacası “popüler kültür” kelime anlamıyla “halkın kültürü” demek oluyor. Ancak buradaki “halk”, Marksist literatürdeki anlamıyla halk değil; sınıf farklılıklarının üzerinden atlayarak bir ülkede, kentte, bölgede yaşayan herkesi kapsayan bir halk. Ama en doğru anlamıyla, burjuvazinin aristokratlardan aldığı, emekçi sınıflara, alt sınıflara hitaben kullandığı aşağılayan, hor gören anlamıyla “avam” ya da “halk” demek oluyor.

Konu bu genişliği içinde alınınca, insanın yarattığı her şey ve herkesi içine alan halk söz konusu olduğunda popüler kültür denince anlaşılması gereken yaşamın tamamı ve bütün alanları oluyor. Yani sadece entelektüel alanı değil, maddi ve entelektüel yaşamın üretimini ve yeniden üretimini kapsıyor. Burada karşımıza çıkan kapitalizmin kendisi oluyor. Tüm bu genişliği içinde, komünist hareket kapitalizmi Marx'tan bu yana 150 yılı aşan bir süredir eleştiriyor. Bu nedenle bizim burada konuyu daraltmamız bir zorunluluk oluyor, konuyu entelektüel alana, hatta ekin-sanat alanına çekmemiz gerekiyor. Bunu yaparken amacımız diğer yanını reddetmek değil, aksine, kapitalist üretim ve yaşam, bir sistem olarak kapitalizm en acımasız biçimde her türlü araçla eleştiriye tabi tutulduğundan, biz burada ekin-sanatla yetinmek istiyoruz.

“Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda, egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda zihinsel üretim araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır.

Marx'ın bu sözleri bir gerçeğin en açık biçimde ortaya konuşudur. Konumuz açısından da burdan yine aynı sonuç çıkar; popüler kültür kapitalist kültürdür, “egemen sınıfın” kültürüdür. Burada kültür-sanat da maddi

üretime bağlıdır, ekonomik alt yapıya bağlıdır, bu alt yapı üzerinde yükselen ideolojik üst yapının bir parçasıdır.

Bilinen şey, Aydınlanma (Rönesans) burjuvazinin çıkış çağının kültürüdür; o, üst yapıdaki ideolojik egemenliğini bu çağda kabul ettirmiştir. Yani modern olan burada başlamıştır, modernizm burjuvazinin egemenliğinin diğer adıdır, bir başka söylemle modernizm kapitalizmdir. Uygarlıktaki her yeni ilerlemenin kapitalizm koşullarında anlamı, toplumdaki sınıflar arasında varolan eşitsizliğin artması demektir. Her yeni kurum kısa sürede değişip kendi asıl amacının karşısında yer alır. Burjuva sınıfla birlikte büyük bir ilerleme yaratır. Aynı zamanda sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşması da gerçekleşir, sonuç tekelciliktir. Bu süreçte kültürel kurumlarda da büyük bir karşılaşma gerçekleşir, asalaklığın, çöküşün, çürümenin kültürüne sanatına dönüşür.

Kapitalizmin gelişim sürecinde, daha önce toplumda varolan geleneksel üretim alanlarındaki insanlar hem mülklerinden, hem de topraklarından koparılıp kentlere doğru itilirler. Bu, kapitalizmin her aşamada tekrar tekrar yarattığı bir durum. İster ekonomik zor yoluyla olsun farketmez, sürekli olarak kırdan kente doğru bir göç kapitalizmin işleyişinin bir sonucudur. Burada yaşanan bir durum var. Milyonlarca emekçi sürekli olarak, içinde kendilerini var ettikleri ekonomik kültürel koşullardan koparıldılar. Her ne kadar geldikleri kentlerde onları köydekine benzer koşullar bekliyor olsa da, kendi kültürel köklerinden koptular. Kentlerin “modern proleter” sınıf kimliğini ve kent kültürünü özümsemeleriye birçok etkene ve zamana bağlı. Tam da burada popüler kültür devreye giriyor. Ancak bunun gerçekleşebilmesi de bir takım koşullara bağlı. Sadece kırdan kente göç yeterli olmuyor. Bunun yanı sıra hem kültürel faaliyete ayıracak boş zamana hem de bu iş için harcayabilecek paraya sahip olmaları gerekiyordu. İşte bu koşullar bir araya geldiğinde popüler kültürün tüketicileri olabildiler.

Kapitalizm burada iki temel etkenden hareketle popüler kültürü öne sürdü, geliştirdi. Birincisi, sanatı popüler kültürün bir tüketim nesnesi haline getirmenin müthiş karı; ikincisi, geniş yığınları bu yolla kendi egemenliğinin devamına itiraz etmeyen, hatta destekleyen bir konuma çekme olanakları. Bu konuda Sibel Özbudun, “Kültür Halleri”nde:

“ABD patentli “küreselleşen tüketim kültürü” ya da popüler kültür, tüketim kapasitesinin alabildiğince genişletilmesini hedeflediğinden” diyor ve ekliyor, “Tüketimin boş zaman sahibi üst sınıfların ayrıcalığı olduğu 19. yy. Kapitalizminin tersine, geç dönem kapitalizmi ağızına kadar metalarla doludur.”

Kolaylıkla özdeşleşme sağlayan popüler kültür nesnelere, simgeler ve anlamlar aracılığıyla, kültürel coğrafyasından koparılan bu geniş yığınlar, sistemin bir kenarına, tıpkı kentlerin varoşlarına eklendikleri gibi eklemlendiler.

Bu eklemlenmenin aracı yolu da popüler kültür nesnelere oldu, metalar oldu. Bu nesnelere genel olarak tüketim nesnelere oldular. Üretilip piyasaya sürülen, kullanım süresi dolunca da bir tarafa atılan bu nesnelere son kullanma tarihleri, genellikle o türden bir başka nesne-metadır. Kullanım süresi dolduğunda sahki hiç olmamış gibi ne bir iz ne de başka bir şey unutulup, yok olur giderler. Bu nesnelere en revaçta olanlarını da solun kültürü-

Popüler kültürün yarattığı bu imaja dayalı sahte sanal dünyalar, sadece bu kültürün tüketicilerine zarar vermekle kalmıyor. Aynı zamanda varolan toplumsal-siyasal yapının değişmezliğini, değiştirilemezliğini bir ön kabul halinde yerleştirerek, olsa olsa Van Der Haag'in söylemiyle “idareten yer dolduran haz”lar sunup, bir uyuşturucu işlevi görüyor.

ne şu ya da bu biçimde bulaşmış, ondan etkilenmiş, daha sonra kapitalist sistemde kendisine bir yer bulmuş, entegre olmuşlar, sisteme katılan ya da sistemin kendisine kattıkları tarafından üretildiğini de belirtmek gerek. (Emperyalist-kapitalist sistem yüzyıllara varan birikimi ve deneyimiyle kendi karşıtı olarak yola çıkan pek çok sanatçıyı yarattığı olanaklar ve verdiği fırsatlarla kendine katıyor, entegre ediyor. Eğer buna karşı bir tavır geliştiren olursa karşısında suskunluk duvarını bulup yalnızlığa mahkum ediliyor. Emperyalizm tarafından öyle çok yetenek daha yolun başında bu türden bir yolla yok edilmiştir ki, sayısı bile belli değil) Popüler kültür toplumsal yapıyla öylesine bir içiçelik, bütünleşme sağlamış ki, her şey kısa sürede onun bir parçası haline getirilebiliyor. Bu nedenle en ciddi, en kutsal, en saygın şeyler, değerler bile bir nesnelleşme yaşıyor, kısa sürede magazine edilip piyasaya sürülebiliyor.

Bu kültürün toplumda bu kadar yaygınlaşmasının bir diğer nedeni de günümüzde en gelişmiş iletişim teknolojilerine sahip tekeli basın ve medyanın, insanların evlerine dek girerek, hem kendi kendilerine, hem birbirlerine, yabancılaştırması, örgütsüzleştirip, atomize ederek, aynı aile bireylerini bile birbirlerine rakip haline getirerek hem birbirlerinden hem de gerçeklikten uzaklaştırması, gerçekçilik yerine bir imajlar dünyası tesis etmesidir. Popüler kültürün yarattığı bu imaja dayalı sahte sanal dünyalar, sadece bu kültürün tüketicilerine zarar vermekle kalmıyor. Aynı zamanda varolan toplumsal-siyasal yapının değişmezliğini, değiştirilemezliğini bir ön kabul halinde yerleştirerek, olsa olsa Van Der Haag'in söylemiyle “idareten yer dolduran haz”lar sunup, bir uyuşturucu işlevi görüyor.

“Kapitalist düzen sanatı afyon olarak çoğaltmanın kazanç olanaklarını hemen sezdi. Bu afyon sanatın üreticileri, tüketicilerin çoğunun, ilkel içgüdüleri hoşnut edilmesi gereken mağara insanları oldukları varsayımına dayanarak işe girişiyorlardı. Bu varsayımla o ilkel içgüdüleri kışkırtıp onları ayakta tutmaktan ve heyecanlandırmak da geri kalmıyorlardı.” (E. Fischer-Sanatın Gerekliği)

Fischer'in de söylediği gibi insanı ilkel gören, aşağılayan bu kültür-sanat anlayışının

somut, canlı örneklerini çeşitli televizyon kanallarının her gün yayınladıkları “BBG”, “Survivar”, “Popstar” gibi onlarca soytarıllık şovunda bulabilirsiniz.

Popüler kültürün yaygınlaşması, toplumda sadece kültürel yozlaşma, kalite düşüklüğü yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda toplumdaki her türlü geri yanları kışkırtıp geliştirerek, faşizmin üzerinde durabileceği edilgen bir kitle yaratıyor. Tekelci faşist basın ve medya da burada üzerlerine düşeni fazlasıyla yerine getiriyor. Popüler kültür nesnelere sunarken bir yandan da genel beğeni düzeyini sürekli olarak düşürüyor, duyuları dumura uğrattıyor, emekçi yığınların dikkatini sınıf mücadelesi dışında her şeye yoğunlaştırmak için çaba gösteriyor.

“Çağdaş teknolojinin topyekun tek elden denetleniyor oluşu yeni bir tür topluma yol açmıştır. Bu toplumdaki popüyer kültür bir yandan insanları daha rahat, yaşamlarından gittikçe daha memnun kılarken, bir yandan da aslında şeytani kötülükte olan yoksulluğa göz yuman, masum köylülere emperyalistçe savaş açan, ancak etkisiz kaldıkları sürece içerdeki aykırı seslere izin veren, bu toplumsal sisteme karşı çıkma özgürlüklerini insanların ellerinden almıştır.” (Herbert Marcuse, Popüler Kültür-Yüksek Kültür)

Marcuse'nin emperyalizmden anladığı her ne kadar bizden çok farklı olsa da popüler kültür üzerine yerinde değerlendirmeleri olduğu anlaşılıyor.

J.B. Foster'ın dediği gibi “... boş zamanın kendisi de; devasa bir üretken kapasiteyi emerken insan varlığının anlamlı bir dönüşümüne ya da bireysel işçinin zincirlerinin gevşetilmesine izin vermeyen bir ekonomik sistemi güçlendirmek üzere tasarlanmış olan bir başka sömürü biçimi haline: 'pasif biçimde emilebilen eğlenceye' dönmüştür.”

Popüler kültür siyasaldır, çünkü bir sınıfın egemenliğinin devamını sağlamaya hizmet ediyor. Çünkü toplumun sadece bir yanını, en sahte, en cilalı yanını öne çıkarıp pohpohlayarak, tıpkı bir metanın reklamında olduğu gibi bütün olumsuz yanlarını gizliyor. Popüler kültür, “egemen sınıf” olan burjuva sınıfın kültürüdür, sanattır. Topluma dayattığı, egemen kılmaya çalıştığı kültürdür.

POPÜLER KÜLTÜR ÜSTÜNE

Cengiz Gündoğdu

“Burjuva uygarlığını aşıp, yeni bir uygarlık kurmaktır temel sorun.”

Topal Nuri, Orhan Kemal’in Kanlı Topraklar (1) adlı romanında önemli bir karakterdir. Topal Nuri, çocukluğunda baltayla odun keserken kazayla, ayağının başparmağı koparır, bu yüzden topallar.

Başta Cinci hoca, herkes “Allah’ın takdiri” der. Topal Nuri, buna katlanır, ama topallamayanlara içerler. Geceleri yatağında Tanrı’ya en ağır biçimde söver. İşi ileri götürür. Ekmekle tuvalete gider, yine çarpılmaz. Ekmeği kubura atar. Yine de çarpılmaz. Kuşkulanır Tanrı’nın varlığından. Bir gün Kabak Hafız’a rastlar. Kabak Hafız’a göre ne günah vardır, ne sevap. Cennet de yoktur, cehennem de. Bunun üstüne Topal Nuri, neden imamlık yaptığını sorar. Kabak Hafız’ın yanıtı şöyledir, *“Yani başkalarının kuru kuruya inançlarından yararlanıp, geçineceğim. Bu suretle ekmelerin en hası, en rahatına ulaşıyorum. Hem de hiç terlemeden. Sana da tavsiye ederim, insanları şuurlandırıp gözlelerini açmaya kalkışma. Bunun sana hiç faydası olmaz. Tam tersi zararı olur.”* (1)

Peki, insanları bilinçlendirip gözlerini açmanın anlamı nedir. Bunu, Engels’ten görelim. *“Burjuva ekonomisinin yasalarına göre, ürünün en büyük kısmı, onu üreten işçilere ait değildir. Şimdi tutar da bu haksızlıktır, böyle olmamalıdır dersek, bu kez de bu sözlerin ekonomi ile doğrudan bir ilgisi kalmamış olur. Böyle söylemekle, bu ekonomik gerçeğin ahlak duygularımızla çeliştiğinden başka bir şey söylememiş oluruz. Bundan ötürü Marx, kendi komünist sistemini, hiçbir zaman buna değil, kapitalist üretim biçiminin her gün gözlerimizin önünde yer alan ve gittikçe daha büyük ölçülere varan kaçınılmaz çöküşüne dayandırmıştır, onun söylediği tek şey, artı-değerin ödenmemiş emekten ibaret olduğudur ki, bu da basit bir gerçektir. Ama, biçim yönünden ekonomik olarak yanlış olan, dünya tarihi bakış açısından doğru olabilir. Eğer kitlelerin ahlaki bilinci, kölelik ya da toprak köleliği durumlarında olduğu gibi, bir ekonomik olgunun haksızlığını ilan ederse, bu, o olgunun ömrünü doldurmuş bulunduğu, bir öncekinin çekilmez ve savunulmaz duruma gelmiş olmasından ötürü ortaya başka ekonomik olguların çıkmış bulunduğu kanıtıdır.”* (2)

Kapitalist düzen, “artı-değerin, ödenmemiş emek üstüne kuruludur. Engels’in, “basit gerçektir” dediği bu olgunun kitlelere anlatılması zorunludur. Kitleleri bilinçlendirip, gözlerini açmanın da anlamı budur. “İdeolojiler bitti” diyen

kapitalist ideologlar bunu çok iyi bilir. Her türlü iletişim kanalından kitlenin uyanmaması için yararlanır. Çok ince yöntemlerle yapar bunu.

Popüler denen kültür, kitlenin gözünü açmaması için kullanılan kanallardan biridir. Bu popüler kültür, yalnızca müzikle ilgili değildir. Her türlü insan etkinliğini kapsamı içine almıştır.

Popüler kültürün temel özelliği gerçekçi olmayışıdır. Bu kültür, insana yalancı bir dünya yaratır. Aslında yaşanan bir başka dünyadır. Bu bir futbolcu, bir aktör, ya da aktris, ya da şarkıcı olabilir. Bu kişilerin acıları, üzüntüleri, sevinçleri, aşkları, skandalları kitleye yaşatılır. Evinin kirasını ödeyemeyen buna üzülmez de, arabası çalınan “ünlü”nün çalınan arabasına üzülür. Kitlenin aydınlanması için savaşım veren devrimcilerin tutsaklığına üzülmez de, eroin, kokainden yakalanan şarkıcıların gözaltına alınmasına kahrolur.

Popüler kültürün, halkın yaşamıyla oluşturduğu halk kültürüyle hiçbir ilgisi yoktur. Aziz Çalışlar, halk kültürü için şöyle der, “*Emekçi insanların kendi işleri dışında, özgür zamanlarında ortaya koydukları kültürel-yaratıcı etkinlikler. Kültürel halk yaratımları, halkın davranış ve düşünce biçimi uyarıp geliştirecek çok çeşitli içerik, biçim ve yöntemleri içine alır.*” (3)

Popüler kültür, halkı, emekçiyi edilgin duruma sokar.

Popüler kültürün bir başka yanı, emperyalist kültürle iç içe geçmesidir. Emperyalist kültür, boşlukları sevmez. Bir ülke boş bırakılsa orada gerçekçi Marksist kültürün gelişeceğini bilir. Bunu önlemek için bütün halkları çelik ağlarla örmüştür. Emperyalist kültür ürünleriyle hem para kazanır, hem halkın bilincini dumura uğratar.

Kapitalizm, yıllardır düştüğü bunalımdan kurtulamadı. Bunalım döneminde mutluluk iletleri her gün nokta atışı yapılır gibi bilince gönderiliyor. Şu nesneyi kullanırsak, şunu yersek, şunu içerse, şu yataкта uyursak mutlu olacağız-ımız söyleniyor. Bütün reklamlarla nasıl mutlu olacağımız anlatılıyor.

Emperyalist kültürle iç içe duran popülist kültürün bir başka yanı da doğanın sömürülmesidir. Bu sömürü, kedileri, köpekleri, güvercinleri, ağaçları koruma mutluluğuyla örtülür. Bu, açık bir aldatmadır. Çünkü emperyalist kültürde doğayla insan karşı karşıya getirilmiştir. Doğa, para kazanılması gereken bir araçtır. Toprak üstüne dikilen 50 katlı yapılar, doğayı yüreğinden bıçaklamaktır. Oysa Marksizmde doğayla insan karşı karşıya değildir. İnsan doğanın içindedir, doğanın çocuğudur. İnsan, doğayla alışverişinde hem doğayı, hem kendini insanileştirir. Emperyalist popüler kültür, bu anlayışı yıkmıştır.

Kültürün kökeni emektir. Popüler kültür de emekle oluşturulur. Futbolcu 90 dakika koşar. Şarkıcı dört beş saat sahnede koşturur. Yazarı, masa başında aylarca çalışır. İdeologları halkın bilincini dumura uğratmak için ince ince yöntemler araştırır. Sözelimi, basında, televizyonda haberlere, izlenelere sunum çerçeveleri hazırlar. Kime terörist, kime kahraman denecek. Hangi çatışmada ölü ele geçirildiler diyecek. Ne zaman “katil soba can aldı” diyecek. İnce ince bunları tasarlarlar. Bütün bunlar yaşamın akışı içinde doğalmış gibi yapılır. Oysa bunlar ince ince hesaplanır.

Bu emeğe ben yanlış emek, insan karşıtı emek diyorum.

Emperyalist popüler kültür insan sağlığına da el atar. Bir gün birdenbire bir meyvenin, ya da meyve suyunun kansere, basura, tansiyona, kısırlığa iyi geldi diye bir kampanya başlatılır.

Popüler kültür, giyime de el atar. Bir ara biz erkeklere 25-27 paça pantolon giydirdiler. Birkaç kez kimi erkeklerin paçasına basıp düştüğünü görmüştüm. Şimdi erkeklerle pek uğraşmıyorlar... Ama yırtık pırtık blujinlerin yırtık olmayanlardan daha pahalı olduğunu gördükte ne diyeceğimi bilemiyorum.

Bu kampanyalar bana, yıllar önce Eminönü'ndeki bir olayı anımsatır. Parkta oturmuş gazete okuyordum. Birden “vatandaşlar” diye bir ses duydum. Bir adam, iskemleye çıkmış. Elinde küçük bir şişe. Şişenin içinde merdiven. “Bu merdiven bu şişenin içine nasıl girdi, nasıl çıkar” dedikten sonra çantasından koyu kahverengi bir şişe çıkardı. Bu şişenin içindeki ilaç yakında eczanelerde satılacaktı. Tanıtım için buraya gelmişler. İşin ilginç yanı, bugün anlı şanlı gazetelerde yapılan kampanya benzeri, en azından on sayrılığa iyi gelen bu ilacı sattı. Ama ben, şişenin içinden merdivenin nasıl çıkacağını göremedim. Çünkü yeteri kadar satış yapıldığında anlaşıldı ki, arkadan bir ses “zabıta” deyince adam pılı pırtısını kapıp çekti gitti.

Olacak iş değil, ama bu sağlık kampanyalarını bu adam ya da akrabaları mı düzenliyor, bu işin başında onlar mı var diyorum. Çünkü yöntem aynı. Benim anımsayabildiğim kadar, zakkum, havuç, fındık, nar suyu, kekik suyu popüler kültürün elinde oyuncak oldu... Gazetelerde okudum, buna inanan biri, havuç yiye yiye komaya girmiş.

Popüler kültür, giyime de el atar. Bir ara biz erkeklere 25-27 paça pantolon giydirdiler. Birkaç kez kimi erkeklerin paçasına basıp düştüğünü görmüştüm. Şimdi erkeklerle pek uğraşmıyorlar... Ama yırtık pırtık blujinlerin yırtık olmayanlardan daha pahalı olduğunu gördükte ne diyeceğimi bilemiyorum.

Popüler kültür daha çok kadınlarla oynar. Sözelimi bu yıl maviyi, başka bir yıl pembeyi piyasaya sürer. Dudaklara sürülen rujun rengi, her yıl değişir.

Bir ara mini eteği çıkardılar. Depolarda kumaş kalınca, eteği, ayağın ucuna kadar uzattılar.

Emperyalist popüler kültür altında topladığım, yanlış emeğe dayalı bu kültür, nasıl oluyor da bu kadar yaygın olabiliyor. Davidov, bunu şöyle açıklar, “... reklamlar aracılığıyla ve yığınların ideolojik sis altında tutulmasıyla toplumsal düşünme ve davranış bir norm içine sokulur, ‘yığınlaştırma’ olgusu doğar. Bunun sonucu, bu alanlarda insan bağımsızlığı yok olur. Bireyin kendi faaliyeti olmaktan çıkmış ve nesneden kopmuş düşünme, şaşkına dönmüştür, tutarsız olmuştur. Kendini, mistik düşüncenin en aşırısına ve m..... en vahşi biçimlerine teslim eder.” (4)

Burda insanın ontolojik yıkımına girmesidir. Ama bu bir başka yazının konusu. Şimdi şu bilinmeli. Emperyal popüler kültürün bu ontolojik yıkımdan yararlandığını söylemek isterim. Sorun, ekonomik düzenin değiştirilmesi sorunu değildir. Sorun, insanın yıkımının nasıl önleneceğidir. Artı değerın sömürülmediği, artı değerın insan için, toplum için kullanıldığı düzende temel sorun, insanın yeniden sağlıklı bir biçimde ayağa kaldırılmasıdır.

Dipnotlar

1. Orhan Kemal, Kanlı Topraklar, Tekin Yayınları, İstanbul, 1994.
2. F. Engels, 1. Almanca Baskıya Önsöz, K. Marx, Felsefenin Sefaleti, Çev. Ahmet Kardam, Sol Yayınlar, Ankara, 2007.
3. Aziz Çalışlar, Kültür Sözlüğü, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983.
4. Yuri Davidov, Özgürlük ve Yabancılaşma, Çev. Sargut Sölcün, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 1990.

“... reklamlar aracılığıyla ve yığınların ideolojik sis altında tutulmasıyla toplumsal düşünme ve davranış bir norm içine sokulur, ‘yığınlaştırma’ olgusu doğar. Bunun sonucu, bu alanlarda insan bağımsızlığı yok olur. Bireyin kendi faaliyeti olmaktan çıkmış ve nesneden kopmuş düşünme, şaşkına dönmüştür, tutarsız olmuştur. Kendini, mistik düşüncenin en aşırısına ve m..... en vahşi biçimlerine teslim eder.”

“Gerçeklik İmajı Sonuçta Yener”

Setenay Berdan

Pek çok eleştirmen ve izleyici James Cameron'un 1997 tarihli Titanic filmi mini açık sınıfsal tavrı nedeniyle över; hatta biraz daha abartıp, Marksist bir alt metne sahip olduğunu iddia edenler bile olmuştur. Öyle ya: sınıf farklılıklarının ve çelişkilerinin altını kalın çizgilerle çizer yönetmen film boyunca; dev transatlantiğin üst katlardaki lüks kamaralarda seyahat eden aristokratlar ve burjuvalar; göçmen işçiler ise sefaletin, pasın, nemin diz boyu olduğu bodrum kamaralarında. Hikaye bu iki ayrı mekanın arasında gidip gelerek bu iki sınıfın yaşam ve ahlak anlayışlarını sergilemek için kullanılır.

Tarihin böylesine yoğun yaşandığı, her köşede bir devrimin patlak verdiği, her alanda bir gösterinin, her sokakta bir çatışmanın ortaya çıktığı böylesi bir dönemde; toprağın altından yeryüzüne teşrif eden devrim gerçeğinin üzerinden atlayarak az çok gerçeklik duygusu uyandıran dramlar yaratılabilir mi artık?

Zengin ve soylu genç kadın, çıkarıcı ve ikiyüzlü nişanlısının yerine hayat dolu genç işçiye aşık olur. Ve film beklenen felakete doğru ilerledikçe bu ayrımları giderek bir çatışmaya bir ölüm kalım mücadelesine dek vardırı. Görünüşte her şey acımasız ve amansız sınıf çelişkilerinin sergilenmesine hizmet eder gibidir. Ve yönetmenin göçmen işçilere apaçık bir sempatiyle yaklaşması, onun sınıfsal bir taraf olduğuna işaret sayılır. Ama durun, ortada bir yanlışlık var. Dünyanın en büyük tekelci film yapımcılarının elinden çıkan, o zamana kadar ki en pahalı film den söz ediyoruz. Yoksa sermaye kendi ayağına ateş etmeye böylesine hevesli mi?

Sinema dilini iyi bilen, Marksizmi de iyi bildiğini iddia eden Zizek gibi eleştirmenler filmin ardı ardına sokuşturduğu zokayı yutmamışlardır. Zizek'e göre film uyuşmuş ve kaskatı kesilmiş burjuva-aristokrat bedene “barbar aşısı” yaparak yeniden hayat kazandırma girişimidir aslında. Soylu genç kadın -Kate Winslet- ruhsuz kuralların buz gibi dünyasından kaçabilmek için barbarların yani proletaryanın katına iner. Burjuva dünyasının buz dağını reddederek proletaryanın arasında aşkı, neşeyi, dostluğu, dayanışmayı yaşar. Ama özlemle dolu insan yüreğine doğa, kaçınılmaz gerçeği bir felaket yoluyla hatırlatacaktır: Buzdağından kaçamazsın.

Zizek zengin genç kadının işçiyle bir arabada aşkı yaşadığı o ana dek getirilen buzdağına çarpma sahnesi için “her sınır ihlalinin kaçınılmaz bir bedeli olur” mesajı taşıdığına dikkat çeker. Evet kadın, aşkı ve neşeyi, hüznü ve

dramı, yeniden keşfederek hayatta kalacaktır, ama bu deneyimin bedelini korkunç biçimde ödemiştir; bu bedele rağmen koca bir ömür sürer. O ömre ait birçok fotoğraf yansır kameralara. Bu fotoğraflarda kadının artık kendi sınıfının çoktan kaybettiği hayallerinin peşinden gittiğini görürüz. Ama bir şey çok dikkat çekicidir o fotoğraflarda: kadın bir daha asla proletarya ile biraraya gelmemiştir.

Popüler kültür dediğimiz; yani sermayenin kitlesel tüketim amacıyla piyasaya sürdüğü seri üretim kültürel meta olgusu ile, onun içine serpiştirilmiş sınıfsal sorunlarla olan ilişkisi, aşağı yukarı böyle tanımlanabilir: Barbar aşısı. Ve şimdi buna her zamankinden daha çok ihtiyacı var sermayenin.

Üzerine egemenliğini inşa ettiği ekonomik-toplumsal sistem, çoktan miadını doldurmuşsa, bu sınıf bütün yaşamsal canlılığını kaybeder, kuru bir kabuktan ibaret kalır. Geleceği yoktur bu sınıfın. Dolayısıyla umudu da. Anlatacak bir hikayesi yoktur, çünkü bütün insani karakterini sermaye de cisimleştirerek yabancılaşmıştır kendi türüne. Onu bekleyen tek dram, şirketin iflası ya da iktidarının sonu. Bu da anlatılması yasak olandır. Egemen olduğu topluma yeniden hayatiyet duygusu verebilmek için geminin alt kamaralarından kopup gelen durdurulamaz gürültüyü, bir pencerenin ardından seyretmeye izin verecektir, ama hepsi bu. Ve kuşkusuz her sınır ihlalinin korkunç bedelleri olduğunu mutlaka hatırlatarak.

Burjuva toplumun ürettiği popüler kültür ona ait her şey gibi, birer metadan ibaret. Satılabilmesi, yani bir değişim değeri kazanabilmesi için, bağrında bir kullanım değerini taşıması gerekir, her metada olduğu üzere. Kitlesel tüketimi hedefleyen bu meta-kültür de satın alıcıların özdeşim kurabileceği karakterler, gerçeklik duygusu uyandıran çatışkılar ve çatışkı içindeki karakterlerin değişimini ifade eden dramatik çözümler, onun kullanım değerini belirler.

Tarihin böylesine yoğun yaşandığı, her köşede bir devrimin patlak verdiği, her alanda bir gösterinin, her sokakta bir çatışmanın ortaya çıktığı böylesi bir dönemde; toprağın altından yeryüzüne teşrif eden devrim gerçeğinin üzerinden atlayarak az çok gerçeklik duygusu uyandıran dramlar yaratılabilir mi artık? İnsanların her alanda, her sokakta tanık oldukları çatışmaları yok sayarak, kurgusal çatışkılar geliştirilebilir mi? Ama yine de sermaye, sınır ihlalinin korkunç bedelini hikayenin son kısmına saklar her zaman: karakterdeki değişimi gösteren o dramatik çözümler sahnesi. Diziler ve sinemalardaki devrimci karakterleri hep aynı son beklemektedir: Ya bu işlerin bir sonu olmadığına kanaat getirip düzenle uzlaşacaktır ya da kısa yoldan kara toprağı boylayacaktır.

Popüler kültür dediğimiz; yani sermayenin kitlesel tüketim amacıyla piyasaya sürdüğü seri üretim kültürel meta olgusu ile, onun içine serpiştirilmiş sınıfsal sorunlarla olan ilişkisi, aşağı yukarı böyle tanımlanabilir: Barbar aşısı. Ve şimdi buna her zamankinden daha çok ihtiyacı var sermayenin.

Shrek 4'ü izlediniz mi? Çocuk filmi deyip geçmeyin. Her sahnesine burjuva sınıfın yukarıda saydığım popüler kültür öğeleri sinmiştir. Artık turistik bir heyecan yaratmaktan öte başka bir işe yaramayan rutin ve bezdirici aile hayatından, kendi barbar yaşamına bir günlüğüne geri dönmek ister sevimli devimiz. Ama bedeli ağırdır, her şeyini kaybeder: ailesini, dostlarını... Bunları yeniden kazanabilmek için yeraltındaki devlerin direniş örgütünde bulur kendini. Devrim naraları göklere çıkar çizgi filmin orta yerinde. Başarıya da ulaşır devrim. Mutlak kötüyü yener devler. Böylece Shrek, bu “barbar aşısına” maruz kaldıktan sonra tekrar aynı hayatına geri döner. O rutin, bezdirici aile yaşantısının yok ettiği aşkı, erdemi, ancak bu devrim deneyimi sayesinde keşfetmiştir. Oysa değişen hiçbir şey yoktur. Aynı turistik yabancılık, aynı bezdirici görevler. İçinde debelenip durduğu çamur bile aynıdır; sadece şimdi o çamurun içinde zevkle debelenip durmaktadır.

Kitlesele tüketimi hedefleyen bu meta-kültür de satın alıcıların özdeşim kurabileceği karakterler, gerçeklik duygusu uyanıran çatışkılar ve çatışkı içindeki karakterlerin değişimini ifade eden dramatik çözümler, onun kullanım değerini belirler.

İki kanalda birden gösterilen bir dizi var: Adı Revolution-Devrim. Her tür iğrençliğin, alçaklığın sembolü olan ABD bayrağını devrimcilerin ellerinde göstermek de bu diziyeye nasip oldu. Ama, günümüz dünyasıyla tamamen ters bu algıya gerçeklik kazandırabilmek için hikaye, bugünde değil gelecekte geçer: Elektriğin bir anda kesildiği ve bilinen uygarlığın tümüyle sona erdiği bir dünyada. Başka türlü, bu zirveyi yutturmak zaten mümkün değil. Dizinin en çarpıcı karakteri sakallı, gözlüklü, şişko bir bilgisayar uzmanıdır. Zamanında muazzam bir zenginlik içinde yaşamış bu konformizm yüzünden sevdiği insanları koruyabilecek yürekte ve fizik gücünden uzaklaşarak hantallaşmıştır. Eski hayatını yeniden elde etmeye çalışırken, barbarlığın tedrisatından geçecek, cesareti, fedakarlığı, dayanışmayı öğrenecek, yepyeni bir insan olacaktır. Ama ne için? ABD bayrağının yeniden göklerde dalgalandığını görmek ve onun gölgesinde sevdiği kadının yaş gününü bir limuzin içinde kutlayabilmek için.

Sonuç yerine bir kaç söz: Film ve dizilerde devrimci karakterlere arz-ı endam eylemleri iyi midir kötü müdür? Bu konuda ahlaki bir yargıya varmak, kısırdır; bizi bir yere götürmez. Meyve veren ağaç, bu durumu yaratan siyasal-tarihsel koşullara yapılacak vurgudadır. Bu dizilerdeki devrimciler maddi temelden fıskırıp gelen devrimin üst yapısal ögesi olan kültürel zemine kaçınılmaz sızışının bir sonucudur. Peki ya burjuvazinin bu karakterlere yüklediği “barbar aşısı” misyonu? Bu da akrebe “niye zehrin var” diye sormaya benzer. Nihayetinde perde kapanır, diziler final yapar; onlardan geriye sadece bir imaj kalır; yaşamın gerçek çatışkıları ve gerçek dramaları tarafından test edilecek bir imaj. Ve tarih boyunca bu testin skor tabelasında hep aynı şey yazmıştır: Gerçeklik imajı oyunun sonunda yener. Tahrir'in tek bir canlı görüntüsünün yarattığı heyecan ile Hollywood'un her yıl ürettiği binlerce filmin yarattığı toplam heyecan, kıyas bile kabul etmez.

Mask-Kara...

Salpa Oyunu Üzerine...

ÖNSÖZ: Merhaba, sizlerle şu an sergilenmekte olan Yılmaz Güney'in eseri Salpa üzerine konuşmak istiyoruz. Ama öncelikle Mask-Kara Tiyatrosu'nun ne zaman kurulduğunu, hangi oyunlara imza attığını konuşalım istiyoruz. Ayrıca Su Gösteri Merkezi'nin tarihi ve önemli bir geçmişi var. Bu konuda da söyleyecekleriniz olacaktır sanırım.

NAZIF USLU: Mask-Kara Tiyatrosu 1994 yılının Ekim ayında kuruldu. Yakında yirmi yılını dolduracak. Niye özel bir tiyatro kurduk sorusuna gelirsek. Geçmişte büyük tiyatrolarda çalıştık. Ama keyif alamadık, kendi istediğimiz işlere imza atamadık. Sergilemek istediğimiz oyunları sahneye koymak, söyleyeceklerimizi insanlara istediğimiz biçimde aktarabilmek için kendi sahnemizi kurduk. İlk oyunumuz "Bir Anarşistin Bir Kaza Sonucu Ölümü"ydü. Ve ben o oyunla birlikte, bir tiyatro oyununa insanlar nasıl kafa yorar, yoğun bir şekilde nasıl oyun oynar orada gördüm. Çok yoğun oynadık, çok beğenildi. Hatta bu oyunla tiyatroya küsmüş çok insanı, seyirciyi tekrar topladığımızı, tekrar tiyatroya kavuşturduğumuzu bizzat kendilerinden duyduk. "Evet, bir tiyatro böyle de yapılabilir" diye. Özellikle o yıllarda politik tutuklamalar yoğundu. Biz o oyunda, politik tutuklularla dayanışmak için, tutuklamaları protesto etmek için dört koltuğu sembolik olarak boş bırakma kararı almıştık. Bu dört koltuk oyunlarda boş bırakıldı. Hatta günlük magazin gazetelerinde bile "Tiyatrocuların anlamlı eylem 'Bir Anarşistin Kaza Sonucu Ölümü' adlı piyesinde dört sembolik koltuk boş bırakılıyor." diye yazılmıştı. Haluk Gerger, Fikret Başkaya, Münir Ceylan, İsmail Beşikçi için boş bırakmıştık koltukları. İsmail Beşikçi hariç diğerleri oyunu izlediler. Beşikçi izleyemedi ne yazık ki, o çok sonra çıktı çünkü. Tabii tünellere de giderdik. Sürekli kulislere operasyon yaparlardı "Bomba ihbarı aldık" diye... Hemen hemen yani ülkenin gerçeğini hatırlatmak adına söylemek istiyorum, emniyete gittiğimiz zaman oyun metinleriyle, tekstleriyle istisnasız Edirne'de de, Kocaeli'nde de, Adana'da da hep aynı yanıtı aldık polisten. Oyun metnini masaya koyduğumuz zaman: "Nası oluyo lan bir anarşistin kaza sonucu ölümü heh he hee?..." diye böyle bıyık altından gülerlerdi alaysı bir şekilde. Hepsinden aynı tepkiyi alıyorduk.

ÖNSÖZ: Aslında bir tehdit...

NAZİF USLU: Tabii, aynen. Hepsinden aynı tepki alınır mı? Biz hepsinde aynı durumla karşılaştık. Ondan sonra oyunlarımız devam etti. Birçok oyun oynadık. Ama Mask-Kara Tiyatrosu denilince en anılara kazınmış seyirci tarafından oyun oydu. Başka iyi oyunlar yapmadık mı? Yaptık tabii, ama o başka bir oyundu, çok başka bir etki yaratmıştı. Yoğun bir süreçti o 90'lar süreci... Daha sonra Mask-Kara Tiyatrosu olarak çok badireler atlattık, tüm özel tiyatrolar gibi.. Battık, çıktık, iflas ettik, sürekli yer değiştirmek zorunda kaldık... Bakırköy'de kurulmuştuk, oradan Bahçelievler'e taşındık, Bağcılar'a, Taksim'e, İkitelli'ye... gitmediğimiz yer kalmadı neredeyse....

ÖNSÖZ: Bir nevi gezici tiyatro oldunuz yani...

NAZİF USLU: Zaten oynamak için birçok yere gidiyorduk ama... Oralarda birer mekan açmış olduk bir süre yani...Yerimizi kaybederdik, tekrar yer tutmak için uğraşırdık. Kazandığımızı oraya yatırırdık. Tekrar başlardık...Yine batırırdık... Yaklaşık 5,5-6 yıl öncesinde buraya taşınincaya kadar böyle devam ettik... Burada bizler hep "Söylemek istediğin sözün varsa sahneye çık, yoksa ne işin var sahnede?" diye bir anlayışla hareket ettik. Burada hep derdi olan işleri yapmaya çalıştık, dert anlatmaya çalıştık. Seyirci kitlemiz de hep derdi olan ya da derdi olduğunu düşündüğümüz onların da bunları dert edinmesi gerektiğini düşündüğümüz insanlardı. Onlarla düşüncemizi, duygumuzu paylaşmak istedik. Buraya en son tesadüfen geldik. Daha önce de burayı biliyordum zaten ama hiç elimiz gitmiyordu, çünkü buranın çok kötü bir yer olduğunu biliyordum. Fiziki olarak çok kötüydü...

ÖNSÖZ: Boş ve harabe miydi?

NAZİF USLU: Boş, harabe olmaktan ziyade, bok çukuruydu burası.. Lağım borularının aktığı bir yerdii... 12 Eylül'den sonra buraya el konulduğu zaman herhalde bütün bölgenin lağımaları, sahipsiz olduğu için buraya bağlanmış. Her yerden bir boru akıyor, sürekli borular patlıyor... Böyle bir yer olduğunu biliyordum bu yüzden çok sıcak bakamıyorduk. Ama yerimiz de yoktu.. Geldik bir daha baktık.. Biz burayı yapar mıyız? Yaparız, çok uğraştırır ama yaparız, yerimiz yok çünkü... İnatçı adamlarız biz, yaparız dedik, giriştik. Sekiz ay kadar sürdü buranın tadilatı. Bir iki ayda pisliğini zor temizledik zaten... İçeride gördüğünüz koltuklar eski koltuklar ve biz onları lağımın, balçığın içinden çeke çeke çıkardık, temizledik, zımparaladık, boyadık... Tüm bunları kendimiz yaptık. Oyunlar oynuyorduk dışarıda, oradan kazandığımız parayı buraya harcıyorduk. Buranın tadilatını yaparken de hayli haber oldu, basında, televizyonlarda, gelip çektiler yayınladılar... Yani derdimiz İstanbul'a bir sahne daha kazandırmaktı. Ve bizim de tiyatro olarak başımızı sokacağımız bir yer olmasıydı. O süreçte bize çok maddi destek sağlamak isteyen oldu. Sahne açılıyorsunuz, çok

masrafınız olacak size destek sağlayalım, diyerek. Ama hiçbirini kabul etmedik. Böyle yardım etmek isteyenleri hep biliyorduk, onlar hep yüreğimizin bir tarafında oldular. Ama biz maddi destek almak yerine, "Bizim bir oyunumuz var, tiyatromuza yardımcı olmak istiyorsanız bulunduğunuz yerde oyunumuzun organizasyonunu yapın, gelip oynayalım, böylece tiyatro çalışmalarımıza katkı sunmuş olursunuz." dedik. Para olarak destek kabul etmedik, çünkü onun yükü ağırdır, onu bildiğimiz için bu şekilde çözümler üretmeye çalıştık. Burayı yaptık, tabii burası çok eski, fiziki olarak çok kötü ama, tarihsel kültür olarak özellikle sol kültür olarak çok eski, önemli bir yer mekan olarak. Buranın en önemli özelliğinden biri Türkiye öğretmen hareketinin merkezi olmuş olması, siyasi hareketin merkezi olmuş olması, tüm örgütlerin... TÖS'den başlayarak TÖB-DER çalışmalarını burada yapmış. Şimdi karşıda yer alan Ganyan Bayii, Barış Kiraathanesi'ydi eskiden, 1980 öncesinde. Yönetimi alanlar burada binadaydı, muhalefet ise Barış Kiraathanesi'nde olurdu. Sonra seçimler olurdu, yönetim değişir, bu sefer eski yönetim Barış Kiraathanesi'nde toplanırdı muhalefet olarak, eski muhalefet de burada yönetimde olurdu. 1967'li yılları Seçkin Selvi ile konuşmuştum, Sermet Çağan'ın eşiydi. İlk kez burada 1967'de TÖS Tiyatrosu'nda Sacco ile Vanzetti oynanmıştı... Ve burada o oyunu yaparken TÖS Tiyatrosu olarak "Ayak Bacak Fabrikası" adlı oyunu çok ünlenmişti. O oyunda yine buradaki çalışmalar sırasında yazılıyor. Burada hatta Seçkin Selvi anlatırdı "Burada provadan çıkardık, Sirkeci'ye kadar paramız olmadığı için yürürdük, araba vapuruna kaçak binerdik. Sermet vapurda yazardı, ben de gidip evde temize çekerdim." diye Şimdi sinema yönetmeni Yavuz Özkan'dan tutun da birçok insan o dönemde ilk defa burada sahneye çıkmış. Pertevniyal Lisesi'nden mezun birçok insan, şu an sanat dünyasında yer alan, siyasal olarak öne çıkan birçok insan ilk kez burada çalışmalar yapmış. Yine anılardan dinlediklerimizden bildiklerimiz var. Deniz Gezmiş'in burada konferans verdiği, İbrahim Kaypakkaya'nın konferans verdiği bir mekan burası. Özellikle İbrahim Kaypakkaya'yı anlatırlardı. Gelip konferans verecek diye, herkes heyecanla bekliyor...

Tabii devasa bir adam hayal ettikleri için karşılığında ufak tefek bir genç görünce şaşırıyorlarmış. Böyle anılar da geçer... Yani hem kültürel sanatsal anlamda, hem sol siyasi tarih açısından çok önemli bir yer. Ama bu özelliğini yitirmedi, çünkü daha sonra da biz aldıktan sonra da birçok ilkler burada gerçekleşti. Oyuncular Sendikası burada kuruldu, burada gelip toplantıları yaptılar. Tiyatro Oyuncuları Derneği yine çalışmalarını yürütüyor. O gelenek kendiliğinden bir şekilde sürüyor. Ruhundan kaynaklı herhalde. Burada yaptığımız oyunları, burada oyunayıp sonra turnelere çıkıyoruz, organize edebildiğimiz kadar, kendi yağına kavrulmaya çalışan, müstakil tiyatro yapan böyle garip tipleriz yani...

ÖNSÖZ: Ayışığı Sanat Merkezi ve Devrim Tiyatro Atölyesi olarak bizim için de önemli bir yeri var buranın, ilk oyunumuzu burada oynamıştık çünkü. Şimdi Salpa'ya gelelim. Neden Yılmaz Güney, neden Salpa? Bu oyunu seçmenizdeki etken nedir?

HALİT KARAATA: Neden Yılmaz Güney? O, bu ülkenin yetiştirdiği en önemli sanat adamlarındandır bence, özellikle sinema alanında. Ben edebiyat yönünü de severim Yılmaz Güney'in. Daha çok sinemalarıyla anılır ama ben romanlarını da hikayelerini de iyi bulurum. Başka insanlar da vardır, insanların pek üzerinde durmadığı ama benim beğendiğim, önemseydiğim yanları olan... Nazım Hikmet'in oyun yazarlığı böyledir mesela çok önemlidir bence. Yılmaz Güney'in de edebiyatçı kimliği, sinema kimliği kadar önemlidir, ama sinema kimliği çok öne çıkan bir kimliktir. Senaryo yazarlığı yönü güçlüdür, bunun tartışılır bir tarafı yok. Ama yazarlığı da iyidir. Onun için Yılmaz Güney'in bir metnini oynamak, belki bu yönünü de biraz daha vurgulamak adına ve Yılmaz Güney'i anmak adına seçtik diyebilirim. Salpa meselesine gelince... Salpa öyle bir eser ki, kendi döneminde, şu anda olduğu kadar öne çıkan bir şey değil. Yılmaz Güney'in müthiş bir öngörüsüdür bu diyebilirim. Öngörü yaptığı bir eserdir Salpa. Yılmaz Güney'in döneminde bu bahsi geçen tüketim kültürü ve özgürlüklerin kısıtlanması, kültür bombardımanı vs. meselesi çok da güçlü değildi. Biz de yaşadık o dönemi...

Biraz çocukluğumuza, biraz delikanlı çağlarımıza rast gelir. O zaman egemen kültürün argümanları bu kadar güçlü değildi, elindeki olanaklar da bu kadar çok değildi. Mesela bir televizyon yoktu elinde. Sonraları bir TRT vardı günde 4 saat yayın yapardı.. TRT bugün olsa komünist kanal falan denirdi herhalde. Burjuvazinin üç beş gazetesi vardı belli başlı. Birkaç magazin dergisi vardı Ses, Hayat gibi.. Tercüman, Milliyet, Hürriyet belli başlı gazetelerdi. Billboardlar yoktu, otobüslerin, dolmuşların üzerinde reklam yoktu... Dolmuşa, otobüse bindiğinde önünden ekran geçmiyordu... Böyle bir reklam tüketim bombardımanına maruz değildi insanlar. O dönemde buna dair bir şey yazmış Yılmaz Güney... Tüketim bombardımanı ile insanların aklının alınması üzerine bir şey yazmış. Şimdi o bahsettiği olay çok daha güçlü vaziyette yaşanıyor. Şu anda mesela, Yılmaz Güney'in döneminde belki Salpalar parmakla gösterilecek kadardı, nasıl diyelim % 20 Salpa vardı diyelim, ama bu onu yazmaya itmiş. Şimdi Salpa sayısı çok daha fazla.

Madem Yılmaz Güney Salpalara bir gönderme yapmış, sayıları bu kadar azken. Salpa sayısı bu kadar çoğalmışken artık bunu gündeme getirmek gerekir, diye düşündük. Çünkü eser o günden çok bugüne hitap ediyor.

Şu anda bir bombardıman altındayız, bir propaganda bombardımanı altındayız, mesela bazı replikler var: "Afyon'a gitmek isterken Aydın'a gönderecekler seni otobüs çığırkanları, don lastiği alacakken, o parayla bilmem ne birası içirecekler sana..." diye. Bugün bu, medyanın yönlendirmesi... Üstelik Yılmaz Güney bu eseri yazdığı anda medya filan hiç yok ortada...

ÖNSÖZ: Evet, bugün herkesi etkileyen çok güçlü bir medya söz konusu.

HALİT KARAATA: Tabii, herkesi etkiliyor, biz de dahil. Bizler daha az etkilenenleriz, daha çok etkilenenler var. Tümüyle medyanın yönlendirdiği insanlar var.. Yılmaz Güney'in yaşadığı dönemlerde bunlardan arınabilmek mümkündü. Bu tür yönlendirmelere katılmayan, etkisinde kalmayan birçok insanımız vardı. Örneğin sigara diyelim. Birinci içerdi insanlar, asker sigarası içerdi; izma-

ritli, marka sigara içmek küçük burjuvacılıktı. Böyle bir dönemde yazmış bunu Yılmaz Güney. O zaman insanlar son derece tutumlu, tasarruflu, kolay kolay bir şeyi satın almayan insanların dönemi... Herşeyin gıdım gıdım harcandığı, eskiyen bir şeyin atılmadığı, yeniden başka şekilde değerlendirildiği bir dönemden bahsediyoruz. Yılmaz Güney'in o yazdığı şey biraz da geleni görmek. Geleni görüyor. Hasan Hüseyin Korkmazgil'in de öyle bir şiiri vardır ya "Birgün çıkıp geldiler, anlamsız sözleriyle..." diye. Neyin geldiğini görmüştü, biz de bu nedenle bugün Salpa'yı gündeme getirdik ki, Yılmaz Güney'i yad edelim, öngörüsünün hakkını teslim edelim istedik. Yılmaz Güney'in ağzından insanlara bunu bir kere daha söyleyelim istedik. Durumumuz budur yani... Salpa durumundasınız diyoruz yani...

NAZİF USLU: Yılmaz Güney'in önermesi çok açık ve nettir: Sosyalizm. Salpa'daki önermesi de budur. Yani milliyetçi, faşizan, bölgesel bir tavırın ötesindedir ve ey yoksul senin kurtuluşun sosyalizmde, demektir. Onun çok net önermesi bu olduğu için en azından yalnız biçimsel olarak, fiziki olarak, kaba bir put görüntüsünün algılanmasının dışında bir işlev yüklenmiş oluyor Salpa. Çünkü onu canlı bir organizma haline getirip onun dünya görüşünü, kurtuluşun nerede olduğunu gösterebileceği bir metin, bir roman olduğu için zaten onun bu özellikleri öne çıkarılarak Halit arkadaşımız tarafından sahneye konuldu. Bazı işler vardır, sen bir yerden bakarsın ve onu oradan doğru kurgularsın, ama onun dışında o doğrallığıyla anlattığı çok başka şeyler de vardır. Salpa'nın böyle bir özelliği de vardır Yılmaz Güney'den kaynaklı. Yani bugün Yılmaz Güney'i sadece biçimsel olarak algılayanlar var. "Yılmaz Güney'in düşüncesi bu ey vatandaş buna da bak" demiş olduk.

HALİT KARAATA: Ben şöyle bir ekleme yapayım. Bir sanatçının birçok eseri vardır fakat bir tanesi manifestosudur onun. Yılmaz Güney'in manifestosudur bence Salpa.. Kendi manifestosunu yazmış onda. Edebi bir eser yazmanın dışında manifesto yazmış. Bu da Salpa seçimimizin nedenleri arasındadır. Bütün eserlerinin içerisinde o manifesto gizlidir, Salpa'da sarıhtir yani açıktır.

ÖNSÖZ: Asıl olarak Salpa adlı eserinden alındı oyun. Ama başka oyunlarından da yansımalar var sanırım. Buna da değinir misiniz?

HALİT KARAATA: Yılmaz Güney'in Salpa eseri çok değerli ve güçlü bir eser olmasına rağmen tiyatral bir eser değildir. Tiyatral olmadığı için de oyunlaştırılması konusunda da bazı denemeler yapılmış ve sıkıntı yaşanmıştır. Salpa'yla bir tiyatral sahneleme yapmaya kalktığınızda o bir anlatı olduğu için sürekli anlatıcı yoğunluklu bir eser, karşılıklı diyaloglar yoktur. Sen şusun Salpa, sen busun Salpa gibi geçtiği için, bizim anlatıcı arkadaşlarımızın aktardığı kısımlar bunlardır... Bazen Salpa'nın bir iki çığılığı ya da cevabı şeklinde bir anlatım vardır. Böyle bir eseri tiyatral hale getirmenin zorlukları var. Ben o anlamda eseri biraz daha tiyatral hale getirmek için başka kaynaklar kullanmak zorundaydım. Ya ben o esere bir iki eklenti yazacaktım ki, bu hiç doğru olmazdı... Yani Yılmaz Güney'in eserinin içerisine kendi kalemimizden bir şeyler eklemek sağlıklı bir şey olmazdı. O zaman ikinci seçenek Yılmaz Güney'in diğer eserlerinden buraya taşımalar yapmaktı. Onlara baktık, hücredir, sanıktır, sopa olayıdır, diğer eserlerinden alınmadır. "Ölüm Beni Çağırıyor" kitabından alıntılar var mesela... Güney'in diğer eserlerinden bazı uygun parçaları alıp, bazılarını tamamen mizansen olarak yerleştirdik. Bazılarını da Salpa'ya ya da Kıvırcık'a yükledik. Bu tip sahneler var oyunun içinde. Yılmaz Güney'in hayatına ilişkin yazılmış biyografik bir eserden de yararlandım. Bazı sahneler de bire bir kendi hayatından bölümlerdir ve onlar eklenmiştir.

Hayatında geçen bir diyalog, hayatında geçen bir anı... Bir karakol sahnesi vardır, orada annesine "Kadın git, çocuğunu emzirme yeri değil burası" demektedir. Bu gerçekten Yılmaz Güney'in annesine söylenmiş bir laftır, bu Salpa romanında geçen bir şey değil. Orada hücrede annesinin hayali olarak getirdik biz. Kürt olmasını inkar etmesi ve pişman olmasıyla, nasıl ben aslımı inkar ettim, diye anlatılan kısım da Yılmaz Güney'in annesinin yaşadığı bir şeydir. Ben burada Kıvırcık karakterini biraz güçlendirdim. Salpa'daki Kıvırcık bu kadar belirgin bir karakter değil. Kıvırcık kitapta Konyalıdır. Ben Kıvırcık'ı oyunda Kürt yaptım, Muşlu yaptım. O Kürt ilinden gelen bir gence de değinmiş olmak için. Bunlar benim yaptığım değişiklikler. Ne derece doğrudur, iyi olmuştur konuşulabilir tabii.. Ama ben günün konjonktürel durumu, bugünkü yaşanan meseleler, Yılmaz Güney'in kimliği ve benzeri nedenle biraz Kürt kimliği üzerinden de işlemek istedim ve Kıvırcık karakterini bu şekilde güçlendirdim. Mümkün olduğu kadar sözlü müdahalede bulunmadım, bir tek sahnede vardır eklemiş olduğum diyalog, o da babasının kundura sattığı pazar sahnesidir ki, o pazar sahnesini başka türlü sahnelemek mümkün olmayacaktı. Çünkü kitapta hiç diyalog yok, anlatım var. Bu şekilde hem zihinsel alıntılar var, hem coğrafi anlamda değişiklik yapılarak kullandığımız alıntılar var. Bir intihar sahnesi var Ölüm Beni Çağırıyor hikayesinden alıntıdır, böyle alıntı sahnelerimiz var.

ÖNSÖZ: Yılmaz Güney, Salpa için "Hayatın daraldığını hissedip taşradan İstanbul'a kaçan aradığını bulamayan, yoksulluğunu anlamlandıramayan, ama arayışını inatla sürdüren bir delikanlı..." demiş. Bugünün Salpa'larına bakalım. Bugünün Salpa'ları hangi gerçeklerle yüz yüze kalıyorlar? Arayışları nasıl bir yol izliyor?

HALİT KARAATA: Sanıyorum Salpa'lar tarihsel süreç içerisinde hiç değişmemişlerdir. Sadece demin söylediğimiz gibi taşradan gelmek, kendine bir yer aramak, tarihsel süreç içerisinde hep gördüğümüz bir şey... Kent köy arasındaki ayrımlar olduğundan beri tarihsel süreç içinde hep yaşanmış bir şeydir. Salpa da bunlardan biridir. Salpa'da olan hala de devam ediyor ve köy-kent kavramları ortadan kalkıncaya kadar da devam edecek bir durumdur bence...

Bulduğun yerin dar gelmesi ve yola çıkıp başka bir yer edinmek hikayesi insanlığın hikayesidir zaten. Salpalar yine aynı durumdadır.. Köyden kalkıp büyük kente geliyorlar, bazen şehir değiştiriyorlar, şehirden şehire arayışlar olur bazen.Yerlerini arıyorlar ama o günden bugün arasındaki en büyük fark bu

yer edinme kavgasında, yerinizi kaybetmenizi isteyenler, yerinizi bulmanızı istemeyenler çok daha güçlü, çok daha fazla argümanlara ve silahlara sahip. Sizin kafanızı artık daha çok ve daha iyi karıştırabiliyorlar. Eskiden kafa karıştırmak çok daha zordu. Şimdi şöyle bir şey var, her şey çok daha fazla, seçenekler pek çok ve bu da çok iyi bir şey gibi görünüyor. Ama bu çok fazla seçeneğin olması iyi bir şey mi?.. Çok tartışılır bir durum... Biz mesele eskiden bir kitap bulmak için arardık, soruştururduk, bir arkadaştan zorla bir kitap bulunur, teksirden çoğaltırdık, olmadı yazıya geçirirdik. Ya Türkçe'ye çevrilmiş varsa, ki

çoğunlukla yasaktır, sansürlüdür... Şimdi bir kitabevine giriyorsunuz silme kitap var yani, hangisini alacağınızı şaşırırsınız.. Siz bir Orhan Kemal'in eserini bir Nazım Hikmet'in şiirini bulmak için mücadele verdiğiniz, uykusuz kaldığınız, rüyasını gördüğünüz o kitap benim elime bir geçse diye düşünürken eskiden, şimdi daha rahat seçme şansınız olduğu bir ortam varmış gibi duruyor, ama bu kıymetsizliği getiriyor. Bu da o eserin geçmiş dönemlerde yaptığı etkiyi yaratmıyor. Ben öyle gözlemliyorum, geçmiş dönemde insanların üzerinde yaptığı etkiyle şimdi insanların üzerinde yaptığı etki aynı değil. Yani biz o eserlerden birisini okuduğumuz zaman dünyamız değişiyordu, bütün taşlarımız yerinden oynuyordu. Bizler harekete geçiyorduk, başka bir adam oluyorduk. Bir kitap okudum hayatım değişti meselesi vardır ya hakikaten öyleydi...Şimdi hayatlar o şekilde değişmiyor yani...

ÖNSÖZ: Peki bugünün Salpa'larını anlatmak için ne yapmalı? Yılmaz Güney aydın bir sanatçı olarak o dönemin işçi sınıfının bir sorununa parmak basmış. Peki bugünün insanına gelirse, aydınlar, sinemacılar, tiyatrocular olarak aydın kişiler bu tür sorunları nasıl ele almalı? Buna nasıl bakıyorsunuz? Buradaki sorumluluklarımız neler?

HALİT KARAATA: Aydınların sorumluluğu budur zaten... İnsanları dürtmek sorumluluğu vardır, öyle diyeyim yani... Uyandırmak demeyeyim de... Çünkü o biraz iddialı bir laf olur... Sonuçta fazla misyon yüklemiş oluyoruz ama yarı uyanmışsa da en azından şöyle tekrar bir, kendine getirme sorumluluğumuz vardır. Bizim zaten asıl misyonumuz budur. Varolma nedenimiz budur yani. Bizim gibi işlerle uğraşanların tarihsel olarak varlık nedenidir bu aynı zamanda. Zaten bu toplumsal ayrışmadaki görev bölümü de tarih içerisinde buradan çıkmıştır. Toplumsal ilişkilerde bu görev bölüşümünde dürtme misyonu verilmiştir bir takım adamlara. Onlara hatta bir süre sonra üretime de gelme demişlerdir insanlar. Kabile topluluklarında bile böyle olmuştur yani.. Şamanın çıkışı böyle... Aaa bak senin kafan daha farklı çalışıyor, sen üretime, avlanmaya gelme demişlerdir. Sen bizi dürtme işleriyle uğraş bunlara kafa yor, diye gelme demişlerdir adama. Sen şaman ol demişler. Şimdi aynı misyonu devam ettiriyorsun öyleyse bunu yapacaksın. Ama şimdi Mehmet Salpalar nasıl anlatırız meselesine gelince o gerçekten çok karmaşık bir şey. Kafa yordüğümüz bir şey, çok da içinden çıkamadığımız bir şey.

ÖNSÖZ: Hem izleyiciye anlatacaksın hem de fark ettireceksin.

HALİT KARAATA: Evet, fark ettirmek. Anlatmak... Tamam hadi yaparsın anlatırsın eyvallah.. Anlatırsın sorun değil, ama onu ne kadar anlar, anlattığından ne kadarını alır? Bu da bir derece ama asıl olan işte bu fark ettirmek misyon bu... Salpa'yı oynuyorum, geldi seyretti. Ne anladı? Bir de nasıl uygulayacak meselesi var. Tamam, duyurduk diyelim üç kişiye beş kişiye, insanlar uyandı.. Evet, ben böyle olmak istemiyorum dedi... Salpa'yı izledim çok etkilendim, ben buradan çıkmalıyım, söyleyin ne yapayım? Bana bir de bunu söyleyin dedi... İşte o sorduğu sorunun cevabı çok zor yani...

NAZİF USLU: Bütün yeni söylemler, yeni sanatsal akımlar ciddi kargaşa ve yıkımlar içerisinde çıkar. Bu hep böyle olmuştur tarihsel süreç içerisinde. Eğer ideolojik olarak yeni söylemler, dün-

yaya yeni bakış ve yorumlamalar çıkmadığı süreçte sanat da kendi içinde sayar durur. Bu gelişim, yenileşen dünya görüşüyle paraleldir. Sol açıdan baktığımızda kavga ne kadar yükselirse, muhalefet ne kadar çoğalır, söylem genişlerse, yenileşirse, yeni üretimler de o ölçüde gelişecektir. O düşük olduğu zaman senin sanatçın da dağılır. Çünkü zaten bu alan gevşek bir alandır. Çok doğallığıyla disiplinli yürütülen bir alan değildir. Bunu yönlendirecek yeni söylemler, yeni düşünceler üretmek gerekir ve oradan yola çıkmak gerekir. Ve birileri de bunu yapıyor. Postmodernizmden tutun da bir sürü konuda yeni üretimler yapıyor. Ama karşı taraf bunları yaparken sen ne yapıyorsun? Sende yenileşen bir şey yok. O zaman doğallığıyla bizlerde, sanat alanında da yeni bir şeyler gelişmiyor.

HALİT KARAATA: Şunu söyleyeyim ki, bu konuda pek benim gibi konuşana rastlamazsınız. Bu Dolayısıyla insanların özgürleşeceği alanlar çok azaldı... konu benim özel ilgi alanım. Bu konuyla ilgili bir adam yok Türkiye'de, dünyada vardır da kaç tanedir onu bilmiyorum yalnız. Bir defa oyun üzerine kitap yoktur. Çok sınırlı sayıda bir kaç kitap bulabilirsiniz. Oyun dediğimiz şey bir alt yapı kurumudur, üst yapı kurumu değildir. Oyun bir kültür değildir. Bunu unutmamak, bunu baş köşeye koymak lazım. Oyun bir kültürel bir hareket değildir. Hayvanlar da oynar. Bu bir güdüdür. Bu güdüyü değiştiremezsiniz. Kültür olsa değiştirebilirsiniz bir şekilde zaman içinde.. Engelleyebilirsiniz, refize edebilirsiniz, kültürler değişebilir, yok edilebilir vs. Güdüler yok edilemez. Oyun güdüdür. Kedi karnını doyurur, yani zorunlu ihtiyaç karşılanır, sonra oyununu oynar. Yani ekonomik alanda, aç kalmamak için avını yakalamak için gereken çabayı gösterir. Aslan için de diyelim ki, böyledir. Avlanma sırasında gereken hareketleri yapmak, dikkat etmek zorundadır. Hiçbir hata yapamaz çünkü hatası aç kalmasına neden olur. Bu alanda hiçbir keyfi hareket yapmaz. Bu keyfi olmayan alanı yaşadık-tan, avını ele geçirip yedikten, karnını doyurduktan sonra başlarlar boğuşmaya, oynamaya... Oynamak üretim alanında, kendini kısıtlayan varlığın, hayvanlar da dahil bütün canlı varlıklar, varlığında olan potansiyel hareket kabiliyetinin

uygulanmasıdır. Artık istediği keyfiliği isterse yapabilir. Ama avlanma sürecinde bu keyfiliğini kısıtlıyor. Bun alıyor, isterse başka hareket yapabilir ama avlanırken bunu yapmıyor. Geliyor, bunu oyun zamanında bu sıkıntılı durumu oynayarak atıyor. İnsanlar için ise daha gelişmiş şekildedir bu durum. Oyun daha sonra kültürleşmiştir ama temel olarak güdüdür. Bir güdüyü ele geçirir ve böyle yok ederseniz, bunun enerjisi sizin üzerinize mutlaka döner. İşte böyle hatalar, hata yapıyorlar dediğim şey budur işte burjuvazi için. Böyle bir kendine güvenin ve pervasızlığın getirdiği hata... Bir bakıma da zorunlu buna, bakıyor ki, para geliyor bu alana el atınca.. Kapitalizm de para üzerine kurulu zaten...

İşte böyle alanlarda bizim çok dikkatli olmamız lazım. Bunları biz nasıl kullanırız, nasıl anlatırız, buna kafa yormak lazım. Ama biliyoruz ki 60-70'li yılların ya da geçen yüzyıla ait birtakım muhalif devinimlerle bire bir aynı sürdürülmesi aynı sonuçları vermeyecektir artık. Her sınıf kendiliğinden zaten yok olur. Bunu özellikle de yıkmaya gerek yok, her şey eskir, yıkılır ve yok olur. Ama bu süreci çok daha hızlı hale getirmek çabasıdır muhaliflerin yaptığı şey. İşte evrimden çok devrim isteniyorsa eğer daha güçlü yöntemler düşünmek, kafa yormak lazım. Böyle bir şey bulduğumuzu söyleyemeyiz, ben bulamadım en azından... Biraz daha düşünmemiz gerekecek, biraz da dayak yememiz gerekecek.

ÖNSÖZ: Sohbetimiz güzel gidiyor.. Ama sizin de vaktinizi almamak açısından oyuna dönelim. 2,5 saate yakın uzun bir oyun Salpa. Ama akıcı olması onu sıkıcı olmaktan kurtarmış. Hem dekor ve sahneleme aşamasından bahsetsek..

HALİT KARAATA: Oyunun uzunluğu teknik bir mesele. Oyun o kadar uzun değil. Oyunu prova da oynuyoruz, bir saat elli beş dakika... Sahneye çıkıyoruz, iki saat yirmi dakika... Tekrar prova alıyoruz... Yok diyoruz biz yanlış hesapladık galiba... yine bir saat elli beş dakika... Oyuna çıkıyoruz bu sefer iki saat on dakika... Şöyle bir şey yaşadık; prömiyerde oyun iki saat kırk dakika sürdü. Çok aklımın yattığı bir şey değil bu.. Hala anlamış da değilim... Sonra gala da iki saat 20 dakikaya indi. Sonra iki ona indi... Sonra ben rep-

liklerden kırptım.. En son oynadığımızda bir saat elli beş dakikaya indi. oyunun uzunluğu o anlamda yanıltıcı olabilir... Bu bir teknik sorun aslında...

Aslında tempolu ritim üzerine kurulmuş bir oyundur... Teknik olarak oyuncuların buna alışık olmaları gerekir. Uygulama aşamasında bazı problemler yaşadık. Bu problemlerden dolayı kadroda değişiklik de yapılabilir diye düşündük. Bizim koyduğumuz tarz ve ritme bazı oyuncuların, geçmişteki oyunculuk tarzları ve alışık oldukları ritim uyuşmuyor. Bunu giderebiliriz diye düşündük fakat tam olarak bunu gidermek mümkün olmuyor. Bu problemle ilgili bir çözüm üreteceğiz.

ÖNSÖZ: Oyun hala yeniliyor kendisini şu an öyle mi?

HALİT KARAATA: Evet, aynen öyle.. Oyun sahnelendi, seyirci de beğendi belki ama, bizim istediğimiz düzeye henüz ulaşmadığı için değişimler yapılıyor.. Benim provalarda gösterdiğim, çalıştırmak istediğim tarzla uygulama tam istediğimiz gibi olmadı. İzleyici memnun ama bizim istediğimiz düzeyde olmadı oyun henüz. Yeniden provalar alıyoruz. Bu teknik sorunu çözmeye çalışıyoruz. Yaşadığımız dönemde bu kadar uzun oyunları seyredemiyor insanlar. İnsanların bir de büyük şehirlerde ulaşım gibi bir sorunları var. Evlerindeyken uzun bir filmi seyredabiliyorlar ama başka bir yerde bu olmuyor tabi. Zaman çok önemli bir kavram... Evinde daha rahat bir ortam var her şeyden önce. Zamanı çok hızlı kullanıyorlar artık. Ritim çok önemli. Bir kent ritmi var ve bu kent ritminde yaşayan insanlara göre hazırlamak lazım oyunları.

ÖNSÖZ: Hem hızı hem de derinliği bir arada vermek önemli...

HALİT KARAATA: Evet zor olan bu, arkadaşlarımızın zorlanmasındaki neden de odur. Hem ritmi hızlı tutacaksınız, hem de derinliği, manayı kayırmayacaksınız.. Zor olan yönü bu.. Hani ben olmuyor daha çabuk olsun diye üsteliyorum, ama seyircinin de oyuncunun söylediği sözün manasını yaşaması, hissetmesi lazım. Hız demek

görememek demektir. Atla bir yere giderseniz her yeri görürsünüz, trenle giderseniz geçer her şey, hiçbir ayrıntıyı göremezsiniz. Kapitalizm de çok seviyor o hızı, çünkü ayrıntıyı göstermeyi sevmez. Ayrıntılar çünkü onun için problemlidir. Onun için sokak aralarına sokmak istemez seni. Tren yolunun geçtiği yerlerde binaların ön cepheleri boyalıdır, parklar bakımlıdır falan, arka taraf yıkılıyor ama... Çünkü öyle istiyor, buradan geçen adam güzel görsün her şeyi.. Ama insan trenden iner de sokak aralarına inerse her şeyi ancak o zaman görecektir. Kapitalizm gerçekliği gösterememeyi sever. İşte bizim de böyle bir problemimiz var. Çünkü alıştılar artık bu hıza. Oyunu yavaşlatamayız. Ama hızı düşürmeden sokak aralarını geçdirebilmemiz lazım. Ayrıntıları da göstermemiz lazım.

ÖNSÖZ: Çok hızlı olduğunda da bir süre sonra mesajlar yitmeye başlıyor uzun süreli seyirlerde...

HALİT KARAATA: Evet, evet.. Çok doğru tespit... Eli aşağıda başlıyor tık tık tık mesajları atmaya... Üff abi patladım.. Bu ne tiyatroymuş... Ruhum sıkıldı puff , diye başlıyor... Şu anda sanat hareketindeki en büyük problemlerden birisi bu sanırım. Zaman, hız sorunu.. Çözemediği şey bu... Biz de deniyoruz. Becerebilir miyiz bilmiyorum...

ÖNSÖZ: Şimdi son sorumuzu sormak istiyorum. Sanata ve sanatçılara yönelik saldırılar söz konusu. Bu süreçte bir de platform kuruldu. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu platformda yer alıyor musunuz? Yaşayan bir organizmaya dönüşmesi için bu platformun neler yapılması gerekir sizce?

NAZİF USLU: İnsanların mesleğini, özgürlüğünü savunması elbette güzel, fakat bunu nasıl yaptığın da çok önemli. İnsanın yaşam ilişkilerinde özle sözün bir olması gerekiyor. Biz de gittik destekte bulunduk, anlattık, bu tür yerlerin özerk olması gerektiğini savunduk. Birçok meslek örgütü var, ancak platformu oluşturanlar bu meslek gruplarına hiçbir şekilde başvurmadılar birlikte hareket edelim diye.

Her şeyden önemlisi bizim meslek tanımımız yok. Biz kimiz, ne iş yaparız, sanatçı kimdir? O çıkar, bu çıkar ben sanatçıyım der, herkes sanatçı bu durumda... Bizim çok temel sorunlarımız var. Eğer onları çözemezsek, o yalan bu yalan al sen biraz oyalan, etkinlikleri olur bu tür oluşumlar. Biz oyuncular sendikası kurduk ama torba iş yasasıdır bu, bilmem neredeki muhasebeci de gider üye olabilir. Çünkü yasa seni bu anlamda tanımlandırmıyor. Önce kendimizi tanımlandıracamız sonra yapılanmalar oluşturacağız. Ona göre kavgamızı vereceğiz. Bu anlamda hep doğru durmak gerekiyor. Bizler örgütlülüğü her zaman savunduk. Toplumun diğer katmanlarından kendini hiç ayırmadan mücadele etmek gerektiğine inanıyoruz. Diğer türlü ben dümenimi kurmuşum, hiçbir şeye karışmıyorum, diğerleri beni ilgilendirmiyor, deniliyorsa burada bir sorun var, demektir.

ÖNSÖZ: Zevkli ve bir o kadar verimli sohbetiniz için her ikinize de çok teşekkür ediyoruz Önsöz olarak. Yeni oyunlarınızda tekrar görüşmek umuduyla...

NAZİF USLU- HALİT KARAATA: Biz çok teşekkür ederiz.

Selah Özakın

söyle sabah
ne dolsun gözün
ağlamağa “a” diyelim mesela
gülmeğe “b”
“c” olsun öfke
ağıtsa “d”
sayısız seçeneği var bu puşt bilmecenin
sen
hangisisin
kimse bilmiyor
nasıl çözülür
dünün yüklediği hüznün
giydiğim bu kanlı kaftanın bilmecesini
bilmiyor kimse
yaşam kime güle
kim yaşarken öle
sahi ece
söylesene
yüreğe saplanan mermi
kaç gram çekmekte
bir hayatı karartmanın ağırlığı ne
söyle
bu coğrafyada
ne zamandan beri kan renginde açmakta
karanfiller

işte ama
öyle bir an dayanır ki insanın alınına
mesela
ölümünden bir yıl sonra
Orhan İyiler'in mezarı başında
enternasyonal söyler çocuklar
yumruklar havada
gülür yaşam kahkahayla

ki Şimdi gçmŐ olan o
Sinan'ı almaya gittiydi babasıyla bir zamanlar
bu
yürek gibi yürek isterdi
düşünün bir
yıl bin dokuz yüz yetmiŐ bir
bir devrimciye sahip çıkmak
kolay değildi
ya baba
ya da Orhan İyiler olmak gerekti
ki zaten o
baba yarısı Orhan İyiler'di

mezarı baŐındayız Şimdi
hava buz
geçen yılki gibi
ama Zeynep
ama Songül
Fatma
ve bir kolunu
dostlarına ve inandığı davasına feda etmiş Vefa
ve
ve adlarını bilmediklerim erkekler
kadınlar
hepsi sıcacıklar
tıpkı dnden güne gelen
oradan yarına iletilecek bir türkü gibi
hep bir ağızdan enternasyonal söylüyorlar
ah
ne güzel Orhan ağbi
aradan bir yıl geçti
ama yürek dostların
direniŐlerlerinde yaŐatıyor seni
ve direnen yüreğini

Yarım Kalmış Bir Öyküydü Geçmiş

Ekınsu

Uzun saçları yeni sürdüğü kınanın verdiği renkle kıpkızıl parlıyordu. Birçok insanı imrendiren ela gözleri vardı. Gözlerinin etrafındaki derin kırışıklıklar onlarca yılın acısını, sevincini, umudunu taşıyordu. Her bir çizgi başka başka anıları barındırıyordu içinde. Tıpkı derin vadilerden akan Munzur suyu gibi. Her geçen günü içinde taşırken Munzur, toprağı bir kat daha yarıyor, genişliyor, büyüyordu. Ve her geçen gün Satı Ana'nın yüzündeki çizgiler de daha da belirginleşiyor, derinleşiyordu...

75 yaşındaki Satı Ana yedi yaşındaki torununun saçını örerken kendi küçüklüğünü anımsardı hep. Aralık ayının soğuk bir kış gecesinde gözlerini dünyaya açmıştı. Çığlıkları buz gibi havayı yarmıştı adeta. Minicik bedeni çırpınırken "Bu da kız oldu Xate" sesinin odadakilere verdiği acıyı hiç hissetmemişti. Annesi, bitkin düşmüş haliyle kucağına alırken uzun uzun bakmıştı kızına. "Keşke ölseydin." derken, hiçbir zaman dile getiremeyeceğı, yüreğinin yeniden sızladığını hissetmişti.

Kız çocuğı olmanın anlamsızlığı ne kadar büyükse beşinci kız çocuğı olmanın anlamsızlığı daha da büyüktü. Belki de bunu farketmiş olsa ki, ablaları küçük yaşlardayken dahi çocuk olmanın gereğinden vazgeçmiş, sessiz sedasız her söylenilene baş eğmişlerdi. Oysa Satı daha beş yaşındayken tüm sözlerden dışarı çıkar, sorularıyla evdekilerin kafasını şişirir, istediğı olmayınca ortalığı darma duman ederdi. Hele biri Satı'ya bağırmağa görsün, koca bir taş kafasında bulurdu.

Hırçın zamanları hiç bitmezdi. Dokuz yaşındayken komşularının oğlu Baran'ı itmiş, kolunun üzerine düşen çocuğun omzu çıkmıştı. Bunun üzerine babasından okkalı bir tokat yemişti. Bir hafta evdekilerle bu yüzden hiç konuşmamıştı Satı. Ona göre Baran hak etmişti, çünkü Satı her zamanki gibi yalnız oynarken bir ara az ileride bir at görmüş kendi kendine "Biraz daha büyüyeyim ben de ata bineceğim, çokook uzaklara gideceğim, hem de çok hızlı..." diye söylenmişti. Yanından geçerken bunu duyan Baran da Satı'yla dalga geçerek "Sen kızsın, ne anlarsın ata binmekten, uzaklara gidecekmiş bir de..." demiş ve ne olduysa bundan sonra olmuştu.

Bahar en sevdiği mevsimdi, tıpkı baharda dolup dolup taşan Munzur suyu gibi içi yaşama sevinciyle dolar, bütün çevresine de yaşamın tadını, güzelliğini gösterir, kendisi gibi yapardı herkesi. Dağlardan aşağı hızla koşar, koşarken de avazı çıktığı kadar bağırırdı.

Her yıl büyüdükçe üretkenliğinin ne kadar çoğaldığını görebiliyordu. çevresindeki tüm kadınların aksine o, doğurganlığın, üretkenliğin simgesi kadın olmakla gurur duyardı her zaman.

13 yaşına geldiğı vakit yaşam dolu gözlerinin içindeki ışıltı kayboluverdi ve o an "Dur!" dedikleri Satı koşup gidemedi dağlara, tek söz edemedi onlara, kural buydu, töre buydu... Gelinliğini giydiğinde tek hissettiğı içinden bir şeylerin kopup gittiğı olmuştu.

Aklından geçtiğı vakit bunlar, son örgüsünü yaparken torununun gözünden düşen bir damla gözyaşı, torununun saçları arasında kayboldu...

Türk Sinema Tarihi Araştırmalarında Kaynak Seçimi

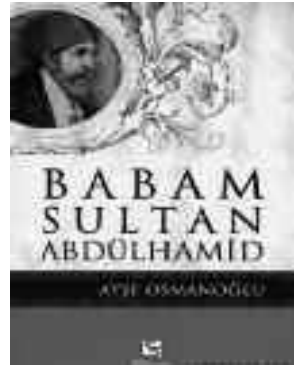
Mazlum VESEK

Bir alanı tartışabilmek ve arka planını ortaya koymak, mutlaka o alanla ilgili tarihsel bir bilgi gerektirir. Türk sineması da 1914'ten bu yana çekilen 7 bini aşkın eserle her yönüyle incelenmeye değer bir alandır. Dolayısıyla, Türk sinemasının, siyasal, sosyal ve iktisadi olarak incelenebilmesi için tarihsel gelişimi iyi takip etmek gerek. Bugüne kadar Türk sineması üzerine sayısız kitap okuyucuyla buluştu. Bilimsel olarak hiçbir değer ifade etmeyen eserler de var, hiç emek verilmeden okuyucuya adeta yutturulan eserler de... Biz bu yazımızda Türk sinema tarihi araştırmasına el atan meraklının incelemesi gereken kaynakları sıralayacağız.

Türkiye'ye sinemanın girişiyle ilgili sözü edilen ilk eserler Ayşe Osmanoğlu'nun 'Babam Sultan Abdülhamid' kitabı ve Ercüment Ekrem Talu'nun 1943 yılında Perde-Sahne dergisine yazdığı yazıdır. Ancak, bu bilgiyi de sinema tarihi çalışmalarında ilk kullanan kişi de Türkiye sineması tarihi yazıcılığı alanında kurucusu sayabileceğimiz Nijat Özön'dür. (1)

Nijat Özön'e geçmeden önce, Türk sinema tarihi alanında Cumhuriyet öncesi dönemle ilgili dikkate değer özgün çalışmalardan söz edelim. Türk sinemasının ilk filmi ile ilgili tartışmalar Osmanlı'nın son zamanlarına rastlamaktadır. Bu açıdan, hem tartışmaları izlemek hem Osmanlı devletinde sinema ile ilgili gelişmeleri görmek açısından Ali Özuyar'ın 'Sinemanın Osmanlıca Serüveni' (2) ve 'Bab-ı Ali'de Sinema' (3) adlı çalışmaları okunabilir.

Türk sineması tarihi adıyla çıkan ilk kitap Nijat Özön'ün 'Türk Sinema Tarihi' adlı çalışmasıdır.(4) Türk sinemasının devlet düzeyinde ciddiye alınmadığı, uluslararası alanda dikkate değer hiçbir başarının elde edilmediği bir dönemde basılan kitap, sinemayı bir sanat ve aydınlanma aracı olarak kabul ettirme açısından ciddi bir adım oldu. Başta YÖN Degisi olmak üzere dönemin basını kitaba ilgi gösterdi. Özön'ün bu kitabı kadar önemli sayılabilecek bir diğer sinema tarihi çalışması 'Türk Sineması Kronolojisi'dir. (5) Uzunca bir girişle Türk sinemasının Türkiye'ye giriş yıllarını ve dönemsal dökümünü yapan Özön'ün bu kitabının en önemli özelliği Türk sinemasının kronolojik gelişimini dönemin iç ve dış olaylarıyla birlikte vermesidir. Türk sinemasının eğilimlerini notlar halinde aktaran yazar, dünya sinemasındaki gelişmeleri de aktarmış, sinemayı siyasal

Ekrem Talu

olaylarla birlikte incelemek için önemli örnek bir eser ortaya koymuştur. Özön'ün mutlaka ele alınması gereken bir diğer çalışması da 'Karagözden Sinemaya' adlı kitabıdır. (6) Türk sinemasını 1987'ye kadar tarihsel olarak tekrar ele alan yazar, 1950'lerden itibaren bazı alanlarda önemli bulunduğu yazıları bir araya getirmiştir. Birinci ciltte Türk sinemasını 'Tarih-Sanat-Estetik-Endüstri-Ekonomi' başlıkları altında inceleyen yazar ikinci ciltte de, 'Eleştirme, Eleştiri Yazıları, Sinema ve Toplum, Denetleme, Sinema ve TV' başlıklarını ele almıştır. Kitapta Bülent Vardar'ın yazarla yaptığı söyleşi de, 1980'lerin ortamında sinema araştırmaları yapan bir gence bir sinema tarihçisinin 20 yıl önceki tartışmaları ortaya koymasından dolayı önemlidir.

Türk sineması hakkında araştırma yapabilmek için şüphesiz filmlerin dökümüne ihtiyaç var. İnternet teknolojisinin her yere girdiği günümüzde yine de filmler hakkında bilgilere ulaşmak için Agah Özgüç'ün 'Türk Filmleri Sözlüğü' (7) kitabı mutlaka başvurulması gereken bir kaynak. Çünkü, yarım asırlık bir sinema arşivi birikimine sahip olan Özgüç, filmlerin yönetmeninden set işçisine kadar hiçbir bilgiyi ezbere yazmaz. Özgüç, iletişim teknolojisi ve internetin yaygın olmadığı 1960'lı ve 1970'li yıllarda film setlerine kadar gidip, filmde kimin görev aldığını not ederek çalışan bir araştırmacıdır. Sözü ettiğimiz sözlük farklı zamanlarda sürekli güncellenerek okuyucuyla buluştu. 2012 yılında hazırlanan çalışma en kapsamlı sözlük olarak raflardaki yerini aldı.

Sinemanın farklı konularında araştırmaları bulunan Özgüç'ün, Türk sineması hakkında derli toplu bilgi veren bir diğer çalışması, '100 Filmde Başlangıcından Günümüze Türk Sineması' (8) kitabıdır. Türk sinema tarihi hakkında genel bir değerlendirme yaptıktan sonra 100 filmi ele alan Özgüç, 1923'te çekilen Ateşten Gömlek (Y: Muhsin Ertuğrul) filminden itibaren en iyi 100 Türk filmi ele alıyor. Hiç şüphesiz 1993'te basılan bu kitabın ardından, Özgüç'ün ele aldığı bazı filmler ilk 100'lük listeden elendi. Ancak, ilk 100 ile ilgili ilk değerlendirme olan kitabın Ertem Eğilmez'in Arabesk'inden sonra; Yavuz Turgul'un Eşkîya'sından önce hazırlandığını belirtelim. 100 filmle birlikte kendi dönemine kadar başarılı bir sinema okuması.

Düşünce veya ekol anlamında dünya sinemasına hali hazırda bir akım kazandıramayan Türk sineması, Türkiye'deki düşünce hayatını yansıtması açısından azımsanmayacak bir birikime sahiptir. Türk sinemasında bir akım veya düşüncenin tartışıldığı ve yer bulmaya çalışıldığı 1960'lı yıllarda 'toplumsal gerçekçilik', 'halk sineması', 'ulusal sinema' adına bir kitap ortaya çıkmadı. Sinemamızdaki düşünce tartışmalarını ele alan ilk kitap Halit Refiğ'in 'Ulusal Sinema Kavgası' (9) adlı eseridir. Kitabın adına uyacak şekilde adeta herkesle kavga eden Refiğ'in kitabı kendini ulusal sinemacılar olarak adlandıran yönetmenler ve onların filmlerini anlamak için birinci ağız bir kaynak olduğunu söyleyebiliriz. Refiğ üzerine yazılan veya kendisi ile yapılan söyleşilerden oluşan kitap sayısı dikkate değerdir; ancak İbrahim Türk'ün hazırladığı 'Halit Refiğ- Düşlerden Düşüncelere

Söyleşiler' (10) kitabı hem röportaj tekniği açısından hem Halit Refiğ'in sinema tarihine kendi penceresinden baktığı en kapsamlı kitap.

Türk sinemasındaki düşünce hareketlerini kapsamlı ve başlıklar halinde ele alan ilk kitap ise Mesut Uçakan'ın 'Türk Sineması'nda İdeoloji' (11) adlı çalışmasıdır. Uçakan, 1977'ye kadar adı zikredilen fakat bir kitaba konu olmayan, toplumsal gerçekçilik, ulusal sinema, milli sinema ve devrimci sinema tartışmalarını kitabına taşıdı. Kendisi de İslamcı-milli sinema çizgisinde yer alan Uçakan, Akın Grup adlı sinema grubunun bildirisine de kitapta yer vermiş. Kitap, muhafazakar hareketin sinema ortamı ile ilgili yaptığı değerlendirmeden daha fazlasını veriyor.

1970'li yılların sinema ortamında araştırmacı kimliği ile ön plana çıkan bir başka yazar Erman Şener'dir (12). Şener'in Yeşilçam ve Türk Sineması (13) adlı kitabı Yeşilçam'daki üretimi her yönüyle ele almaya çalışan bir kitap. 1960'ların sonunda Genç Sinemacıların sol bir duyarlılıkla ortaya koyduğu Yeşilçam'ın sömürü ortamı ve yozluğunu elbette daha derli toplu ve bilimsel bir şekilde ortaya koymaya dikkat eden yazarın çalışması bu açıdan ilk sayılır. Yine Şener'in 'Kurtuluş Savaşı ve Sinemamız' (14) kitabı tarihsel bir olayın sinemaya yansımalarını ele alan bir ilk kitap olarak arşivimizde duruyor. Şener'in 'Festivaller' (15) adlı kitabı da 1971'e kadar Türkiye'de yapılan film festivallerini ele alan bir kitap. Alanında tek olan bu çalışmadan sonra 42 yıldır festivaller üzerine bir çalışma yapan olmadı. Şener, tüm dünyada festivaller kurumsallaşırken ve festivallerin sinemaya katkılarını anlatırken Türkiye'deki durumu ortaya koyuyor. 1972'de Altın Koza'da yaşanan skandal, 1980'de darbeden dolayı yapılamayan ve ödülleri sahiplerini bulamayan Altın Portakal, İzmir'de yıllar sonra tekrar kentle buluşan film festivali gibi sayısız olayı 40 küsur yıllık tarihe sığdıran festivallerimiz bir kez daha ele alınabilir. Şener'in kitabı pekala iyi bir ön çalışma kabul edilebilir.

Türk sinemasını yönetmen düzeyinde ele alan ilk kitap ise Giovanni Scognamillo'nun 'Türk Sineması'nda 6 Yönetmen' (16) kitabıdır. Bu kitap, araştırmacılar dışında okuyucular ile buluşma imkanı bulamamıştır. Bu kitaptan sonra sinema araştırmalarını yönetmenlerin izini sürerek gündeme getiren bir diğer akademisyen- yazar da Prof Dr Kurtuluş Kayalı'dır. 'Yönetmenler Çerçevesinde Türk Sineması' (17) kitabı ile Ertem Eğilmez'den Metin Erksan'a, Yılmaz Güney'den Şerif Gören'e farklı yönetmenleri özellikle ele alıyor. Kayalı, eserinde Türk sinemasının tarihinin ciddiyetle yazılmadığını ve sinemanın Türkiye'de bir hafıza sorunu yaşadığını savunuyor. Yönetmenler üzerinden yapılacak araştırmaların bu hafıza kazandırma meselesine önemli bir katkı sunacağını yapıtıyla gündeme getiriyor. Zira, eserinden feyz alıp bazı çalışmalara girişen araştırmacılar yok değil. (18)

Giovanni Scognamillo'ya tekrar dönelim. Özön'den sonra kapsamlı ve nitelikli denilebilecek Türk Sinema Tarihi'ni (19) ele alan araştırmacı Scognamillo'dur. İtalyan asıllı bir aileden gelen yazar, Türk sineması ile

ilgili en geniş arşive ve yazı birikimine sahip yazarlardandır. Sinema tarihine yaklaşımı dönemlere ayırma ve değerlendirme açısından elbette Özön'den epey farklılıklar gösteriyor. Türk sineması ile ilgili daha özel çalışmalar da hazırlayan yazar, sinema tarihimizde kitap konusu olmuş bir araştırmacıdır.

Türk sinema tarihini ayrı bir bölüm olarak ele alan Rekin Teksoy'u da (20) saymamız gerek. 'Rekin Teksoy'un Sinema Tarihi' olarak 2009 yılında Oğlak Yayınları'ndan çıkan kitabın bir bölümü Türk Sinemasına ayrıldı. Kitabı dahil edilen makaleler ve değerlendirmeler dikkate değer. Teksoy, kitabın, Türkiye'de sinema ile ilgili yazılmış en kapsamlı eser olduğunu not düşti.

Sinema tarihçisi olmasa da 'Işıklı Karanlık Arasında' (21) adlı anı kitabı ile geleceğin sinemacılarına ve araştırmacılara en az filmleri kadar kıymetli bir eser bırakan Lütfi Ömer Akad (22) 96 yaşında öldüğünde Türk sinemasının yaşayan en büyük ustasıydı. Sinemamızın en önemli dönemleri ile ilgili tanıklıkları ve tecrübeleri çoğu akademisyen tarafından kaynak kitap olarak değerlendiriliyor.

Ele aldığı konu her ne kadar tartışmalı ve kimi araştırmacılar tarafından eksik bulunsa da bilim ve araştırma yöntemi açısından çok başarılı sayabileceğimiz Aslı Daldal'ın kaleme aldığı '1960 Darbesi ve Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik' (23) kitabı her sinema araştırmacısının mutlaka başvurması gereken bir kitaptır.

Sinemaya çok farklı alanlarda emek veren Ahmet Soner de üzerinde durulması gereken bir yazardır. 'Akıntıya Karşı' adlı kitabında yer alan yazılar bazı konuların izini sürmek açısından dikkate değer bir kaynak.

Türk sinema tarihini Marksist diyalektik yöntemle ele aldığını vurgulayan ve hipotezi bu şekilde kurmak gerektiğinden söz eden Zahir Atam'ın yazıları ve kitapları mutlaka okunmalı.

BİR KAÇ NOT

Yukarıda saydığımız eserlerin dışında şüphesiz yol gösterici eserler var. Orhan Kemal'in 'Senaryo Tekniği ve Senaryolar', Zahir Güvemli'nin 'Sinema Tarihi, TRT tarafından hazırlanan 'Sinemayı Sanat Yapanlar', Vedat Türkalı'nın 'Bu Gemi Nereye', 'Üç Film Birden' ve sayabileceğimiz bir çok eser sinema tarihi araştırmaları açısından okunabilir ve incelenebilir. Bu çalışmamızda Türk sinema tarihine genel bir bakış için hem bir sıralama yapmaya çalıştık hem genel olarak bazı eserleri aktarmaya çalıştık. Bu çalışmanın da, son tahlilde öznel ve kişisel deneyimleri aktardığımızı belirtmemizde yarar var.

DİPNOTLAR

1) Nijat Özön: 27 Aralık 1927- 15 Aralık 2010. Türkiye’de ilk ciddi sinema dergisini ve ansiklopedisini hazırlayan Özön, edebiyatçı Mustafa Nihat Özön’ün oğludur. 1951’de TKP Tevkifatı’nda tutuklanmış sonrasında TKP ile yollarını ayırmıştır. Özön, Türk sinemasını her yönüyle mercek altına alan ilk sinema tarihçimizdir. Yazdıkları Türk sinemasının düşünce hayatında tartışmalar yaratmıştır. Özön’ün yazı ve araştırma çalışmaları ayrı bir araştırma konusudur.

2) Ali Özuyar, Sinemanın Osmanlıca Serüveni, Öteki Yayınları, 1999, İstanbul

3) Ali Özuyar, Bab-ı Ali’de Sinema, İzdüşüm Yayınları, 2004, İstanbul

4) İlk defa 1962 yılında Artist Yayınları tarafından basılan kitap 2003’e kadar hiç basılmadı. 2003’te Altın Portakal Film Festivali için 1000 adet özel bir baskı yapıldı. Yazarın ölümüne yakın 2010 yılında Doruk Yayınları kitabı yeniden okuyucu ile buluşturdu. Kitabın önsözü Özön’ün okuyucuyla buluşan son güncel yazısı oldu.

5) Bilgi Yayınları tarafından 1968’de basılan kitabın yeni bir baskısına rastlamadım.

6) Nijat Özön, Karagözden Sinemaya, Kitle Yayınları, 1995, Ankara

7) Agah Özgüç, Ansiklopedik Türk Filmleri Sözlüğü, Horizon International, 2012

8) Agah Özgüç, “100 Filmde Başlangıcından Günümüze Türk Sineması”, Bilgi Yayınevi, 1993, Ankara

9) Halit Refiğ, 1934 İzmir-2009 İstanbul. Türk sinema tarihinde gündemden düşmeyen yönetmen, daha çok 12 Eylül darbecileri tarafından yakılan ‘Yorgun Savaşçı’ filmi ile hatırlanır. İlk defa 1971 yılında Hareket Yayınları tarafından basılan kitabı da, sinema ortamında çok tartışıldı. Milliyetçi bir çizgideki Hareket Yayınları’nda bile basılması ‘eski solcu’ Halit Refiğ’e sol çevreler tarafından ciddi bir tepki oluşturdu. Bu kitap, sinema tarihi çalışmalarında kaynak olarak gösterilme özelliğini hiç yitirmedi. Dergah Yayınları, 2009 yılında kitabın tıpkı basımını okuyucu ile buluşturdu.

10) İbrahim Türk, Halit Refiğ- Düşlerden Düşüncelere Söyleşiler’, Kabalcı Yayınları, 2001, İstanbul

11) Mesut Uçakan, Türk Sinemasında İdeoloji, Düşünce Yayınları, 1977, İstanbul. Milli sinema akımının ideologlarından Mesut Uçakan’ın henüz 24 yaşında iken kaleme aldığı çalışma aşırı sağcı söylemine rağmen her kesimden sinemacının kaynak kitaplarından biri olmayı sürdürüyor. 33 yıl sonra Sepya Yayınları tarafından basılan kitap, Uçakan’ın bir söyleşisi eklenecek tekrar okuyucu ile buluştu.

12) Erman Şener. 1942 Afyon- 2002 İstanbul. 1980’lere kadar yaptığı araştırmalarla Türk sinema tarihine önemli katkılarda bulundu. Yeşilçam sonrası dönemde sinema meraklılarının adeta okulu olan TRT’deki Çarşamba Sineması adlı programı hazırladı.

13) Erman Şener, Yeşilçam ve Türk Sineması, Kamera Yayınları, 1970, İstanbul. Yeşilçam’ın altyapısını ve topyekun işleyişini ele alan kitapla ilgili özellikle belirtilmesi gereken bir not, arka sayfadaki reklamlardır. Özellikle film reklamlarındaki yanlış bilgiler o dönemki reklam anlayışını ve yerleştirdiği yanlışları göstermesi açısından dikkat çekicidir. Şener’in kitabında eleştirdiği konular son sayfalarda reklamlar aracılığıyla yüzümüze çarpıyor.

14) Erman Şener, Kurtuluş Savaşı ve Sinemamız, Dizi Yayınları, 1970, İstanbul

15) Erman Şener, Festivaller, Anlam Yayınları, 1972, İstanbul.

16) Giovanni Scognamillo’nun ‘Türk Sineması’nda 6 Yönetmen’, Türk Film Arşivi Yayınları, 1973

17) Kurtuluş Kayalı, Yönetmenler Çerçevesinde Türk Sineması, Deniz Yayınları, 2006, Ankara. Kitap daha önce 1994’te Ayyıldız Yayınları tarafından basıldı.

18) Sadık Battal’ın, Asıl Film Şimdi Başlıyor kitabını başarısız bulduğumu söylemeliyim. Ancak, Battal’ın Kurtuluş Kayalı’nın çalışmasını örnek aldığını anlamak zor değil. Sözünü ettiğimiz kitabın önsözü de Kayalı’ya ait. Yine akademisyen Cem Pekman, ‘Filim Bir Adam-Ertem Eğilmez’ adlı kapsamlı derleme çalışmasında Kurtuluş Kayalı’nın Eğilmez sineması ile ilgili görüşlerine değinmiş. Pekman, bu alanda işaret edilen bir eksikliği kapatmış.

19) Giovanni Scognamillo, Türk Sinema Tarihi, Kabalcı Yayınları, 2003 İstanbul. İlk kez 1987’de Metis Yayınları tarafından basılan kitap, eklemeler yapılarak tekrar basıldı.

20) Rekin Teksoy, 1928 İstanbul- 30 Mayıs 2012 İstanbul. TRT’de 10 yıl boyunca hazırladığı sinema ve edebiyat programı ile hafızalarda kaldı.

21) Lütfi Akad, Işıklı Karanlık Arasında, İş Bankası Yayınları, 2004, İstanbul

22) Lütfi Akad, 1916’da doğan ve 2012’de hayata veda eden Akad, sinemamızın ustasız ustalarından biriydi. Şüphesiz başta Yılmaz Güney olmak üzere bir çok sinemacının da ustasıydı. Kızılırmak Karakoyun, Hudutların Kanunu, Kurbanlık Katil, Gelin, Dügün, Diyet, İrmak, Yangın Var gibi unutulmaz filmlerin yaratıcısı.

23) Aslı Daldal, 1960 Darbesi ve Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik, Homer Kitabevi, 2005, İstanbul

24) Ahmet Soner, Akıntıya Karşı, Sorun Yayınları, 1995, İstanbul.

Volga Kıyısında Burlaklar

Bahar Derin

*Volga kıyısındaım İlya,
Burlaklarına bakıyorum
11 köle çekiyor bir gemiyi.
Her biri yorgunluktan perişan
Saç sakal karışmış,
Kirden pastan kararmışlar
Yüke sürülmüş hayvanlar gibi
Çaresizce başını öne eğmiş her biri
Her biri umudunu çok zaman önce kaybetmiş
Ama biri var İlya!
Picasso'nun Guernica'sındaki papatya misali
Köleliğe inat duruşuyla
Genç bir burlak güneşe bakıyor
Güneş, genç burlağın yüzüne akıyor
Sanki bizim özlemini duyduğumuz dünyayı görüyor
Güneşe kaldırdığı yüzünde
"Umut bende" der gibi
1873 Rusya'sında...
Bir resim konuşuyor gerçekliğin diliyle.
İlya hissetmiş doğacak güneşi,
Soğuk ülkedeki çekirdekten gelen sıcaklığı...*

Oyuncak Yeşil Bebek

CİRAN

*Adımın anlamı seni sevmektir
Kuşların göç yolu olurum sana
(İbrahim Tenekeci)*

*Aynaya her baktığımda karşımda gördüğüm baba'ya...

Bölünen her ekmek kahraman yaparken bi babayı, perdeleri sonuna kadar çekilmiş bi evde yarası yoksulluk olan bi adam uyanmıştı. Bi iş kazasından kalma yaraları vardı ayağında. Sigortasız çalıştığı için hemen kovmuşlardı onu. İşsiz, parasız öylece kalmıştı. Kızını bu yüzden yatılı okula vermek zorunda kalmıştı. Kızıyla yurdun kapısına kadar yürümüşlerdi. Yurdun kapısında “Keşke sende kalsan baba” demişti kız. Adam susmuştu. Zeynep gitme demişti içinden. Ama gitmeliydi kız. Okumalı benim güzel kızım diyordu. Bu yoksulluk yenilmeliydi. Kokusundan öpmüştü kızının. Ve hep susmuştu. Veda yaşandığında cümle kurmanın bi anlamı yoktu. Çünkü veda gözlerde başlardı, gözyaşıyla biterdi. Ayrılık cümleleri kurmamışlardı. Uzun uzun sarılmak istemişlerdi birbirlerine kokuları üzerlerinde kalsın diye. Ama yurt müdürü izin vermemişti. Kurallar demişti. Sevginin olmadığı yerde kurallar yeni bi yara açmaktan başka neydi ki?

Kendini çok yalnız hissediyordu. Çünkü bi hayatı çoğaltan, kalabalıklaştıran bazen tek kişiydi. Kızıydı, en sevdiğiydi. Ama yoksulluktan işte bi babayı en sevdiğinden ayıran. Ve yoksulluk en büyük yaraydı sustukça büyüyen. Sustu, yaralarına baktı. Ona yabancıydı sanki. Çünkü yoksul bi babanın bütün yaraları başkalarının zenginliği içindi ve susulan her yara bir diğerinin sebebiydi.

Kızının doğum günü yaklaşıyordu. Oyuncak bi bebek almak istiyordu. Bunun için para biriktiriyordu. Bütün bi ay işe yürüyerek gitmişti. Doktor bu yüzden ayağının daha da kötü olacağını söylemişti ama umurunda değildi adamın. Biriktirdiği paraya baktı, oyuncakçılardan olduğu sokakta bi dükkâna girdi. Yeşil bi bebek çarptı gözüne. Fiyatını sordu, cebindeki para yetmedi. Bi başka bebeği biraz pazarlık yaparak aldı. Kalpli bi kutunun içine koydu bebeği. Hiç parası kalmamıştı. Ağrıyan ayağına baktı. Evine uzak bi yerdeydi. Gülümsedi. “Kızım için” dedi, yürüdü. Attığı her adımda ayağının ağrısı arttı. Parklarda mola verdi, ayağını ovuşturdu. Acısı arttıkça Zeynep’in hediye paketini açıp nasıl sevineceğini düşündü. Bi babanın acısını kızından başka kim alabilirdi ki? Ama akli o yeşil oyuncak bebek de kalmıştı. Ayağından daha çok canını yakıyordu bu. Eve geldi, o gece ayağının ağrısından uyuyamadı. Aklına işe ilk girdiği zaman patronun sakat ayağına bakıp sorduğu soru geldi. “Ne kadar maaş istiyorsun” diye sormuştu patronu. Düşündü. Bir baba neden para kazanmak ister? Yağmur yağıyordu, kalemını çıkardı ve Zeynep’e yazdığı mektupta aradı cevabı.

“Biliyor musun kızım, galiba bir işe gireceğim. Hatta bana maaş bile verecekler. Biraz az olacak ama olsun. Bir baba neden para kazanmak ister Zeynep? Bunu bugün anladım. Sana hediye almaya giderken anladım. Ne kadar maaş istersin diye sorduklarında, sana almak isteyip de alamadığım o yeşil oyuncak bebek düştü aklıma. O bebeği alacak kadar dedim içimden.

Zeynep'e oyuncak bebek, şiiir kitabı, üşümesin diye patik alacak kadar. Uzaklarda saklı olan ablama mektup yollayacak kadar. Bu kadar maaş istedim kızım. Bir baba neden para kazanmak ister anladım.

Şehrimde güzel olan her şeyi toplamak isterdim senin için. Güzel olan her şeyi... Oysa biliyorum zaten dünyadaki en güzel şey benimdir, yanımdadır ve bana baba diyordur her sabah. Benim hayatım boyunca senin kadar güzel bi şeyim olmadı ki kızım. Belki bu yüzden bu acemiliğim ya da seni bu kadar çok kaybetmekten korkmam. Gittiğim her semtte parkların adlarını yazıyorum bi kâğıda. Zeynep'le buraya gelmeliyim diyorum. Aşık olacağın, evleneceğin ve gideceğin günün korkusuyla yaşıyorum hep. Gitmesen olmaz mı? Birbirine ne çok sorular soruyor insanlar değil mi?

Biz bi kalbin üzerinde yaşıyoruz seninle, aynı kalbin. Bazı insanlar aynı kalbi taşır kızım. Sen masallara benziyorsun baba demiştin ya. Peki ya ben? Ben kime benzeyeceğim diye sormuştun hani. Ben büyüyünce onlara, kötü insanlara benzemek istemiyorum, sana benzemek istiyorum demiştin. Sen kalbine benzeyeceksin. İnsan kalbine benzer güzel kızım. Sen masallara benzeyeceksin. Uzaklarına... İnsan uzaklarına benzer güzel kızım.

İnsan severek yaşıyor güzel kızım. Güzelliklere inanarak yaşıyor. Ama bilirim sen yoksan eksiktir bütün güzellikler. Ki bi baba kızından uzaksa güneş bile üşütür onu. İçimde üşüyen bir yersin Zeynep. Boşluğuna katlanmak zor. Ve sadece rüyalarda görebilmek seni, o kadar acı ki. Oysa ben senin için her acıyı çekerim Zeynep. Hiç düşünmem bile. Ben her acıyı yenerim ama içinde senin olan bi acıyı nasıl yeneyim güzel kızım?

Yağmur yağıyor, üşüyor musun? Her yağmurda birlikte uyurduk. Bu ayrı düştüğümüz ilk yağmur. Hava çok soğuk. Çok korkuyorum hasta olacaksın diye. Görevli kadınlara söyledim. O uyurken hep üzerine açar. N olur onun üzerini örtün. Üzerini örtüyorlar mı kızım? Bi ekmeği bölerken bile aklıma geliyorsun. Acaba aç mı, yemeğini yedi mi? Ya sevmediği yemeği yaptılarsa? Eve geliyorum bi sessizlik, koca bi boşluk. Oyuncaklarını öpüyorum, onlarla uyuyorum. . Resmine bakıyorum. Sana mektuplar yazıyorum güzel kızım.

Yoksulluk ne acı bi kelimeymiş kızım. İşe yürüyerek gidiyorum ve günde 3 lira param artıyor. Ayağım ağrıyor ama olsun. Kızım için diyorum, yürüyorum. Dolmuşa binmeyi kendime hak olarak görmüyorum. Biriktirdiğim paralarla sana alacağım hediyelerin hayalini kuruyorum. Bazı geceler neden yürümediğim için kızıyorum kendime. Oysa ben sadece senin için yürümek isterdim Zeynep. Sadece senin için. Çünkü bütün adımlarım sanaymiş kızım, bütün yolculuklarım sana.

Nereye gidersek gidelim birbirimizdir yolculuğumuz Zeynep. Ve her yağmurda babasına döner çocuk, kalbine döner. Her yağmurda bana dön Zeynep, kalbine dön. Senin şehrin babanın kalbidir. Senin yağmurun babanın gözyaşı... Gözyaşında buluşacağız Zeynep. Yarım bırakılmış düşlerde.

İnan güzel kızım bu acılar bi gün bitecek. Ve çok mutlu olacağız. İnan.

Seni çok özleyorum, seni çok seviyorum güzel kızım, iyi ki doğdun kızım, iyi ki doğdun Zeynep “

6 Aralık 1963 ..

Röportaj

ÖNSÖZ : Merhaba Önsöz dergisi adına 50. sanat yılınızı kutluyoruz. Elli yıl boyunca emek vermiş bir sanatçı olarak bu elli yılı nasıl değerlendiriyorsunuz, bu yolculuğu ve bugünü?

Ankara Sanat Tiyatrosu : Şimdi 50 yıl özel bir kurumun, tiyatro alanında, Türkiye gibi bir ülkede sanat yaparak elliinci yılını dolduran aynı adreste, aynı mekanda elliinci yılını kutlayan, elliinci sezonda oyununu oynayan, elli yıldır perde açan, onca aksamlara rağmen -aksama derken dıştan gelen engellemelere, darbelere, sıkıyönetimlere rağmen- her türlü baskıya rağmen 50 sezondur oynamak dile kolay. Ankara Sanat Tiyatrosu tek örnektir. Tiyatro alanında kurumsal olarak yıllardır çalışma yürüten üç kurum vardır. Bunlar; İstanbul Şehir Tiyatrosu, Devlet Tiyatroları ve Ankara Sanat Tiyatrosu'dur. ikisi ödenekli tiyatrodur yani bunlar devlet destekli tiyatrolardır. Personellerinin maaşlarını devlet öder, binanın ısıtmasından elektriğine kadar devlet öder. Devlet desteğiyle ayakta kalmış kurumlardır. Ankara Sanat Tiyatrosu'nun bu anlamıyla onlardan mutlaka ayrılması gerekir. AST kendi ayaklarının üzerinde durabilen, kimi zaman dizlerinin üzerine düşen, kimi zaman yere düşen ama yine de ayağa kalkan ve yoluna devam eden bir kurum olarak tarihe geçmiştir. AST aynı zamanda bir okul niteliği de taşır. Bugün tiyatro sanatında yer alan tiyatro sanatçılarının yüzde doksanı AST'ın küçük sahnesinden geçmiştir. AST 'la küçük de olsa bir anısı vardır. Anlatacak o kadar çok şey var ki, biraz dağınık gidiyorum herhalde.

ÖNSÖZ : Tabii anlatacak çok şey var ve biz bunları istiyoruz. Çünkü AST'ın tiyatro alanında bir mücadele tarihi var.

A.S.T. : Evet öyle... İlk dönem Asaf Çiyiltepe ve arkadaşları yönetimdedi. 1963 yılında kuruldu. Daha sonra Güner Sümer gelir, onu atlama malıyız. Asaf bey trafik kazasında ölünce yönetimi başka birileri devraldı. Ondan sonra Rutkay Aziz'ler gelir. Şunu söyleyeceğim, bu yönetime niye bu kadar takılıyorum. Çünkü AST'ın hep gör-

kemli günlerinden bahsediliyor. Burada oynayan oyuncular, sanatçılar, teknisyenler, çalışanlar AST'taki hep iyi anılarından bahsederler. Bu çok güzel bir şey. Ama sonra ne olduğuna kimse deyinmez. Senden sonra ne oldu? Bu soru sorulmuyor kimseye.

Eskiden burada büyük kavgalar olurdu. Yönetim anlamında kavgalar olurdu. Ama kavganın da bir onuru vardı. Siyaset kavgaları yapılırdı, fraksiyon kavgaları yapılırdı. Sahneye koyacağınız oyunun siyaset yapınıza, dünya görüşüne uygun olup olmadığının kavgaları yapılırdı. Ondan çatışma çıkardı. Kavganın bir onuru vardı burada. Biz AST'ın yönetimini devraldığımızda kurum bir çok açıdan zedelenmişti. Ekonomik anlamda çökmüştü, bir enkaz vardı, suistimal edilmişti, kurum zedelenmişti, marka zedelenmişti.

ÖNSÖZ: Bu süreçten biraz bahsedebilir misiniz? Nasıl bir enkazdı?

A.S.T. : Ekonomik anlamda tabii.. Ama Dört yıldır çalışan oyuncu arkadaşlarımızın, teknik alanda çalışan arkadaşlarımızın, seyircinin de desteğiyle müthiş bir yol katetti AST. Geçmişindeki o görkemli döneme dönmeye başlamıştır diyebiliriz. Kapıdan içeriye girdiğinizde AST'ı bilenler, buraya bir seyirci olarak, bir arkadaş, dost olarak gelip gidenler şu kapıdan girdiklerinde fiziksel bir değişimi de fark ediyorlar. Zaten onların yüzlerindeki yansımayı, gözlerinin içindeki ışıldamayı anlayıp diyoruz ki demek ki başarmışız. Bir de tabii buradan salona girip oyunu seyrettiklerinde ve o beğeni kat kat arttığı zaman da mutlu oluyoruz. Bunun zaten ekonomik anlamda hiç bir karşılığı yok. Çıkarımız yok. Hep birlikte üretmenin sevinci yaşadığımız.

Geçtiğimiz dönem her şey daha farklıydı, daha komün yaşanırdı. Ama Türkiye'nin toplumsal ve siyasi yaşamı günden güne değiştiği için, insanların ve kuşakların bakış açıları, her şey değişiyor. Dolayısıyla siz belli bir kuşak olarak o eski ortamı, bugünün sanatsal ortamında bulamayabilirsiniz. Bocalıyoruz bu konuda. Çünkü hala biz bu tip konularda eski kafalıyız, hani belki yaşımız o kadar değil ama bu değerleri taşıyoruz. O günlerin çok daha anlamlı, insan hayatında çok daha unutulmayacak günler olduğunu, değerler olduğunu iddia ediyoruz.

Bugün gerçekten ayakta durmak çok zor. Devlet tiyatroları ödenekli oldukları için istedikleri projeyi yapabiliyor, istedikleri oyunu koyabiliyorlar. Şimdi televizyon denen bir namert girdi evlerimize, yatak odalarımıza, hatta banyolarımıza...

ÖNSÖZ : Evet, siz afyon diye tabir etmişsiniz.

A.S.T. : Ben bunlara uyuşturucu diyorum. Faşizmin elindeki en büyük silah olarak görüyorum. Çünkü o diziler, o düzensiz seviyesiz programlarla halkı uyuşturup evlerinden dışarı çıkmamalarını, düşünmemelerini, tam bir robot şeklinde hayatlarını sürdürmelerini, itaat etmelerini, soru sormamalarını sağlayabilen, bunu hissettirmeden yapabilen, hissettirmeden onları evlerimize yerleştirebilen bir silah olarak, devletin en büyük silahı olarak görüyorum. Bunda da yüzde yüz başarılı olmuştur. Bu silahı kullanma konusunda da . Allah sonumuzu hayır etsin diyeceğim ama....

ÖNSÖZ : Televizyona karşı bir mücadele veriyoruz. Ama sanat dünyası çok daha büyük saldırılara maruz kaldı. Aynı zamanda siz ideolojik bir saldırıya karşı mücadele veriyorsunuz. Bir otosansür uygulanmak isteniyor tiyatro sanatına ve diğer sanat alanlarına da tabii.. AST aynı zamanda şu andaki sis-

tem tarafından nasıl bir saldırıya uğruyor? Ne yapmak istiyor? Ya da şu andaki sanat camiasının buna karşı tepkilerini nasıl buluyor? Elli yıllık geçmiş olan bir tiyatro için çok önemli bunun cevabı.

A.S.T. : Şimdi şöyle diyeyim. Biz biraz yaramaz çocuk misaliyiz. Fazla şu anda birebir bize müdahale eden, bire bir baskı, bir zulüm görmüyoruz açıkçası. Bunu gösteremezler de bize çünkü biz özgür ve bağımsız olduğumuzu ortaya koyuyoruz. Burada yaptığımız her projeyi kimseye danışmadan yapıyoruz. Bir devlet kurumundan, bir yerden izin almadan, ya da danışmadan yapıyoruz. Yetkili birisine sormuyoruz, öyle bir merciyi yetkili olarak tanımıyoruz. Bu oyunu oynamayın, bu sanatçıyı oynatamazsınız diye bir engelleme gelmedi. Ama biz sadece buradayız, 50 yıldır bu merdivenlerden inip çıkıyoruz, sabahtan gece yarısına kadar çalışıyoruz deyip, dışarıyı, sokağı da takip ediyoruz ve takip etmek zorundayız. Çünkü işimiz bu, biz insanı anlatıyoruz.

ÖNSÖZ : Bu mücadelenin de bir parçası bu aynı zamanda.

A.S.T. : Elbette, bu geçmişten bugüne bir gelenek. Dün olduğu gibi bugün de biz sokaktayız. 70'lerdeki Ana oyunundaki -belki bir çok seyircimiz bunu bilmez ama- Ana oyununun müziği 1 Mayıs'ta alanlarda söylenen müziktir. 1 Mayıs Marşı'nı alanlarda söyleyenlerden 99 bini bunun Ana oyununun müziği olduğunu bilmez bile... Bu çok önemli bir şey bir oyun müziğinin sahneden çıkıp kitlelere mal olması. AST'ın liderliğini önderliğini gösterir. Kitlelere nasıl yansımış, nasıl etkilemiş. Bir oyunun müziği kitlelerin marşı olmuş, hala da söyleniyor üstelik. Bunu kimse bilmez. AST her zaman sokaktaydı, geçmişte de bugün de sokaktadır.

ÖNSÖZ : Mühürlendi, greve gidildi, bir çok şeyler yaşandı. Şu andaki sanat camiası, özellikle tiyatro camiasına yönelik saldırılar konusunda AST neler düşünüyor? Önerileri nelerdir bu konuya ilişkin?

A.S.T. : Biz normal politik yaşamımızda hiçbir zaman birlik beraberlik olmadığımız için bu konuda da birlik olduğumuza inanmıyorum. AST tabi ki böyle bir saldırının karşısında olmuştur, desteğimizi verdik arkadaşlarımıza. Nasıl bir tiyatro salonu kapatılabilir, nasıl bir oyun yasaklanabilir? Nasıl bir oyuncu politik görüşünden dolayı ceza alabilir? Tüm bu saldırıların karşısında olduk, arkadaşlara destek verdik, veriyoruz da. Ben az önce bahsettim gerileme yaşadığımız dönemlerde kendi eksiklerimizi de görebilmemiz lazım. Demek ki iyi üretim yapamamışsınız, demek ki iyi oyun koyamamışsınız, seyirci sizden uzaklaşmış, iyi oyuncularla iyi projeler üretemeyince seyirci uzaklaşmış, dolayısıyla ekonomik anlamda gerilemişsiniz. Bunları özeleştirir olarak veriyorsam diğer konularda da biraz aynaya bakmamız gerekir diye düşünüyorum. Bazı olaylardan haberimiz bile olmuyor yani. Başta geçmiş dönemde liderlik yapan bir kurumu şimdi siz bir kenara atıyorsunuz, İstanbul olsun, Ankara olsun... AST var arkadaşlar 50 yıldır. İki büyük devlet kurumunun yanında özel bir kurum olarak üstelik. AST'a bir soralım, denilmiyor. Gazetelere bakıyoruz herkes kendi dünyasında, bir birlik yok. İstanbul'da bir grup toplanmış mesela.. Bir grup... niye bizim haberimiz yok? Niye orada AST yok? Bizim de bir çift lafımız var belki.. Sizi destekleyecek bir sözümüz var mesela.. Belki bir özeleştirir yapacağız orada.

ÖNSÖZ : Mücadele alanında ortaklaşmamız gerekiyor.

A.S.T. : Kesinlikle, bu bir tek tiyatro alanında değil, her konuda böyledir. Siz sendikacıym diyorsunuz örneğin sendikalarda da aynı şey var. Benzer şeyler bunlar. Her 1 Mayıs'ta gideriz, her eylemde olmaya çalışıyoruz. 1 Mayıs'da mesela bir çok gruptan insan var, tiyatrodan gruplar var. Oraya niye gidiliyor, ortak bir çılgılık, haykırış olsun diye gidiyorsunuz. Bunu her alanda yapsak ne olur? Kendi mesleğimiz açısından mesela. Bu alana, bu alanın insanları sahip çıkmalı, ortaklaştırmalı. Herkes kendi çerçevesinden bakıyor, böyle bakarsam sizi göremem doğal olarak. Bunlar da derin konular aslında. Anca yumurta kapağına gelince, vay tiyatrolarımız kapatılıyor, vay efendim sanata saldırı var. Eee, dün neredeydin, dün biz burada bağırıyorduk.. Bunları suçlamak için söylemiyorum.. Kimse bundan yanlış bir şey çıkarmasın... bunu bir özeleştirir, hataların söylenmesi anlamında söylüyorum. Daha organize ve yapıcı olmamız, birlik olmamız gerekiyor. Başka yol yok.

Traji-komik bir olay var. Biz burada oyun yetiştirmeye çalışıyoruz. İnşaat var. Kabus gibi karmaşık bir ortam. Burada tadilat var, kamyonlarla moloz taşınıyor. Herkes çalışıyor öyle bir ortam. Sanatçıymış, teknisyenmiş, çalışmış yok. Amelelerle biz de çalıştık onlarla birlikte.. Seyircilerden bile yardıma gelenler oldu. Bundan daha güzel bir şey var mı? Ölçemezsiniz hiçbir şeyle. Bir yandan da oyun çalışıyoruz. Böyle günlerdeyiz.. Bir arkadaşımız AST'ın internet sayfasında bir duyuru yayınlamış: Ekim ayında AST'ın geleneksel tiyatro kursları başlıyor diye. İnternet ortamından şöyle bir yazı: Vayy hocam yılların AST'ı... Biz burada savaşa hayır diye bağırıyoruz, AST orada kurslarla uğraşılıyor!.. Ve bu böyle bütün her yere yayılıyor. Beğenenler, tıklayanlar.. Yutkundum.. Bu yorumu yazan da eski AST'tan birisi. Şimdi ona cevap yazmak için facebookta olmanız gerekiyor. Ben de anlamam bunlardan.. Bilgisayar özürlüyüm ya ben. Direkt aradım ben. Sen bunu nereden yazıyorsun. Savaşa Hayır diye bir eylem vardı da bizim haberimiz mi olmadı diye sordum. tam o Suriye karışıklığı dönemindeyiz.. Taş taşıyorsak da burada okuyoruz yani gazeteleri de... Böyle

sorunca durdu bu adam... Bu arada da içimde şöyle geçiriyorum: Mutlaka bu arada bir eylem oldu, bütün sanat camiası da buna ayaklandı, kalktılar gittiler Kızılay'da eylemde copları yediler, gazları yediler.. Biz de burada taşların inşaatın içinde kaldık bir şeyden haberimiz olmadı.. Bir ezikle aradım.. Adam "Savaşa Hayır diyoruz" diyor. Sen neredesin şimdi diye sordum. Evdeyim, İstanbul'da... dedi. "Nasıl yani... Sen odanda mısın? Odandan internet ortamında savaşa hayır diyorsun öylemi" diye sordum. "Evet abii.. internetten" dedi. Sen odandan internet ortamında savaşa hayır diyorsun biz de katılmıyormuşuz buna. Dayanamadım artık "Sen geri zekalı mısın, oturduğun yerden savaşa hayır diyorsun bu eylem mi oluyor.. İnsanlar bu kadar mı düştü yani!" dedim. Böyle bir şey var mı? Benim aklıma neler neler geldi... Adam oturduğu yerden savaşa hayır demiş de AST oradan kurs duyurusuyla uğraşmış... Böyle bir şey var mı?!... böyle yüzlerce örnek var. Kimle mücadele vereceğiz. Önce kendi içimizdekiyle mücadele etmek lazım.. İçimizdeki eblehlikleri çözmek lazım. Kesinlikle eblehiz yani...

ÖNSÖZ : Ortak duyarlılıkların ortaklaştırılması lazım. O düzeyde ortaklaşmak lazım. AST 'ınyeni dönemiyle ilgili konuşalım. Bu sezonda üç oyun birden sahnede. Aynı zamanda oyunculuk çalışmalarınız var. Bu konuda da bilgi verebilir misiniz?

A.S.T. : Biz 7'den 70'e herkesin bildiği Aziz Nesin'in Zübük adlı eserini ilk defa tiyatro sahnesine uyarladık geçen sezon. Müzikal olarak yaptık bunu. Orkestra eşliğinde bayağı büyük bir prodüksiyon oldu ve çok beğenildi bu oyun. Zübük bu sene de

devam ediyor. Bir de önceki sezonda Gider Ayak diye bir oyunumuz vardı. Üçüncü sezonunu yapan oyun olarak AST'nin tarihine de geçti. Bu sezonun yeni oyunu da Aziz Nesin'in Yücel Erten'in uyarladığı Selamın Kavlen Karakolu diye bir oyun. İki tane üç kağıtçının bir mahallede sahte bir karakol kurup halkı dolandırmasını anlatan traji-komik bir hikayedir. Aziz Nesin'in çok güzel öykülerinden derlenmiş. Bu da canlı müzikle sergileniyor. Seyirci her halde yaptığımız işten de size gereken cevabı burayı doldurmasıyla veriyor. Burada perde açılıp da o salonu dolu görmek verdiğiniz emekleri, her şeyinin karşılığını aldığınıza inanmanızı sağlıyor. Ocak ayında bir yeni oyunumuz çıkacak. Dileğimiz AST'nin eski günlerindeki gibi Pazartesi günleri hariç diğer günlerde devlet tiyatroları gibi haftanın 6 günü perde açılmasıdır. Bunu da başaracağımızı düşünüyorum. Çünkü tünelin sonunda öyle bir ışık görüyorum, görüyoruz yani..

ÖNSÖZ : Sanırım genel olarak seyirciler tiyatrolardan uzaklaşırken böyle bir çalışmaya girişmeyi biraz Donkişotluk olarak değerlendirmişsiniz. Ama sonuçta AST'ta bir seyircinin gelişi, daha fazla ilgisi söz konusu bunu nasıl değerlendirirsiniz?

A.S.T. : Dediğim gibi yaptığınız işlerle alakalı. Seyirci azaldı dediğinizde bu sizin suçunuzdur. Sizin işiniz seyirciyle.. Bir üretim yapıyorsunuz sahnede bir oyun sergiliyorsunuz ve seyirciye göstermek istiyorsunuz bunu. Yaptığınız proje kötüyse, işleyiş kötüyse, çizginizden saptıysanız, ürettiğiniz projeler o AST'nin geleneğinden kulvar değiştirdiyse, doğal olarak sizin o geleneksel kuşak seyirciniz zaten azalırken, yeni kuşak üniversite gençliğine de örneğin ulaşamadıysanız bu dışarıdaki insanın suçu değildir. Siz gelmek ister misiniz kötü bir projeye.. Niye vakitinizi ayırarsınız? Sadece üzülürsünüz, bakarsınız şöyle bir tabelaya "Vaaay be.. AST'a bak ne hale gelmiş!.." dersiniz. Ama gene AST sevgisi o kuşağın her zaman içindedir. Onun için demek ki seyirci memnun. Geri dönüş sağlandı çünkü yaptığımız projeler iyi. Biz yıllardan beri ilk defa şunu gördük.. İlk defa bu sezonda bir oyun için 20 seansa bilet kalmamıştır yazısı asıldı. Ben bunu AST'ta yaşamıştım, Uğur Mumcu'nun Sakıncalı Piyade oyunuyla girmiştim AST'a. O zamanlar çok normal gelirdi böyle yazılar asılması "Yirmi seansa bilet kalmamıştır" diye... "15.00 seansa bilet kalmamıştır" diye ertesi gün asılırdı mesela... Yıllardan sonra böyle bir yazının asılması çok önemli. Arkadaşlar gişenin fotoğrafını çekiyor çünkü çok önemli bir olay bu...

Bahar

ÖNSÖZ : Elli yıldır toplumcu gerçekçi sanat mücadelesi veriyor AST. Sizin yeni kuşağa, toplumcu gerçekçi sanat mücadelesi veren kuşağa önerileriniz neler? Elli yıllık bir kök, bir kuşak olarak.

A.S.T. : Bizim sözumüzü, söyleyeceğimiz lafı sahnedan söylüyoruz. Biz sahneye çağırıyoruz onları. Gelsinler görsünler, bizim anlatmak istediğimizi sahneden görsünler. Bizim derdimiz, gençliği, AST'ta çağırarak, gençliğe AST'ı tanıtmak. Biz onun mücadelesini veriyoruz. Buraya gelsin ki görsün. Sonra konuşalım ne konuşmak istiyorsa. Burada ne anlatmak istediniz, burada niye bunu söylediniz desin. Eskiden öyle olurdu çünkü. Hacettepe'den, ODTÜ'den öğrenciler kapatırdı oyunu ve oyunun ardından paneller olurdu, söyleşiler olurdu. İşte söylemek istediğiniz bir şey var mı dediğiniz şeyler, oyundan sonra soru cevap şeklinde olurdu. Seyirci sorardı oyun tartışılırdı, şimdi var mı böyle bir şey... Yok böyle bir şey kalmadı. İyi ki ben de onun son dönemlerini yaşamışım...

ÖNSÖZ : Şimdiden sonra yeniden oluşacak umarım... Yeniden oluşur diye düşünüyorum çünkü merak her tarafta çok sarmış durumda.

A.S.T. : İnşallah... Umarım.. Söylemek istediğiniz bir şeyi tutup hemen algılayamıyorlar. Gerçekten yeni nesil algılayamıyor.. Yeni nesil buraya bir gelsin.. Çağırılım, buraya gelmelerini sağlayalım, görsünler ne söyleyeceğimizi... Zaten onlar da anlayacaklardır, tartışma kendiliğinden başlayacaktır. Biz bunu başaramadık daha.. Ama zamanla o da olacak umarım yakında. Yoksa tutup böyle bakarak olmaz. Ankara Sanat Tiyatrosu, Ankara Devlet Tiyatrosu burada bir salon var ya mutlaka devletin salonudur.. Böyle bilen insanlar var.. ODTÜ'de, Hacettepe'de, Siyasal'da okuyan, 5-6 yıldır Ankara'da olan insanlar bunlar.. Okudukları okullar iyi olanlar.. Sanki biz yeni kurulmuşuz da yeniden bir tanıtım yapıyoruz, bakın burada bir tiyatro var dermişiz gibi oluyoruz. Ama bu yavaş yavaş değişiyor. Bunu nereden anlıyoruz... Tam bilet öğrenci bileti vardır ya... Eskiden tam biletler çok olurdu.. Şimdi öğrenci biletleri çok satılıyor. Burada diyoruz ki gençlik ilgi göstermeye başladı. Siz geliyorsunuz, sonra arkadaşlarınız geliyor, sonra 3-4 kişilik gruplar olarak geliyorlar. Bizim böyle çoğalmamız lazım zaten... Başka türlü olmuyor.

ÖNSÖZ: Biz de Önsöz olarak 50. yılınızı kutluyor, söyleşi için teşekkür ediyoruz.

VAZGEÇMEMENİN ÖYKÜSÜ

“Vazgeçmemenin , Kabul Etmemenin Öncüsüne.. SİBEL`e”

*Söz vermiştim bir kere,
düşlerimde ağladım gidişine.*

*Sessiz bir çığ gibi
düşerken her yıldız üzerimize,
Bu nasıl vuruşmadır ey ömür?
Bu ne yıldızlı gecedir!
Her gece yıldızlara türküler söylenir,
ses yiter,
türküler tekrara dönerde,
yinede bitmez bu yağmur,
yıldızlar yağar üzerimize.*

*Issızlık, korkaklık ve alçaklık,
kötü bir sis gibi çökerken üzerimize,
bahar kokan karanfillere sarılmanın,
sevdayı içmenin,
ve o büyük halayın düşünüyüşünü kurmanın
hep bir yolu vardı yüreğince.*

*Bir yolu vardı „vazgeçmemenin“ ...
Bir yolu vardı „kabul etmemenin“ ...
Ne mutlu,
giderken öğrettin bize.*

*Söz vermiştim bir kere
Düşlerimde ağladım gidişine.*

II

Kaç yıldızla kavuşmaktı dileğin Yoldaş?

*Ah yoldaş yüreğim...
Bak gözlerime, gözlerim samanyolu benim.*

*Güneşe bakamıyorum artık yoldaş
elimde tutuyorum resmini...
söz verdim bir kere...*

ağlayamıyorum.

*Ah yoldaş yüreğim...
Ölüm benden
sadece ömrümü istedi.
Oysa ben bu sevdaya yüreğimi verdim!
Ve sen,
akıtığında göz pınarlarından yüreğini
bırak resmimi elinden
Ve doya doya ,
ağla o zaman
Her yanda beni göreceksin*

III

*Düşmez yağmur taneleri nisanda toprağa.
Dudaklarım çarpar her biri.
Sığdırırım onları tek bir begonya yaprağına.
Gözlerim ıslanır sonra.
Ben yanarım....
„Yeni“, değişir artık
Uçsuz bucaksız değilse, yeni`de , değildir.
Dünya maviye keser, limanlar kaybolur,
ben sığarım bir yağmur damlasına.*

*Düşmez yağmur taneleri nisanda toprağa,
koşarım peşlerinden, yakalarım onları ben.
Sığdırırım hepsini avuçlarıma
ellerim ıslanır..
Ben, yanarım...
„Eski“, değişir sonra.
Bedrettin olurum,
savururum bütün okuduğum kitapları sulara.
Avuçlarım büyür.
Büyür, kocaman olur.
Ben küçücük kalırım...*

Artık düşmez yağmur taneleri nisanda toprağa!.

*Ey, Vazgeçmemenin, Kabul etmemenin Yiğit öncüsü!
Hem dünyanın yüküdür*

bize bıraktığın

*Hem zaferin türküsü
Ve antlar olsun,*

antlar olsun ki sana!..

*Bitmeyecek,
gökyüzü ile toprak arasında,
yağmur tanelerinin öyküsü.*

“Adım Deniz”

Bizler ‘Adım Deniz’ diyen herkesi bu davada bizleri ve dolayısıyla asıl yargılanmak istenen Denizler’i ve onların simgelediği devrimci değerleri sahiplenmeye çağırıyor ve yine aynı sözleri söylüyoruz:

6 Mayıs 2012 günü Antep’te düzenlenen Denizleri anma etkinliğine katıldıkları için, aralarında Emeğe Ezgi Grubu üyelerinin de bulunduğu 12 kişinin yargılanmasına başlandı.

Emeğe Ezgi Müzik Grubu “Adım Deniz” isimli ilk albümlerini 6 Mayıs günü tamamlamış ve aynı gün Antep’te Denizleri anma etkinliğinde şarkılar söylemişti.

Antep’te uzun bir zaman sonunda ilk kez binlerce insanın katıldığı devrimci bir yürüyüş gerçekleşince bu durumun tekrar etmemesi için ilgili merciler tarafından düğmeye basılmış ve etkinliğe katılan binler arasından 12 kişi hakkında soruşturma başlatılmıştı. Soruşturma sonrasında açılan davanın ilk duruşması 12 Aralık 2012 günü Adana 10. Ağır Ceza Mahkemesi’nde görüldü.

Duruşmaya sanık olarak çağırılanların tamamı söz konusu eyleme katıldıklarını doğrulayıp Denizleri sahiplendiklerini ve onları savunduklarını söylediler. Emeğe Ezgi üyeleri de gerek albümlerinde seslendirdikleri şarkılarla, gerekse çeşitli platformlarda söyledikleri şarkılarla Denizler’i sahiplendiklerini yineleyerek Denizler’i anmanın suç olamayacağını belirttiler. Hazırlanan iddianamenin de hiçbir somut suç kanıtı barındırmadığını, sadece dayanaksız suçlamalar içerdiğini söyleyen grup üyeleri mahkeme sonrasında şu açıklamayı yaptılar:

Hazırlanan iddianame ile bizlere birçok suçlama yapılmış ancak bu suçlamaların ispat edilmesine dahi gerek duyulmamıştır. Bu durum hukukun en temel yasası olan ‘suçu ispatlanana kadar herkes masumdur’ ilkesinin savcılık tarafından dikkate alınmadığının bir göstergesidir.

Bahaneler ne olursa olsun, açılan bu dava ile yapılmak istenen Denizler’i bizim nezdimizde bir kez daha yargılayıp mahkûm etmek ve devrimci değerleri sahiplenmek isteyenlere gözdağı vermektedir.

Ancak biz bu durumun çözümünü biliyoruz: Gerek hukukta, gerekse siyasette bir eylemin ya da bir kavramın meşru olması, kitleler tarafından ne kadar sahiplenildiğine bağlıdır. Denizler’in ve onların yolundan gidenlerin haklılığı yine kitlelerin ve emekçilerin sahiplenmesiyle kendini göstermelidir ve gösterecektir.

Bizler ‘Adım Deniz’ diyen herkesi bu davada bizleri ve dolayısıyla asıl yargılanmak istenen Denizler’i ve onların simgelediği devrimci değerleri sahiplenmeye çağırıyor ve yine aynı sözleri söylüyoruz:

Adım Deniz. Adım Yusuf. Adım Hüseyin.
Devrimciyim.

Şiiri Kızarmış Ekmeğin Üzerine Sürmek

Recep Çöl

Saf tutmak ne bir temennidir ne de bir duadır. Fırtına öncesi sessizliğin ete kemiğe bürünebilmesi ve bir yaşam biçimini alması, bir ağacı bir ormana çevirebilmenin zor ancak olanaksız olmadığını şiir diliyle paylaşmak için yol arkadaşım olmanızı istiyorum. Bu yazımın akademik bir yazı olmayacağını söylemek durumundayım. Şiirlerde zaten yüklü olan anlamı, işçi, emekçi ve geniş halk kitleleriyle buluşturmak asıl niyetim. Şiire yeni bir anlam veya yeni bir değer katma gibi haddimi aşmak niyetinde asla değilim. Anlatmaya çalışacağım şey şiirin zaten var olan gücünü belleklerde güncelleştirebilmektedir. Söylediğim gibi şiirin yeniden tarife ihtiyacı yok. Ama sahip olduğu değer emekçiler nezdinde hep canlı ve taze kalması gerek. Hani bir türkü var ya "Ela gözlüm" türküsündeki "**Kerem Ol Aklından Çıkarma Beni**" vurgusunda olduğu gibi, şiirin de işçi sınıfının dilinden düşürmeyeceği bir mekanize silahı gibi olmalıdır.

Eğer Nazım, taa 1924'te kaleme aldığı; **Güneşi İçenlerin Türküsü** şiirinde;

Düşmesin bizimle yola;

evinde ağlayanların gözyaşlarını

boynunda ağır bir yük gibi taşıyanlar...

Bu dizelerin sayesinde işçi sınıfının yiğit önderleri yüreklere bir nakış gibi işleyen o destansı direnişlerini ve devrimin bir gün kendilerinden her şeylerini isteyebileceğini ve bu davanın sosyalizme sevdalı olmayanların ayak bağı olacağını öğrenebilirler miydi, böylesine muhteşem dizelerin o eylemsi vurgular olmasaydı. Acaba bu bilgi yüreklere böylesine ne zaman zikredilebilirdi.

Nazım'ın; Şeyh Bedrettin destanı kitabında yazdığı ve tarihi kaynaklara göre Börklüce Mustafa'ya ait olduğu belirtilen ve kapitalizmin suratına bir tokat gibi çarpılan bu evrensel değerlere sahip şiirindeki; **Yarın Yanağından Gayrı Her Şey** deyimi, sosyalist ahlakı bütün dünyanın hafızasına kazımıştır.

Pir Sultan Abdal'a ait Olan "**Dönen Dönsün Ben Dönmem Yolumdan**" şiiri kim bilir kaç devrimcinin azim ve kararlılığını bilemiştir. Kaç devrimcinin direnmesinin ilham kaynağı olmuştur. Asırlardır dillere destan bu şiir hiç güncelliğini yitirmeden öylesine düşmeyen bir şiar oldu ki dillerde. Zaten, hiç düşmesin de.

Yine gönüllerin büyük ozanı; Yunus Emre der ki:

"Aşk gönlün hitabıdır,

divanenin hesabıdır,

Aşk şiirin kitabıdır"

yazabilene aşk olsun"

Samimiyetin, doğallığın, dostluğun ve (B) plansız duyguları nasıl da ustaca anlatmış gönüllerin ozanı bu şiirleriyle. Buna kısaca şiirin gücü demek ne kadar yeterli bir tanım olur bilmiyorum ama, şiirle değil de farklı yazım şekliyle olsaydı, pek tadı tuzu olmayacağından eminim.

Büyük usta ve dünya çapındaki komünist ozan Nazım "**Senin Sayende**" şiirindeki bir dizesinde: / **Her Günüm Mis Gibi Dünya Kokan Bir Kavun Dilimi Senin Sayende.** / derken Aşkın tarifini sanki taze kızarmış bir ekmeğin üzerine sürülen envai tatlardan oluşmuş bir marmelat gibi pek de güzel anlatmış değil mi..? Ve devam ediyor: / **Bütün Yemişler Elime Güneştenmiş Gibi Uzanıyor Senin Sayende** / Burada Aşkın sıcaklığı merhameti ve şefkati buram buram kokuyor. / **Senin Sayende Yalnız Umutlardan Alyorum Balımı. Yüreğimin Çalışı Senin Sayende.** / İşte umut, işte hayatın anlamı ve yaşama azmi başka nasıl anlatılabilirdi ki şiirden başka bir yazım şekliyle... Ve yine kılcal damarlara kan gönderen başka dize: / **En Yalnız Akşamlarım Duvarında Gülen Bir Anadolu Kilimi, Yüreğimin Çalışı Senin Sayende.** Yalnızlık ve anadolunun otantik fotoğrafı, ancak bu kadar güzel çekilebilirdi. / **Şehrim Ulaşmadan Bitirirken Yolumu Bir Gül Bahçesinde Dindim Senin Sayende** / Uzaklardan yola çıkıp sevdiğine kavuşmak faslında olan bir yüreğin huzura erişinin yorumudur diye düşünmekteyim. / **Senin Sayende İçeri Sokmuyorum En Yumuşak Urbalarını Giyip Büyük Rahatlığa Çağran Türküleriyle Kapımı Çalan Ölümü.** / Aşk sayesinde ölümü bile hiçe saymanın bana göre, türküsüdür bu dizeler. Özetlemek gerekirse; şiirde, ihanet, yalan şantaj, tehdit, nankörlük barınmaz. Şiir bazen zevki sefanın, bazen hüsranın bazen, isyanın, ve en önemlisi başkaldırışın dilidir. Zulme karşı birlikte mücadelenin çağrısı, işçi sınıfının elindeki bayrak, moral motivasyon, direnme ve zafer marşının dili, gözü kulağıdır. Hisleri, dayanma gücünü ve en önemlisi de yiğidin beslendiği sevdasının çiçeğidir.

Diyalektik: "dünyadaki ilişkilerin toplumların her zaman değişmekte olduğunu söyler". Materyalist düşünmek; "varlığın düşünceyi yarattığı formülünü ve bu formülün nasıl hayata geçeceğini bilmektir". Şiir de mücadele alanlarının devrime sevdalanmış yüreklerin türkülerle marşlarla karılmış haykırışıdır. Yani şiir çok fazladır Çoook. Yolculuğumuzu burada sonlandırmıyor ama ara veriyoruz. Benimle birlikte sizde yorulunuz. Yüreğinize sağlık..

ZEMHERİ BUZLARI

Recep ÇÖL

Onur kavgamın ağıtlarını
yazdım
zemheri
buzlarının
üzerine..
Civan,
mert,
delikan
yüreğim
artık keskin bir bıçaktır
ihamet dalgasının
şah damarında...

Sevdamı en utangaç
ve tam ortasından
katli vacip değilken
yargısız infaz etti
sonbaharın
en puşt ayları

Küskülerin,
kazmaların,
küreklerin
ve kendir
mendillerin
ucunda kurulan
maden işçilerinin
sofrasında buluşacağız
seninle...

Kırgın,
Mahsun,
ve yorgun nağmelerimiz
damlayacak,
demlenmiş
günahlarımızın
üzerine...

anti suskunluk
şiarımızdır,
yer kürenin
bütün kıt'alarında..
Kızgın bir demir gibi
eriyecektir
öfkelerin
hışmına uğramış
zavallı ölüm...

kutuplardan
munzur nehrinden
ekvatordan
ve bütün
damıtılmış
kaynak sularını
biz akıtacağız,
yaylalardaki
arşa uzanmış
nasırlı
ve eylemsi
ellere....

korku hükümdarlarının
boynunu,
ninemin
uzun
kış gecelerinde
anlattığı
masalların
bilenmiş
asi,
keskin,
ve zılgıt rengi
oraklarla vuracağız,
birleşen
şevki
hasretimizle...

Sıla Erciyes

Bekle Beni

Saat üçe geliyor. Her an telefon çalabilir. Bugün telefon uzun zamandır birbirinin sesini duyamayan, yüzünü göremeyen iki sevdalı yüreği buluşturmak için çalacak. Heyecanlıyız.

Telefon çalıyor...

Alo diyen ses de heyecanlı... “Hemen başlayalım, ne de olsa süre çok kısa.”

Bir on dakikaya sığdırılmak zorunda olan 20 yılın hasreti...

Telefon kayıttı...

Özlem dolu bir ses başlıyor sevdiği için şarkı söylemeye... Bekle beni küçüğüm, diyor. Umudu karartmadan... sevincini yitirmeden... bekle geleceğim, diyor.

Seven ve sevilen yürekte önce dinlemek bu güzel sesi... biraz buruk yüreğimiz... Ama biliyoruz ki birkaç gün sonra sevgiliye ulaşacak bu ses.

Dinliyoruz...

Diyor ki telefondaki ses... bekle beni küçüğüm... umudu karartmadan... sevinci yitirmeden bekle... döneceğim bir gün elbet... bekle beni...

90'lı yıllarda mücadelenin içinde olan bir çok devrimci gencin dilinden düşmeyen bu şarkı şimdi seven bir yüreğin özlemini iletmek ve dindirmek için söyleniyor bir tutsak tarafından.

90'lı yıllar her an ayrılığın, her an ölümün, her an tutsaklığın yanı başımızda olduğu günlerdi. O günde bugünde umudunu yitirmeyenlerin şarkısı oldu Ahmet Telli'nin yazıp Çağdaş Türkü tarafından söylenen bu şarkı.

*Bekle beni küçüğüm
Umudun karartmadan
Sevincin yitirmeden
Döneceğim bir gün
Bekle beni*

*Mapushane'nin türküleri
Hüzünlüdür biraz
Her dinleyişinde belki
Yüreğin burkulur,
İçin sızlar*

*Ama acılara alışılmaz.
Bir şeyler var değişecek
Bir şeyler var değiştirmemiz gereken
Önce acılardan başlanacak*

*Mapushane'nin türküleri
Hüzünlüyse de biraz
Burkulmasın yüreğin
Sızlamasın için sakın
Bekle beni*

*Sen türkülerini söyle
Ve gülümse küçüğüm
Çünkü sesinin ırmağıyla
Yeşerecek hasretin bozkırları*

*Ve sen sahip çıkarak
Yaşama ve sevince
Bekle beni
Acılar bitecek bir gün*

Sevgiler çiçek acaçak

*Uğuldayan bu rüzgar
Bu delice yağan kar
Ürkütmesin seni
Direnmektir artık
Bekleyişin bir başka adı.*

Beklemek... ve umut etmek... direnmenin bir başka adı olur... şairler en güzel dizeleriyle anlatırlar bize bu umudu ve bekleyişi... Tıpkı Ahmet Telli'nin şiirinde olduğu gibi...

Ahmet Telli bu şiiri yazmadan önce okuduğu bir şiirden o kadar çok etkilenmiş olma ki hiç tanımadığı bir şairin şiir dünyasından kendi şiir dünyasına geçer ve alır kalemi eline yazar kendi bekle beni şiirini...

O şair Kostantin Simonov'dur... Şöyle seslenir sevdiğine...

*Bekle beni, döneceğim ben.
Çok çok, bıkmadan bekle!
Sarı yağmurların
Hüzünü basınca,
Kar kasıp kavururken,
Kızgın sıcaklarda - bekle.
Uzak yerlerden mektuplar kesilince
Bekle beni.
Birlikte bekleyenlerin beklemekten
Usandığına bakma, bekle.
Bekle beni, döneceğim.
Unutmak zamanı geldiğini
Ezbere bilenleri
Hayırla anma!
Varsın oğlum, anam
Hayatta olmadığımıza inansın,
Dostlarım beklemekten usansın,
Ocak başında toplanıp
Acı şarapla
Yadetsinler beni.
Sen bekle. Onlarla birlikte
İçmekte acele etme.
Bekle beni; döneceğim,*

Bütün ölümleri çatlatmak için döneceğim!

*"Şansı varmış..." desinler,
Beklemedikleri için,
Beni bekleyerek
Düşman ateşinden nasıl
Koruduğunu anlayamazlar.
Sağ kalışımın sırrını yalnız
Senle ben bileceğiz-
Bütün sır -senin
Başkalarının bilmediği gibi
beklemeyi bilmende.*

Ahmet Telli kim için yazmıştır bilinmez ama Simonov sevdiğine yazar bu şiiri. Aşık oluğu kadın Valentine Serova için cephede, ateş altındayken yazdı. Şiir bütün bir savaşın ve koskoca bir umudun simgesi olarak ezberlendi, şarkı haline getirilip söylendi.

Bekle beni... bekle beni döneceğim ben diyor cepheden bir asker uzaktaki sevdiğine... bıkmadan bekle... usanmadan bekle... umudu yükler şair bekleyişe... bu öyle bir umuttur ki, hitler faşizmini yenme kararlılığını taşır içinde... Hitler yenilecek ve sevdiklerine er geç kavuşacaklardır... Simonov o sıralarda henüz yirmi beş yaşında genç bir yürektir... Nişanlısı Valentina için cepheden yazdığı şiirini izne giden bir askere gazeteye teslim etmesi için verir... Ama şiirinin gazeteye ulaşıp ulaşmadığını, Valentina'nın onu görüp görmediğini bilmez. Şiir gazetede yayınlanır ve Stalingrad cephesinde elden ele dolaşan şiir daha sonra da bir şarkıya dönüşür. Yüzlerce değişik şekilde bestelenir. Hitler faşizmine karşı cephede savaşan, yaralanan ve vurulan tüm Sovyet askerlerinin tam kalplerinin üzerine denk gelen göğüs ceplerinde, ya gazeteden kesilip çoğaltılmış ya da kargacık burgacık harflerle yazıya dökülmüş bekle beni şiiri çıkmıştır.

Herkesin beklemekten usandığı zaman bekle... unutmak zamanı geldiğini söyleyenlere inanma... varsın oğlum, annem, yoldaşlarım hayatta olmadığına inansınlar... bir tek sen bekle beni... Ve sırrımız bekleyişimiz olsun...

Simonov'un cephede sevdiğinden ayrıken sesleniyor "bekle beni" diyerek. Şair Ahmet Telli 12 Eylül'ün karanlık günlerine inat "bekle beni" diyor "geleceğim bir gün" Ve F tipi hücreden bir tutsak sevdiğine sesleniyor "bekle beni" diyerek.

Zaman değişiyor. Ülke değişiyor. Kişiler değişiyor. Özlem ve umut aynı şekilde hissediliyor. Evrensel duyguların gücüyle...

CEM OLUR HAYAT

(Oğlum Kuzeycem Adonis'e)

Atıla OğUZ

*Saklı kaldı düşlerim
Sokaklarında senin
Soluk güneşin altında dolaştım
Nice zamanlar
Kararınca uranos
Aradı güneşi gözlerim
Gözlerim güneş olur
Seni götürdü bir tek
Bir de Deniz'i
Apaydınlık
Gün ortası gibi gecede
Fovos kol gezerdi
Sokaklarda
Sokaklar meydanlara akar
Yorulmak bilmeden
Kimin gözleri karanlık!
Düşleri kara bakan kim!
Neden bu fovos
Yayılr gün güzeli yurduma
Hangi karanlık el
Dizginleri tutar elinde
Kim yönünü belirler hayatın?
Hayat ne güzelsin
Dalgaların vurunca sahil boyuna
Sularını Poseidon mu köpiirtür
Poseidon'u Pontos mu gözetler
Olimpos'ta kim oturur?
Babil şehrini kim yağmaladı?*

*Neden Filistin'de
Çocuk generaller var
Neden bir yürek
Dörtte bölündü
İşte güneş yine doğuyor
Miletos şehrine
Felsefe konuşacaklar
Neden nasıl diye
Çözüm bulacaklar
Dünyanın yüküne
Çocuklar gülsün
Mutlu büyüsün diye
Yüzümüz Kuzeye bakar
Gönlümüzde Cem coşar
Afrodit'in aşkından
Adonis doğar
Manisa lalesi
Olur zaman
Çoğalır sevdalı Deniz'in çağıltısı
Kuzeycem Adonis olur şarkısı
Mutlu bakılır uranosa
Gecenin ayazında
Bir umut daha büyüdük
Seninle çocuk
Hoş geldin oğlum
Adonis*

04 Eylül 2012 Antalya

GREV ÇADIRI

Seyirci salona alındığında sahnenin ortasında bir çatal merdiven dik olarak durmaktadır. Merdivenin üzerine tül örtülmüş ve bir çadır görünümü verilmiştir. Çadırın tepesinde **GreV'de 20. Gün** yazmaktadır. Çadıra asılmış ya da yere dikilmiş diğer dövizlerde değişik sloganlar yazılıdır. Leyla, çadırın önünde oturur durumda uyulamaktadır. Sahne tersten 3 derece ışıkla aydınlatılmıştır. GreV'de 20. Gün yazısı ayrıca bir spotla aydınlatılmıştır. Diğer oyuncular ellerinde bendirlerle sahne gerisine sıralanmış ters ışığın yardımı ile bendirlerde silüetler oluştururlar. Bendirler hafif tonda çalmaktadır. Bendirler bundan sonra sahnenin konusuna göre ses verecektir. Örneğin; bir işkence sahnesinde ilkel sesler verirken duygusal bir sahnede daha mistik çalacaklardır. Kadınlar korosu sesleriyle müziğe destek verebilir. Seyirci yerini aldıktan sonra Leyla'nın cep telefonu çalar ve bendir sesleri kesilir. Lokal ışıkta Leyla aydınlanır. Leyla sıçrayarak uyanır. Telefonunu arar, bulur açar:

LEYLA -Nazım, güzel oğlum... buradayım, çadırda... yok annem, gelemem. Korkmayın... bitecek oğlum, bunlar da geçecek elbet. Deniz neden ağlıyor? ... Sen ağabeysin, kardeşini korursun. Hadi telefonun sesini dışarı ver de ben size kitabımızı okuyayım. Kaldığımız yerden devam ediyorum. (Bir kitap alır.

İşaretlediği yeri bularak...) Hani Enricoların evine duvarcı ustasının oğlu gelmişti ve çocuğun ceketinde babasına yardım ettiği için alçı ve kireç lekeleri vardı. Çocuğun oturduğu koltukta iz kalınca Enrico silmek istemiş ve babası gizlice onu durdurmuştu. Evet, oradan devam ediyoruz. Şimdi Enrico'nun babası konuşuyor (*Okuyarak*):

Sevgili oğlum, koltuğu arkadaşının yanında silmeni istemedim. Çünkü arkadaşının ceketindeki alçı ve kireçler çalışma izliydi, kir değildi. Çalışmak insanı kirletmez ve çalışan bir işçi asla pis değildir. Onlara "elbisende emeğinin izi var" de. Ve arkadaşını arkadaşın olduğu için sevdiğinden daha çok bir emekçinin çocuğu olduğu için sev. (Kısık sesle telefona seslenir...) Nazım... Deniz... (*Kendi kendine söylenerek telefonu kapatır*) Uyumuşlar. Canlarım benim. Güzel yavrularım.

Esner. Kitabı kapatıp kenara koyar. Sahne Başında olduğu gibi oturduğu yerde uyuklamaya başlar. Lokal ışık sönerken bendirler çalmaya başlar. Ters ışıklar yavaş yavaş söner. Bendir sesleri kreşendo yapar ve susar. Karanlıkta seyircilerin arkasında iki el feneri yanar. İki adam aralarında fısıltılı konuşarak sahneye doğru ilerler. Arada seyirciye de el feneri tutarlar.

- Buralarda bir yerdeydi...
- Bu gece çok karanlık bir şey görünmüyor ki!
- Daha iyi ya, biz de görünmüyoruz...
- Şurada bir kıpırtı var! Kediymiş...
- İşte bizim kuş orada...
- Ne kuşu? Grev kuşu...

Adamlardan biri çadırı tekmeleyerek yıkar. Gürültüye Leyla ayaklanır. Adamlar fenerlerini sorgu yapar gibi Leyla'nın gözüne tutarlar.

LEYLA -Ne oluyor, siz de kimsiniz?

1.ADAM -Yavvaşş, burada soruları biz sorarız.

2.ADAM -Sen ne yapıyorsun burada kuşum?

LEYLA -Ben, ben... Grev yapıyorum. Siz ne yapıyorsunuz?

1.ADAM -Biz de görev yapıyoruz.

Bendirler hafif tonda çalmaya başlar sonra ilkel bir kurban ritüeli müziğine dönüşür. Adamlar el fenerlerinin ışıklarını cop gibi kullanarak Leyla'ya vururlar. Leyla bu kaba dayak sahnesinde her darbeye hem ah ve imdat sesleri çıkartır hem de işkence edilenin hareketlerini tartımlı olarak canlandırır. Leyla'nın dansına el fenerleri destek olarak farklı görüntüler, gölgeler yaratabilirler. Arada bendirlerin sesi iner Leyla'nın ve adamların konuşması duyulur.

LEYLA -İmdat. Yardım edin. Yok mu bir Allah kulu?

1.ADAM -Biz emir kuluyuz...

Vahşice gülererek işkenceye devam ederler.

2.ADAM -Yarın burada görmeyelim seni, yoksa...

Bendir sesleri yükselir. El fenerleri söner. Leyla çadırın önünde uzanmış yatmaktadır. Çadır devrilmiş dövizler yutulmuştur. Genel ışık yavaş yavaş girerken bendir sesleri iner. Temizlik işçisi türkü söyleyerek sahne sağından girer. Leyla yavaş yavaş gözünü açar. İşçiye seslenir.

LEYLA -Keyfin yerinde bakıyorum.

İŞÇİ -Senin değil galiba.

LEYLA -Değil... Adamların işten attıkları, gözaltına aldıkları yetmiyor gibi şimdi de rüyama giriyorlar. Dün gece berbat bir kabus gördüm. Çadırımı yıkıp beni dövüyorlardı.

İŞÇİ -(Çadıra ve Leyla'nın haline bakar) Çok gerçekçi kabuslar görüyorsun be abla. Yahu senin çadırı düpedüz yıkmışlar.

LEYLA -(Birden kendine gelir. Ayağa kalkmak için yeltenir kalkamaz. Oturur.) Beni de düpedüz dövmüşler... Karanlıktı. Kaç kişiler bilmiyorum. Bayılmışım herhalde. Senin sesinle uyanınca kabus gördüm sandım...

İŞÇİ -Tabii benim yanık sesimi duyunca, bunlar gerçek olamaz kabustur dedin.

LEYLA - Elleri kırılısın. Anam anam, hiçbir yerim tutmuyor. Utanmıyorlar da, yalnız bir kadına onca adam...

İŞÇİ -Aman be abla utanacak bir şey kaldı mı ki? On üç yaşında çocukların gönüllü olarak tecavüze uğradığı yerde... Hem belki de sen adamların coplarını kendi kafanı kolunu vurmuşsundur...

LEYLA -Zevzeklik yapma, git başımdan. "Yılmayacağım" dedim ama yıldırıldılar. Ben nasıl başa çıkacağım bunlarla

İŞÇİ -Canım Leyla Ablam, ben sana bir türkü patlatırım hiç bir şeyin kalmaz.

LEYLA -Git başımdan dedim. Her tarafım dökülüyor. Biraz daha yatayım sonra toparlanıp giderim...

İŞÇİ -Tamam ninni söyleyeyim.

LEYLA -Al Allahım delini, zapt eyle kulunu... Etrafa göz kulak ol, biri gelirse uyandır.

İŞÇİ -Emrin olur Ablacığım.

İşçi bir türkü tutturarak ortalığı süpürmeye başlar. Leyla uzanır. İşçi sahne soluna gider, tekrar sahne sağına doğru süpürmeye devam ettiğinde biraz önceki grev çadırının tülü süpürgesinin başında takılıdır. İşçi sahne sağından kaybolurken tül, bir gölge perdesi olarak sahne ortasına gerilir. İşçinin sesi inerken bendirler yükselir. Bu arada Leyla kulise girer. Genel ışık iner kırmızı ters ışık yanar. Kadınlar Korosu siyah giysiler içinde gölgede görünürler. Bendir sesleri fondadır.

KORO -Çoktandır uç vermiş olan felaketin şarkı-

sını söyleyeceğiz sizlere... Kadınların şarkısını...

3.KADIN -Bir zamanlar her şey olan biz kadınların...

KORO -Evet biz kadınların şarkısı bu...

1.KADIN -Ne oldu yarattığımız mutluluk dünyasına...

7.KADIN -Gelmez mi bir daha?

Rabarba-Kaos

KORO -Ortak olanı mülk edinmekle başladı kavga...

4. KADIN -Herkesin olan olamaz bir kişinin...

1.KADIN -Herkesin olanla yaratılmıştı mutluluk ülkesi...

3.KADIN -Tanrıçalar vardı anaerkil dönemde

4.KADIN -Tanrılar geldi ataerkil dönemde

5.KADIN -Geçmişin hoşgörüsü yerine

2.KADIN -Kadını ezdikçe ezdi, erkekliğiyle...

BÜYÜCÜ -Ah bu herkesi ağlatan ocak

Ah bu mezar kapağı olmuş çatı

Ölümlülerin dehşeti içinde

Güneşsiz karanlıklar kapladı her yanı

1.TANRIÇA -Üleşmek vardı bir zamanlar

2.TANRIÇA -Bozulmamış yozlaşmamış zorlamasız

3.TANRIÇA -Yer etmişti halkın kulağında

1.TANRIÇA -Yüreğinin derininde hatta... Şimdi neredeeee?

2.TANRIÇA -Korku saldılar her yere...

3.TANRIÇA -Mülkiyet ve iktidar

1.TANRIÇA -Tanrı olmuş insanlara tanrıdan da öte

2.TANRIÇA -Ah siz yeni kuşak tanrılar

3.TANRIÇA -Eski yasayı, en temel hukuku zorla aldınız elimizden.

KORO -Yerlerde çiğniyorsunuz onu şimdi

BÜYÜCÜ -Zehir, yüreğimizden akan zehir

Sulayacak bu toprakları

Doğurganlığı yok eden

Yaprakları meyveleri kurutan yosunlar dikenler sarsın her yanınızı

1.TANRIÇA -Eğer yeni tanrıların hukuku kazandırsa zaferi,

2.TANRIÇA -Yenilerin yasası her şeyi devirmiş demektir.

3.TANRIÇA -Yerin güneş almaz derinliklerine atılmış olsa da ülkemiz

KORO -Onurumuzun bilincindeyiz biz,

1.TANRIÇA -Kimileri tanımak istemese de...

2.TANRIÇA -Ve zamanın başlangıcında bulur kaynağımı en eski görevimiz...

3.TANRIÇA -Bu görev şimdi senin...

KORO -Anlat bizim hikayemizi bizden sonra gelecek olan kadın kuşaklarına...

Gölgede yalnız Itza kalır. Koro geriye çekilmiştir.

ITZA -Ömrüm bir balta ile son bulacak biliyorum... Ama yine de onurumu koruyacağım sizler gibi onlar karşısında. Kulak versinler duama, her şeyi doğuran ve yeniden tohum verene dek büyütüp yetiştiren toprak ana duysun: Gelecek bana ve bize ait...

Bendirler yükselir. Kreşendo olduğunda perde birden iner ve Itza'nın üstüne kapanır. Şimdi sahneyi kırmızı bir ışık kaplamıştır. Bendirler bir doğum müziği çalar. Itza tülün altından yükselerek dansına başlar.

ITZA -Haydi Büyücü Kadın, Haydi Tanrıçalar görevinizi yapın. *(Kadınlar Itza'nın etrafında dönmeğe başlar. Itza bu dansın sonunda tülünden sıyrılır. Sözlerinin sonunda bir ağaç gibi merdivenin tepesindedir. Tül merdivenin üstünü bir ağacın kökleri gibi kaplamıştır.)*

Toprak Ana doğur beni, beni yeniden yarat. Ben senin kızınım. Bir çınarda gövdelenir beni. Rüzgar kardeşim estikçe Kadınların şarkısını söyleyeyim. *(Müzik yükselir)*

İşte köklerim uzuyor tarihin olmadığı zamanlara. İşte gövdem oluşuyor. Kanım, yaşamdan oluşmuş uzun bir okşayış gibi öz suyuma dönüşüyor, derim kabuklaşıyor ve dallarım uzuyor. Ve bu yeni derinin bitkisel dehlizlerinde genişliyorum. Saçlarım çözüldü ve şarkı söyleyen kuşları dinlemek için beyaz bulutlu mavi göğe doğru uzanıyorum. Ve çok sesli ağzımla şarkı söylüyorum. Çiçek açıyorum, dallarım titriyor... Gövdemde tomurcuklarım, dallarımda meyvelerim... Doğuruyorummm... Doğuyorummm...

Itza merdivenin üst basamağına çıkmıştır. Lokal ışıkta başı aydınlanır. Müzik yükselir. Kırmızı ışıklar söner. Müzik kesilir. Kadınlar korosu kulislerdedir. Genel ışık girerken Leyla uyanır. Etrafa bakar. Kimseyi göremez. Kendi kendine söylenir.

LEYLA -Sanki bir gürültü duydum ama kimse yok. Şimdi de başımda davul çalıyor saklanıyorlar herhalde.

ITZA -Seni korkutmak istemedim.

LEYLA -(*Korkarak*) Hiii! İyi saatte olsunlar. *(Kendini çimdikler)* Kabus da değil bu. Sen de kimsin. Ne arıyorsun burada. Ne istiyorsun benden?

ITZA -Korkma benden

LEYLA -(*Rahatlar*) Ne korkacağım. Birden görünce gerçekten ağaç sandım. Sonra anladım kim olduğumu. Eskiden simitçi kılığına giriyordunuz. Artık ağaç. Bak bu daha yakışmış. *(Kendi kendine)* Yeni gözetleme yöntemleri daha salakça olmuş...

ITZA -Düşündüğün gibi değil Leyla. Bak başına gelen her şeyi biliyorum.

LEYLA -Bileceksin tabii. Sen de onlardansın. Ya da kötü bir düş görüyorum.

ITZA -Belki bir düş görüyorsun, belki de bu

senin gerçeğin. Hani sen yıldım dedin ya...

LEYLA -Yıldırдың, aferin size. Tamam, başka numaraya gerek yok toplanıyorum.

ITZA -Hayır Leyla kalıyorsun. Ben bunun için buradayım. Sen vazgeçince bütün tanrıçalar ayaklandı. Toprak Ana uyandı ve beni görevlendirdiler.

LEYLA -Bacım git başımdan. Her tarafım ağrıyor zaten. Sen de mi görevlisin? Sen de mi beni dövceksin?

ITZA -Benim görevim başka Leyla, sana binlerce yıl öteden bugüne kadınların şarkısını söyleyeceğim, hikayesini anlatacağım. Ta ki, direncini yeniden kazanana kadar... Ta ki onurlu mücadeleye yeniden başlayana kadar...

LEYLA -Ben yıldım, anlamıyor musun? Onlar kazandı. Onlar benden güçlü. Eve gidiyorum. Çocuklarımın yanına...

ITZA -Leyla, hani bir sloganınız vardı: "biz çocuklarımıza onurlu bir gelecek vereceğiz" diye. Şimdi hangi yüzle gideceksin çocuklarının yanına? Ne diyeceksin Nazım'a, Deniz'e...?

LEYLA -Sen, sen benim çocuklarımın adını nereden biliyorsun?

ITZA -Gel yanıma... (Leyla, Itza'nın yanına çıkarken lokal ışık sadece onları aydınlatır. Bendirler başlar.) Önce ben sana anlatacağım sonra da sen anlatacağın hikayeni.

LEYLA -Benim hikayem yok ki.

ITZA -Acele etme, aslında o kadar çok hikayesi var ki bu toprakların. Anlatmaya başladığında sen bile şaşacaksın.

LEYLA -Sen anlatacağın ben anlatacağım. Eeee sonra ne olacak?

ITZA -Birbirimize anlattıkça hikayemizi senin ben, benim ise sen olduğumda birleşecek yolumuz. Beş bin yıldır birçok kadının yaşamına tanıklık ettim. Onlarla ağladım, onlarla sevindim... Onlarla özgürlüğe kanat açtım. Adım Itza.

LEYLA -O ne biçim isim öyle...

ITZA -Şebnem anlamına geliyor... Çok gözyaşı gördüm. Sessizce döktü kadın kuşakları gözyaşlarını... İçine akıttı nehirler gibi... Kadın ağladıkça ben beslendim, kadın ağladıkça ben büyüdüm. Topladım hepsini ruhumda. Hepsinin yaşamına ortakım ben aslında. Şimdi senin yaşamında olduğu gibi... İçimde taşıdım hepinizi o günden beri. Ne yağmur, ne kar, ne fırtına koparamadı beni sizden. Ve seninle bir yolculuğa çıkacağız, uzun ve zorlu... Beş bin yıllık bir tarihe yolculuk... Kadın kuşaklarının tarihine...

LEYLA -Beş bin yıl mı? Yok artık...

ITZA -İnanmıyorsun değil mi? Gel benimle o halde?

LEYLA -Nereye?

ITZA -Seni bugüne getiren binlerce yılın içine. Hadi tut elimi. Hypatia'nın yanına gidelim.

Müzik yükselir. Orta lokal ışıktaki Hypatia aydınlanır. İki elinde iki mum vardır. Gökyüzüne bakarak kendi etrafında dönmektedir.

HYPATIA -Evrenin ortasında, her şeyi aydınlatan ve ısıtan ateş, bir sunaktaki ateş gibi yanıp dururdu. Bunun çevresinde ayla güneşi, yıldızlarla gezegenleri taşıyan on billur kubbe dönerdi. Dünyada bu genel kanuna uyararak yerinde durmaz, evren ateşi çevresindeki düzenli, ritmik raksa katılırdı.

Sağ ön lokal ışıktaki tellal görünür. Elindeki fermantı okurken Hypatia mumları ön tarafa koyar ve çuvaldan bir papirüs alarak okur. Ardından yere okuduğu şeyi çizmeye çalışır. Çuvaldan bir papirüs çıkarır ve açıp önüne serer. Tellal okudukça Hypatia bir ona bir papirüslere bakarak acele etmeye çalışır.

TELLAL -Şu andan itibaren İskenderiye'de sadece Hristiyan ve Yahudilerin ibadetine izin verilecektir. Paganların kurban kesmesi, pagan simgelerine ibadet, Pagan tapınaklarının ziyaretine artık izin verilmeyecektir. Bunları yapmaya kalkışanlar, eski tanrı heykellerine bakmış bile olsalar acımasızca cezalandırılacaktır.

Lokal ışık söner. Tellal çıkar. Bu arada Hypatia yere çizdiği şemayı bozar. Yeniden farklı bir çizim yapar.

HYPATIA -Aristarkus, evrenin kalbini yerinden oynattı. Dünyanın hareket ettiğini, gezegenlerin anlam veremediğimiz davranışının göz aldanmasından öte bir şey olmadığını ileri sürdü. Bunun nedeni olarak dünyanın güneşin etrafında dönmesini gösteriyor. Yıldızların kralı olarak güneşi görüyor. Bu durumda dünya gezginlerden sadece biridir. Hangisi doğru... Bütün önyargılarımdan kurtulsam karşıma nasıl bir evren çıkar? (Bir anlık bir sessizlik. Ve kendine acıyarak bakar.) Peki, şimdi ne anlamı var bunları düşünmenin? Şu halime bak. Bir çuval papirusla yapayalnız kaldım.

Karanlıktan Itza'nın sesi gelir.

ITZA -Kalem durmadan yazıyor, kafa durmadan işliyordu. Cellat ise bu düşünen kafayı kesecek baltayı bilemeye başlamıştı.

HYPATIA -Öğrencilerim ellerinde kılıçla sokaklardalar. Niçin? Herkes kendi tanrısı adına savaştığını söylüyor. Gerçekten böyle mi? Gökyüzünde gezegenlerden, güneşten, aydan, yıldızlardan başka bir gerçek aramanın anlamı ne? Ve her şeyden önemlisi bu kendi gerçeğini silah zoruyla kabul ettirmeye çalışmanın... Ve durmuyorlar... Kendi inançlarını herkesin inancı haline getirmek için...

Bendirler çalar, sol ön lokal ışıktaki bir rahip aydınlanır. Hypatia'nın lokali söner.

RAHİP –Kadınların gösterişsiz, iffetiyle ve adabıyla giyinmesini isterim. Örgülü saçlarla ya da altınla veya incilerle ya da pahalı giysilerle değil sevaplarıyla isterim. Kadın mutlak bir itaatle öğrensin. Bir kadının bir erkeğe bir şey öğretmesine veya üzerinde otorite kurmasına izin vermem. “Kadın olarak itaat et ve boyun eğ.” Bunlar tanrının sözleri. İsa bu söze uydu ve kutsal mirasını on iki erkeğe teslim etti. Havarilerinden bir teki bile kadın değildi. Oysa şimdi İskenderiye’de Hypatia adında bir kadın şeytanın yol göstericiliğinde değerlerimize saldırıyor. Saçma sapan deneylerle bilim yaptığını söyleyen bu kadın kara büyü ile uğraşiyor. Göklerde tanrının olmadığını söylüyor. Her yerde tanrısızlığını ilan etmekten korkmuyor. O kadın bir cadıdır. Ve cadılar gibi cezasını bulmalıdır.

Rahibin lokali söner, Hypatia'nın lokali yanar.

HYPATİA -Araştırmalarımın daha çok başındayım. Her şeye yeni baştan başlamalıyım. Yeni gözlerle her şeyi yeniden düşünmeliyim. Bilmediğimiz ne çok şey var. İnsanın bir bilgiden diğerine geçişi ne kadar zor oluyor. Yıldızların gökyüzünden yere indirilemeyeceği bizce net ya peki yıldızlar bizden ne kadar uzaktalar. Nasıl hareket ediyorlar? (*Bendirler fonda çalmaya başlar.*) Zamanım çok daraldı. Bütün ömrüm papirüsler arasında geçti. Evrenin sırlarını çözmeye çalıştım. Kimi zaman o evrende kayboldum kimi zaman kendime inandığım doğrular buldum. Her bilgi yeni bir bilgiyi çağırırdı. Her soru yeni bir cevabı her yeni cevapta yeni bir soruyu beraberinde getirdi. Keşke cevaba biraz daha yaklaşabilseydim!

İpatiya bir papirustan diğerine hızla geçer. Hala öğrenme telaşı içindedir. Işık loşlaşır ve söner. Şimdi sadece mum ışığı vardır.

1.ADAM -Cennetin krallığı bizimle. Daha ne bekliyorsunuz. Cadıyı taşılayın.

Bendirler atılan taşların sesini verirken el fenerleri kesik ışıklarla Hypatia'nın üzerine düşerek taşlamayı simgelerler.

2.ADAM -Pislik. Cadı. Dünya güneşin etrafında dönermiş öyle mi pis orospu.(*kahkaha*) Haydi çırılçıplak soyalım. Tanrı bütün pisliklerini görsün dinsiz fahişenin.

Her yandan taşlar yağar. Müzik yükselir. Hypatia, taşlanmanın dansını yaparak mumların üstüne kaplanır. Merdivenin üstünde Itza ve Leyla lokal ışıkta aydımlanır.

ITZA -Mısırlı filozof, matematikçi ve gökbilimci Hypatia. Binlerce yıl önce, insanların karşısında sırlarla dolu bir dünya vardı. Güneş nasıl doğar ve kim sallar yeri bilmiyorlardı. Korkuyorlardı. Mevsim döngüsüne bir türlü akıl erdiremiyorlardı. Sonunda bunu yapan bir şey olduğuna karar verdiler. Önce aralarında

biri mi diye kuşkulandılar. Sonra güneşten kuşkulandılar ve ona tapınmaya başladılar. Toplayıcılık döneminde topladıklarından, avcılık döneminde avladıklarından ona adaklar sundular. Sadece ilkel ihtiyaçlarını gidermek için. Ateşi buldular ama buldukları şeyin ne olduğunu bilmiyorlardı. Yakıyordu, ısıtıyordu, ısıtıyordu. Sonra ona taptılar ve sönmesin diye sürekli beslediler. Bilinmeyen, anlaşılmayan onlara yaşamı güçleştiren ya da yiyecek, barınma, üremeyi sağlayan doğanın her gücünü tanrı bellediler. İyi geçinmeye çalıştılar onlarla. Sonra insan güçlü olmak istedi doğanın karşısında. Alet yaptı. Kesiciler, eziciler, deliciler, vurucular, yontucular... Öyle kolay olmadı bu. Bin yıl sürdü taşı yontmayı öğrenmesi ve ucunun sivriltilmesi için bir bin yıl daha. Mızrağa bağladılar sonra taşı, sonra da ciladılar. Kıtık, soğuk, sıcak vahşi hayvanlar hastalıklar her şey ama her şey tehditti onlara. Sürekli öğrendiler; Eti pişirmeyi, ekmeği yapmayı, nehirlerde odunlarını taşımayı ve onlardan ev yapmayı... Öldürmemeyi öğrendiler her canlıyı. Besleyip evcilleştirdiler bazılarını. Tüm bunları yapabilmek ve doğa acımasızlığı karşısında ayakta kalmak için omuz omza verdiler. Birlikte, dayanışma ve paylaşma içinde olmaları gerekiyordu. Öyle yaptılar. Birlikte ürettik birlikte tükettiler. Herkes üretime gücü oranında katıldı, ihtiyacı kadarını tüketti.

LEYLA -“İlkel toplum!” diyoruz onlara. Kim daha ilkel? İlkel-komünal toplumlar mı, vahşi kapitalist toplumlar mı? Ve biz neden toplum kapitalistleştikçe güç kaybediyoruz, direncimiz kırılıyor?

ITZA -Çünkü direncimizi kırmak için bizi önce yalnızlaştırıyorlar Leyla. Bak sen bir haksızlığa başkaldırdın ve tek başınasın.

LEYLA -Sanki yüz kişi olsak bir şey oluyor...

ITZA -İlkel insan doğaya karşı savaşımını böyle kazandı. Güçlü doğaya karşı... Oysa bizim karşıımızdaki kapital sahibi bazen küçük bir grup bazen tek bir kişi...

LEYLA -(*Itza'nın sözünü keserek*) İktidarı elinde tutan...

ITZA -Onları siz seçmiyor musunuz?

LEYLA -Her zaman değil. Bazen kendileri geliyor...

ITZA -Hah tamam, dur orada. O kadınların da hikayesi var. Hatta komşun o kadımlar.

LEYLA -Nasıl yani?

ITZA -Yunanlı kadınlar...

Bendirler uygun adım yürüyen askerlerin ayak seslerini vururlarken Itza'nın lokali söner ve orta lokal yanar. Dört kadın, dört yöne doğru bakarak bitişik halde durmaktadır. Birden açılırlar. Birer elleri birbirine kenetli ve ortada birleşmiş haldedir. Boştaki elleleriyle hep birlikte dönerek bir daire oluştururken...

1.KADIN -Burası Trikeri adası...

2.KADIN -Yunanistan'ın Kuzeyinde Pelion Dağının eteğinde hemen hemen terk edilmiş küçük bir ada...

3.KADIN -Beş bin kadının tutulduğu, duvarları sonsuz boşluktan ve mavilikten oluşan bir zindan...

4.KADIN -Burada idam mangaları adalet adına öldürür... milliyetçilik adına işkence eder...

Bendir sesleri askeri tempoda yükselir, düşer. Bu arada anons girer. Anons kulisten gelen bir erkek sesidir. Birbirlerine sırtlarını dayayarak otururlar. Her biri bir işle meşguldür. Biri ağaçtan kaşık, biri kamıştan flüt, biri otlardan şapka yapar. Aliki de mektup yazar. Önce ikisini görürüz. Sonra sırtlarını dayayarak kalkıp döner tekrar otururlar diğer ikisini görürüz.

ANONS -Dikkat Dikkat! Kadınların kararlarını gözden geçirmesi için bir fırsat daha verilmiştir.

Bendir sesleri yükselir düşer onlar işlerine ve dönmelerine anonsu duymamış gibi devam ederler. Yanlarına bir asker gelir. Elindeki kağıtları uzatır. Kadınlar ellerindeki işleri bırakarak düz bir sıra oluşturup önce kağıtlara, sonra birbirine bakar ve hep birlikte kağıtları yırtıp atarlarken yere tükürürler.

ADAM -Kızım siz kendinizi ne bok sanıyorsunuz. Buradan bir erkek bile sağ çıkamaz. Tek yol; çak imzayı, çık dışarı. Yani adın pişman, soyadın pişman, kendin pişman olmazsan cenazen çıkar. Pişman olursan şişman olman fark etmez çıkarsın.

Adam kendi esprisine kendi gülere çıkarken kadınlar volta atmaya başlar. Sadece sözünü söyleyecek olan voltada ışığa çıkar diğerleri karanlıkta volta atmaya devam eder.

VICTORIA -Hiç vazgeçmeyecekler.

LUISA -Zayıf bir anımızı yakalayabilmek için hala fırsat kolluyorlar.

MARIA -Çok beklerler.

LUISA -Sadece beklemekle yetinmiyorlar. İşkence ile hile ile irademizi teslim almak için uğraşıyorlar. Bundan aylar önce bir gece gelip beni almışlardı ya...

VICTORIA -Evet, Seni vermemek için ne kadar çaba göstermiştik. Ama onlar besili domuzlar gibiydi, biz ise sıska ve çelimsiz. Tüm çabamıza rağmen seni onların elinden alamamıştık.

ALIKI -Sabaha kadar gözümüze uyku girmemiş seni beklemiştik.

MARIA -Belki sesimizi duyarsın diye en sevdiğin şarkıları söyledik. Seni seviyoruz diye bağırдық.

ALIKI -Sana kadar ulaştı mı sesimiz bilmiyoruz ama biz adını haykırmaktan vazgeçmedik. Susturmak için bize saldırdılar, ağızımızı kapatmak istediler ama başaramadılar. Biz fırsatını bulduğumuzda yine bağırдық, şarkılar söyledik.

LUISA -Yanımda olduğunuzu, benim için kaygılanarak uyumadan sabahı ettiğinizi biliyorum kızlar. Siz bana sesinizi duyurmaya çalışırken onlar da benim çığlıklarımı size duyurmaya çalışıyorlardı.

ALIKI -O geceyi hiç konuşmadık seninle.

LUISA -Konuşamadım. Ama şimdi konuşmak istiyorum.

MARIA -Dur. Bir fikrim var. O geceyi yansılayalım. Yani canlandıralım. Hem de vakit geçer (Gülerler)

VICTORIA -Neden?

MARIA -Itza'ya yardım etmek için. Belki Leyla daha iyi anlar direnişimizi ve mücadelesinden vazgeçmez.

LEYLA -Bizi görüyorlar mı?

ITZA -Onların seni değil senin onları görmeyi bilmen önemli. Onları bilmediğinden yıldın belki...

2.KADIN -Gece, saat dokuz ya da on civarında...

3.KADIN -Diğerleri duvara dayansın Luisa kapıya yaklaş açılınca dışarı çık.

Üç kadın Luisa'nın elini tutarlar, bırakmazlar, çekişme sonunda Luisa onlardan kopar. Lokal ışık söner, el fenerleri ile Luisa coplanır. Lokal ışık yandığında Luisa ortadadır, diğerleri dışarıda kalır.

4.KADIN -İşte iyi bir kız. Pişmanlık belgesi imzalamaya gelmiş.

Yemek yeme sesleri...

2.KADIN -Aç mısın?

LUISA -Hayır...

3.KADIN -Nerelisin?

LUISA -Konitsa...

4.KADIN -Bugün imza, yarın Konitsa... (Gülerler)

LUISA -Hiçbir şey yapmadım ve hiçbir şey imzalamayacağım. Beni bütün gün sebepsiz yere neden dövdünüz?

ANONS -Dikkat dikkat! Son on beş dakika... Karar verin. Seçim sizin: yaşam ya da ölüm"

LUISA -Siktir. Oyuna devam kızlar. (Yine coplar gelir araya tekmeler ve kırbaçlar karışır) Sizin ananız, kız kardeşleriniz, karılarınız yok mu? Siz insan değil misiniz?

Kızlardan biri ağızını kapatır Luise ısırır ve kan fişkirir.

2.KADIN -Elimi ısırıldı orospu...

Diğeri saçından çekip tokatlar. Gözüne kağıdı dayarlar. Eline zorla kalem tutuştururlar. Luisa imzalamaz direnir bu kez parmağını mürekkebe bastırmaya çalışırlar

LUISA -Okuma ve yazmam var. Bunu yapmaya hakkınız yok..

İğrenç şekilde gülerken tekrar döverler.

2.KADIN -Bunu koyağa götürün ve işini bitirin.

3.KADIN -(Bağırarak 2.Kadının yakasına yapışır) Sizin elinizde işkence ve cezalandırmanın her biçimini tattık ve korkuya karşı bağımsızlık kazandık artık bizi dize getiremezsiniz. İşkenceleriniz yalnızca bizim öfkemizi ve nefretimizi büyütür ve direncimizi artırır.

4.KADIN -Sakin ol.

2.KADIN -Ben Yüzbaşı rolüme devam edebilir miyim?

3.KADIN -Pardon arkadaşlar, pardon.

2.KADIN -Seni koyağa götürüp vuracaklar. Leşini akbabalar yiyecek...

LUISA -Fark etmez nereye isterseniz oraya götürün.

ANONS -Dikkat dikkat! Pişmanlık yasasından faydalanmak istemeyen idam mahkumlarının infazları için geri sayım başlamıştır. Son bir şans daha size... İdamı durdurmanın yolu bir tek imza..."

LUISA -(El hareketi yapar) Al sana pişmanlık belgesi. Ölülerimizden dahi alamayacaksınız pişmanlık belgesini. Hadi kızlar bugünlük bu kadar yeter. Gün batımını izleyelim mi?

Sahne önüne gelirler.

LUISA -Uzaklara bakın çok uzaklara... Yaşamı duyabiliyor musunuz?

VICTORIA -Çok yükseklerdeki ışıkları görüyorum. Bizden çaldıkları ışıkları...

MARIA -Tepeler, bizim tepelerimiz ne kadar uzak ve ne kadar bize yakın görünüyorlar.

ALIKI -Bir gün o tepelerden bu lanet adaya bakacağız kızlar. Tüm kalbimle inanıyorum buna...

LUISA -Biz gitsek de bu çınar burada bekleyecek ve asırlar sonra burada yaşananları anlatacak.

HEPSİ -Anlat çınar gelecek kuşaklara yaşanan acıları. Bekle burada...

1.ADAM -Çınar ağacı sizi bekliyor ama darağacı olarak. Haydi, hazırlanın hanımlar. Artık pişman olsanız da çok geç. (Şarkı söyleyerek çıkar) Son pişmanlık fayda etmez, git ona söyle...

Bendirler çalmaya başlar. Kadınlar saçlarını tarar, üstlerini başlarını düzeltirler. Sonra sirtaki adımlarıyla ağaca doğru yürürler.

HEPSİ -Biz kazandık. Biz kazandık, siz kaybettiniz.

Luisa flüt çalmaya başlar. "hoşçakalım dostlarımız" şarkısını söyleyerek ağaçtan birer ip alıp boyunlarına dolarlar ve birer basamak çıkarlar. Kendilerini aşağı bıraktıklarında ışıklar söner, bendirler susar. Itza'nın lokali yanar.

ITZA -O günü hiç unutamıyorum. Beş bin yıl boyunca en büyük acıyı ne zaman yaşadın diye sorsanız, herhalde Aliki ve arkadaşlarının nazlı bir gelincik gibi dallarımdan sarkıtıldığında derim. Dallarım dolaşan öz suyumu o gün dondu kaldı. Bir ağaç dalına

küser mi? Küstüm. Öz suyumu göndermedim o dala... O günden beri yeşermedi bu dal, kuru hala... Ama onların vasiyetini unutmadım bugüne dek. Hala anlatıyorum...

Işık yavaş yavaş genele dönerken Frida aksayarak sahneye girer. Elindeki tuvali merdivenin önüne yerleştirir. Merdiveni şövale gibi kullanmaktadır. Boyalarını almaya çıkar.

LEYLA -O kadar da yalnız değilmişim bak biri yırtılanların yerine yazı yazmaya geldi. Direnişime devam edeceğim galiba. (Frida boyalarla gelir.) Arkadaşım "baskılar Leyla'yı yıldırılmaz" yaz. Sağ ol beni yalnız bırakmadın. Yüzün hiç yabancı değil ama çıkaramadım. Kimlerdensin?

ITZA -Magdalena Carmen Frida Kahlo Calderon, Meksikalı ressam ve komünist. Devrimci kimliğini sanatına katan bir ressam...

Bendirler çalar. Lokal ışıkta Frida aydınlanır. Itza'nın ışığı söner. Frida sırtı seyirciye dönük ellerine boya sürerek tuvale resim yapmaya başlar.

FRİDA -En büyük şansımız, içinde bulunduğumuz tarihsel ortamın bizi yakından ilgilendirmesi, gençliğimizin enerjisine bir anlam kazandırmasıydı. Uğurlarında mücadele etmemiz gereken ve karakterimizi güçlendiren haklı davalar vardı. Her şeye karşı korkunç bir merak duyuyor, anlamaya bilmeye can atıyorduk. Sürekli öğrenmek istiyorduk, açlığımız tükenmiyordu. Bütün bunlar çok güzeldi. Hepimiz, toplumun ne denli ayrılmaz birer parçası olduğumuzu en uç derecede duyumsuyorduk. Kişisel olarak serpilip gelişiyor, ama bunun yanı sıra tüm olanaklarımızı tüm insanlığın değilse bile en azından ülkemizin hizmetinde daha parlak bir gelecek adına birleştiriyorduk. Biz bir devrimin çocuklarıydık ve bu devrimin bir yanı bizim omuzlarımızı destek alarak ayakta duruyordu. Devrim bizim sütannemiz, bizleri karnında taşımış olan gerçek annemizdi. Karşı çıkılması olanaksız bir tarihsel anlam beynimizin dünü, bugünü ve yarınında titreşiyordu ve biz bunun tümüyle bilincindeydik, bununla gurur duyuyorduk. Bizden önce var olan kültürel öğeler bütününe ölçüyor ve olabildiğince daha uzak geçmişleri deşiyorduk. Kişilerin ve olayların ürünü olduğumuzu bildiğimizden, onların ağırlığı bizi kendine çeken bir güç oluşturunca. Bunu görmezlikten gelmemiz zordu. İnanç ve umut doluyduk. Yeryüzünde değişmesi gereken her şeyi değiştirecek güce sahip olduğumuzu düşünüyorduk. Haklıydık da... Gücümüz neredeyse kendimizi aşıyordu. Ben bir devrimle birlikte doğdum. Duyduk duymadık demeyin. Gün ışığını görünceye dek isyanın coşkusuyla dolup böyle bir ateşin ortasında doğdum ben. Gün kavurucuydu. Tüm yaşamım boyunca beni sarmaladı. Çocukken bir kıvılcım gibi çıtırdadım. Büyüyünce tepeden

tırnağa alev kesildim. Ben bir devrimin kızıyım, bunda hiç şüphe yok, bir de atalarımın taptığı ihtiyar ateş tanrısının.

Müzik yükselir. Resim bitmiştir. Frida çıkar, resim lokalde bir süre daha görüldükten sonra Itza'nın lokaline yanar, orta lokal söner. Müzik düşer.

LEYLA -Haklısın Itza direnmeliyim. Yılmamalıyım. Tüm kadınlar gibi ben de üzerime düşeni yapmalıyım. *(Leyla'nın cep telefonu çalar. Açmadan ekrana bakar. Kaygılı...)* Çocuklar arıyor. *(Telefonu açar)* Nazım, oğlum... fark etmemişim zamanı... biliyorum. Kitap okuma saati gelmiş. Dur, kitabı alıyorum. Sen sesi dışarı ver...

ITZA -Leyla, çocuklara ben bir masal anlatabilir miyim?

LEYLA -Oluur, tabi. Neden olmasın? Nazım, Deniz bakın oğlum burada Itza ablanız var... Itza oğlum, Datça değil... Evet, ağaçtan çıktıydı da... (Es) Neyse boş verin nereden geldiğini. Bu gece o size masal anlatacak... he, veriyorum telefona... *(Telefonu Itza'ya uzatır. Itza masal anlatırken merdivenden iner, sahne önüne gider. Lokal ışık altında masalı seyirciye anlatır. Itza masal anlatırken uygun bir zamanda geriye gölge perdesi gerilir.)*

ITZA -Bir varmış bir yokmuş, bir zamanlar çok ama çok küçük olan ve büyük bulutlardan dışlanmış bir bulut varmış. Bir bulut parçası denebilecek kadar minikmiş. Ve büyük bulutlar ne zaman dağları yeşile boyamak için yağmur yağdırmak üzere harekete geçse küçük bulut da koşarak gelir ve hizmet etmek istediğini söylemiş. Ama Büyük bulutlar çok küçük olduğu için onu hor görmüş.

Büyük bulutlar her seferinde "Senin verecek hiçbir şeyin yok" derlermiş. "Sen çok küçüksün"

Küçük bulutla dalga geçerlermiş. Ardından çok üzülen küçük bulut yağmur yağdırabileceği bir yerlere kaçmak için çabalarmış ama nereye giderse gitsin büyük bulutlar onu hep dışlamışlar. Bunun üzerine küçük bulut o kadar uzağa gitmiş ki, çok ama çok kuru bir yere ulaşmış. O kadar kuru bir yermiş ki tek bir parça çalı bile yokmuş. Küçük bulut aynasına dönmüş -Bu küçük bulutun yalnız kaldığında kendi kendisiyle konuşmak için bir aynasının bulunduğunu anlatmayı unuttum:-

"Burası yağmur yağdırmam için mükemmel bir nokta çünkü daha önce hiç kimse gelmemiş."

Küçük bulut yağmur yağdırabilmek için büyük çaba harcamış ve sonunda tek bir yağmur damlasına dönüşmüş. Yani küçük bulut parçası kaybolmuş ve ondan bir tek damla yağmur oluşmuş. Küçük, eski küçük bulut yeni küçük yağmur damlası aşağıya düşmeye başlamış. Yalnızlığıyla birlikte düşmüş, düşmüş ama aşağıda kendisini bekleyen hiçbir şey yokmuş.

Sonunda küçük yağmur damlası kendi başına yere çarpmış. Ama çöl öylesine sessizmiş ki, küçük yağmur damlası bir taş parçasının üzerine düştüğünde büyük bir ses çıkarmış. Bu ses toprağı uyandırmış ve sormuş:

"Bu ses neydi?"

"Bir yağmur damlasıydı" diye yanıtlamış taş.

Güneşten toprağın altına saklanan bitkileri uyarak, "Bir yağmur damlası mı? Bu yağmur yağacak anlamına geliyor! Çabuk! Kalkın! Yağmur yağacak!" diye bağırılmış.

Ve bitkiler saklandıkları yerden çıkıp beklemeye başlamışlar. Bir dakika içerisinde tüm çöl yeşile boyanmış ve büyük bulutlar uzaktan bu yeşillikleri görünce bağırılmışlar:

"Bakın. İleride bir sürü yeşil var. Hadi gidip o bölgeye yağalım. Bu kadar yeşil olduğunu bilmiyorduk."

Ve bir zamanlar çöl olan bölgeye gidip yağmaya başlamışlar.

Bulutlar yağdıkcı bitkiler de büyümüş.

Ve her şey bir anda yeşile dönüşmüş.

Büyük bulutlar, "buralarda olmamız büyük şans" demişler. "Biz olmasaydık hiç yeşil olmazdı."

Ve kimse küçük bulut parçasının tek bir yağmur damlasına dönüşüp yere çarpmasıyla uyuyanları uyandırdığını hatırlamamış.

Kimse hatırlamasa da taş, küçük yağmur damlasının sırrını saklamış. Zaman su gibi akıp geçmiş ve ilk büyük bulutlar ortadan kaybolmuş, ilk bitkiler ölüp gitmiş. Hiç ölmeyen taş yerinde kalmış, yeni doğan bitkilere ve yeni gelen bulutlara küçük bir yağmur damlasına dönüşen minik bulut parçasının masalını anlatmış.

LEYLA -(Itza'nın yanına gelerek) Sen şimdi bu masalı çocuklara mı anlattın, bana mı? *(Derinden bir çocuk sesi gelmektedir. Ne dediği anlaşılmaz)* Mesaj alınmıştır alınmasına da, neden bu kadar uzun. Elinde cep telefonu var, kısa mesaj atsaydın, anlardık.

ITZA -Şşşt, bir ses duyuyor musun sen de?

LEYLA -(Kulak kesilir) Evet...

İkisi sesin sahibini arayarak sahne sağından ve solundan kaybolurlarken lokal ışık söner, ters ışık yanar. Toprak altında debelenen kız çocuğunun gölgesi görünür. Çocuğun sesi anlaşılacak kadar yakınlaşır.

ÇOCUK -Sesimi duyan var mı? Ölmedim ben. Toprak ne kadar ağır ve karanlık... Karanlıkta kör oldum... Çekip çıkarsanız beni zifiri sulardan... Üşüyorum... Duysanız sesimi... Diri diri gömdüler beni... Tükeniyorum... Parmaklarım kaskatı... Göremiyorum... Alsanız aydınlık düşlerinize beni... Küçük bir kız çocuğuyum ben... Her gece düşlerinizden arttırdıklarınızla büyüyen... Derin bir uykuda gibi bedenim... Umut verin bana... Tutsanız ellerimden... Sarılsanız küçücük bedenime... Annem nerede?

Tutuşmuş yangın yeri ydi yüreği ondan koparılıp alındığım zaman... Neden soğudu sessizleştirdi her yer... Neden karanlık, güneş varken gökyüzü... Üşüyorum... Çok soğuk... Uykum var! Uzanmak istiyorum ellerinizi... Ama olmuyor... Koşmak istiyorum düşlerinize... Yine olmuyor... Kim örttü bu karanlığı üzerime... Annemin sesi geliyor uzaktan. İnce... nazik... güven dolu... söyleyin ona ben buradayım. Gelsin alsın beni uzansın ellerime elleri... Annem beni çağırıyor. Ama... ama... ama... benim sesim ona ulaşmıyor. Söyleyin anneme buradayım ben bu toprağın altında küçük bedenim ve onu bekliyorum. Anne... Anne... Anneciğim... Annemmm...

Ters ışık söner ön lokal yanarken Itza ve Leyla sahnenin sağından ve solundan gelerek ön lokalde buluşurlar.

LEYLA -Yavrummm... Bu kimin çığlığı Itza?

ITZA -Toprağın altında yatan kız çocuklarının çığlığı. İnsanların yürekleri bir zamanlar kapanmıştı kız çocuklarına... Yaşamak yasak edilmişti onlara... Analarının elinden zorla alınıp gömüldüler kara toprağın altına. Toprak ana korudu kolladı onları. Ama onlar hala kendi analarını arar dururlar.

Genel ışık yanar. Merdiven yere yatırılmış üzerinde bir kadın yatmaktadır. İki döner ona bakarlar.

ITZA -Tanıyor musun?

LEYLA -Güldünya. Ne o dünyaya gülmüş, ne de dünya ona. Tecavüze uğramış, hamile kalmış. Tecavüz eden yaşıyor. Törelere batasicalar, Güldünya'yı öldürmek istemişler ama yaşıyor. Buna yaşamak denirse... Hastanede bile ölüm korkusuyla yaşıyor.

1.Adam Güldünya'nın yanına gider. Silahını çıkartır, ateş eder. Silah sesi bendiriden verilir. Itza ve Leyla şaşkınlıkla bakarlar. 1.Adam koşarak uzaklaşırken Leyla bağırır...

LEYLA -Sen kimsin ulaannnn!

1.ADAM -O benim karındaşım, ben onun azrailiyim...

Genel ışık söner, orta lokalde Güldünya aydınlanır. Yavaşça doğrulur. Her tarafı kan içindedir.

G.DÜNYA -Şimdi soracaklar öte diyarda bana "sen kimsin" diye. "Bitlis'te başlayıp, İstanbul'da biten bir türküyüm" diyeceğim. "Yaşamak nedir" diyecekler: "Kaçmak" diyeceğim. En büyük özlemimi soracaklar: Ben de, "karnımda büyütüp kucağıma almadığım oğlumun kokusu" diyeceğim. "Peki, sevdimi hiç?" derlerse, "fırsat olmadı" derim. "Bize kızgın mısınız?" diye sorarlarsa, işte o zaman sadece (gülmeye başlar) güleceğim, güleceğim, güleceğim, çooook güleceğim, çooook... (kahkahalarla gülererek çıkar. Işık genele döner.)

ITZA -Hatırlıyor musun Leyla ilk karşılaştığımızda "ben sana hikayelerimi anlatacağım, sen de

bana" dediğimde...

LEYLA -(Keserek) "Benim hikayem yok ki" demiştım. Sen de bana "aslında o kadar çok hikayesi var ki bu toprakların" demiştın.

ITZA -Farkında olmadan anlatmaya başladın.

LEYLA -Doğru söylüyorsun. Anlatmaya başladım. Eksik kalmış yaşanmamış hayatlarla dolu bu topraklar. Eksik öyküleri olan kadınlar... Yarım kalmış şiirler, bitmemiş türküler gibi hayatlar... Kırık hayatlar, vefasız aşklar, kurşun yaraları, mapusluklar... Bir de hiç yaşamamış olanlar var... Eksik bile değil, hiç...

Nasıl anlatılır ki hiç yaşamamış olmak...

Ön lokal yanar. Genel ışık söner. Itza kulise gider.

Doğmuş, sene bilmem kaç...

Ne mektep görmüş ne de mektepli...

Büyümüş... 15-16 yaşında kocaya satılmış, başlık parasına. Belki babası yaşında bir adama...

Ne öyle ahım şahım bir aşk ne telli duvaklı gelinlik...

Doğurmuş... İlk bebesi kız...

Diğer oyuncular oyunun başındaki gibi sahne gerisinde dizilirler. Ters ışık yanar. Gerideki oyuncuların bendirlerden silüetleri görünür.

1.KADIN -Dölü bozuk kancık, kendi gibi kancık doğurdu.

2.KADIN -İkinci de kız oldu, bu karının rahminde bir bokluk var anacığım...

4.KADIN -Ya sıkarsın kıcını oğlan doğurursun. Ya da töremize göre üstüne kuma getireceğiz.

1.ERKEK -Bir ocağı devam ettirmek, adını geleceğe taşımak için erkek evlat sahibi olmak gerektir. Bir oğlum olmuyorsa suçlu kim? Sensin. Bir kadın oğlan doğuramıyorsa eksiktir, yarımır... Erini mutlu edememiş, ona bir erkek evlat verememiştir...

1.KADIN -Erime bir oğul veremedim. Eksiklik bende, suçluyum...

2.KADIN -Kıçı kırık iki kız doğurdu, benim nur topu gibi oğlum var...

3.KADIN -Bizimki her yerde söyler "erkek adamın erkek oğlu olur" diye...

4.KADIN -Geliinn, al şu kancık eniklerini sofradan. Kalkın kız. Sanki oğlan çocuğu da yemeğin etini yiyorlar. Anan olacak kaltak bana bir erkek torun doğuramadı. Kimselerin yüzüne bakamıyorum... Ocağımız sönecek...

1.ADAM -İcat çıkarma kadın. Ne gerek var kızı okutmaya, bacağını kırsın otursun. İleride kocaya varacak. Masraf etmeye değmez.

4.KADIN -Sen kızsın fazla konuşma...

2.KADIN -Sen kızsın fazla dolaşma...

3.KADIN -Sen kızsın fazla kırıma...

1.KADIN -Sen kızsın fazla nefes alma...

1.ADAM -Devletin zoruyla okula yazdırdık,

gidip gelirken sağa sola bakma.

4.KADIN -Okulun kapısından çıktığın anda başını önüne eğ ve doğru eve gel...

1.ADAM -Bacaklarını kırarım oğlanlarla konuştuğunu duyarsam. Diri diri toprağa gömerim...

1.KADIN -Üzülme kızım, dört yıl bu çabucak geçer. Sonra okul baskılarından kurtulur kocaya varır-sın.

Leyla konuşmaya başladığında ters ışıklar söner. Oyuncular kulise çıkar.

LEYLA -Sonunda gelmiş bir oğlan...

Evde yemeğin etli yanı, sütün kaymağı, erkeğin hakkıdır.

Büyür çocuklar... Uçar yuvadan...

Torunları, gelinleri olur. Gelinler iyidir önce sonra suratlarını dökerler ve başlar evlat evinde fazlalık faslı.

Yaşamayan kadınlar var bu ülkede ve bu dünyada. Hiç yaşamayan... Vurulan, satılan, dövülen, doğurduğu bebeğine ad bile veremeyen, tecavüz edilen, hatta öldürülen...

Ve ben şimdi anamı düşünüyorum, hiç yaşamamış ve artık ölümü iyice yaklaşmış olan anamı...

Ön lokal söner. Karanlıkta bir türkü yükselir. Leyla kulise çıkar.

AYSUN -Aman annem bu da bana zor geliyor

Ters ışık yanar. Merdiven iki oyuncu tarafından parmaklık gibi tutulmuştur. Gölgesi yerde yatan Sibel'in ve oturmuş türkü söyleyen Aysun'un üzerine düşer.

Pencereden kar geliyor

Orta lokal yanar. Sibel heyecanla uyanır.

Aman annem...

SİBEL -Hemen bana bir kalem kağıt ver.

AYSUN -Hayırdır. Rüyanda mı gördün? (*Kalem kağıt bulur, uzatırken*)

SİBEL -En iyisi sen yaz.

Bırak

Bırak yüzün şiiirle örtülsün

Sen yıldızlara bak

Bırak dünyanın yükünü

Ve zaferin türküsünü

Yaşayanlara, yoldaşlarına

Sen hepsinin üzerindesin

Tüm gözlerin

Çevrildiği yerdesin

Denizin ufkunda

Gökyüzünün sonsuzluğunda

AYSUN -Bu şiiir de nereden çıktı şimdi?

SİBEL -Rüyamda gördüm. Unutmamak için yazdırdım. Üzerime toprak örtülüyordu. "Durun, ne oluyor böyle" diyorum... Sonra sen yanımdaydın "Sibel sakin ol, bir şey yok" diyerek sakinleştirdin beni. Sakinleşince bu dizeleri söylemeye başladım... Bırak,

bırak yüzün şiiirle örtülsün...

Doktor gelir. Elinde kartela ve üzerinde tutturulmuş hasta evrakları vardır.

AYSUN -Muayene olmayı kabul etmediğimizi biliyorsunuz ama yine de gelmekten vazgeçmiyorsunuz öyle mi?

DOKTOR -Siz hiç geç saatlere kadar yatmayı, dinlenmeyi düşünmez misiniz? Yine erkenden kalkmışsınız. (*Sibel'in yanına doğru gider, elindeki evrakları okur gibi*) Sibel Sürücü... Sibel, bak buradaki en ufak tefek olan sensin. Vücudun bu kadar açlığa dayanamaz. Seni bugün değilse de yarın almalyız. Devam ettiğin her gün ölmesen bile her an sakat kalabilirsin.

SİBEL -Beni hiçbir yere götüremeyeceksiniz! Sakat kalmak bir bedelse, söyleyin sizi buraya gönderenlere biz o bedeli de göze aldık, bunu bilsinler, bunu siz de bilin. (*bu sözleri sert ama ince bir alay ve tebesümle söyler*)

DOKTOR -Peki şimdilik dediğiniz gibi olsun... Bugün iyi görünüyorsunuz... (*Çıkar*)

SİBEL -Haydi gidip pencereden aşağıdaki begonyamıza bakalım. Hem yolu da izlemiş oluruz. Belki oradan geçen bir araçta bizimkilerden birini görürüz.

AYSUN -Her gün bu begonyayı izlemekten zevk alıyorsun anlamıyorum. Aa bak şu koca çınara sonunda o da yeşile bürünmeye başlamış. Baharda ağaç yaprakları yeni doğmuş çocuk eli gibi narin ve yumuşak oluyor...

SİBEL -Yoruldu, hadi yoldaşlara iyi olduğumuza bildiren bir not yazalım. Merak etmişlerdir bizi...

AYSUN -Ben tuvaletteyim sen yazmaya başla...

Aysun çıkarken Sibel arkasından seslenir...

SİBEL -Rüyamda gördüğüm şiiiri de yazayım mı?

AYSUN -(*dışarıdan*) Yaz yaz...

SİBEL -(*yazarken giderek yavaşlar ve durur*) En iyisi sen yaz.

Bırak

Bırak yüzün şiiirle örtülsün

Sen yıldızlara bak

Bırak dünyanın yükünü

Ve zaferin türküsünü

Yaşayanlara, yoldaşlarına

Kağıt kalem elinden düşer. Vücudu yavaşça yere yıkılırken Aysun girer. Hızla Sibel'in yanına gider. Onu tutarak başının altına dizini koyar.

AYSUN -Sibel! Sibel! Yoldaşım! Beni duyuyor musun?

Aysun, bir mum çıkartıp yakar. Sibel'in nefesine tutar. Alev kıpırdamaz. Kendi yüzüne tutar alev hareketlenir. Tekrar Sibel'e tutar. Mum alevi yine kıpırdamaz. Işıklar söner. Aysun mumu yere koyar ve "Pencereden kar geliyor" türküsünü söylemeye baş-

lar: *Kulislerden sesler gelir.*

1.SES -Gencecik vücudu sanki bir asır yaşamış ve yaşamadığı hiçbir mutluluk hiçbir sevinç kalmamış gibi yatıyor...

2.SES -Nisan ayı sonlarıydı. Kocaman bir ışık batmıştı kocaman bir ummanda.

3.SES -Kıpkızıl bir güneş gibi mavi sulara battı yeniden mavi sulardan doğmak için.

4.SES -Ve derin bir iç çekişle verdi son nefesini. Başı yoldaşının omzuna hafifçe yaslandı. Sıradakine 'hadi' dedi 'elim sende' .

5.SES -Şimdi o kıpırtısız vücutta tek bir şey var. Sol yanağından aşağı doğru düşen bir damla gözyaşı.

6.SES -Gözyaşı değil belki, bir ışık gibi söndüğü o uçsuz bucaksız mavi denizlerin bir damlası.

Aysun mumu söndürür: Leyla ve Itza ön lokalde aydınlanır.

LEYLA -Gerçekten bu topraklarda öykü de çokmuş, türkü de...

ITZA -Artık sıra sana geldi. Haydi, bize Leyla'nın hikayesini anlat.

Genel ışık yanar: Sahne Itza'nın geldiği andaki gibidir.

LEYLA -Beş yıldır büyük bir tekstil fabrikasında çalışıyordum. Güzel bir internet siteleri var. Bolca ayakkabı, çanta, elbise görüntüleri, bunları üzerinde teşhir eden güzel mankenlerin boy boy fotoğrafları var. Ama o çantayı, elbiseyi, deri montu kimlerin hangi koşullarda ürettiği, bu insanların nasıl geçindiği doğal olarak yok. Zaten bilmiyorlar ve merak da etmiyorlar. (*Hatırlamış gibi*) Ha, artık biliyorlar. Şu yaptığım grev sırasında hayatım boyunca çekilmediği kadar fotoğrafım görüntüm çekildi.

Fabrika, yabancı ortaklı... Yabancı ortaklı olmasının bir tek avantajı var: Yabancı ortaklardan biri ziyarete gelirse fabrikada o gün her yer pırl pırl oluyor, tuvaletlerimize tuvalet kağıdı, kağıt havlu konuluyor. Çoğunluğu kadınlardan oluşan 500 emekçi çalışıyor fabrikada. Çünkü daha az para ödüyorlar kadınlara. Son teknoloji makinelerle donatılmış bir fabrika. Ama çalışma koşulları kölelik düzeninden kalma. Günde on bir saat çalışıyoruz. Ve bu on bir saat içinde yalnızca bir kez tuvalete çıkabiliyoruz. Bu işkence bile yetmez mi isyan etmeye. Bir düşün bir insanın günde kaç kez tuvalete gitme ihtiyacı duyabileceğini.

Ücretler asgari, mesailer azami. Ay sonunda en büyük ortak bölen bizim 150-200 saatlik mesaimizi böle böle 6 ila 8 saate düşürüyor. Beni çocuklarımdan ayırdıkları hatta çaldıkları bu zamanın bir de bedelini ödemiyorlar. Geçen ay çok yoğun çalıştık. Evimize gidemedik günlerce. Makinelerin altında uyuduk. Mağazalara ürün yetiştirebilmek için. Yaklaşık 250

saat fazladan çalıştık. Mesai çizelgesinde 12 saat fazla mesai görünce yırtıp attım kağıdı herkesin gözü önünde. İşten atılma nedeni sayıldı. Aslında firmanın iki fabrikası daha var. Oralarda da boku bahane edip arkadaşlarımızı işten attılar. Ne tesadüftür ki hepsi sendika üyesi. Benim çalıştığım fabrikaya henüz sendika girmemişti. Ben üye kaydediyordum. Ne tesadüftür ki sendikanın girmesine çok az kalmıştı ve ben işten atıldım...

Ben de tek başıma greve başladım.

ITZA -İşsiz bir emekçinin grevi.

LEYLA -Dalga geçme. Ben de biliyorum işsiz insanın grev yapmasının mantıksızlığını. Onlar beni işten atarken "Ben yaptım oldu" ilkesiyle davrandılar. Ben grev yaptım oldu, var mı ötesi...

Basın ilgi gösterince rahatsız oldular. Önce parayla kandırmaya çalıştılar, olmadı tehdit ettiler, taciz ettiler, en sonunda da gördüğün gibi çadırımı başıma yıktılar...

Leyla çadırını kurmaya başlar. Itza kaybolur. İşçi girer ve Leyla'yı izlemeye başlar.

Yılgınlığım geçti. Baskılar beni yıldıramayacak. Onların parası varsa benim de emeğim var. Hangisi daha değerli göreceğiz. Mont diken, ayakkabı yapan banknot ya da çek defteri görülmüş şey mi? Ben olmasam ne...

İŞÇİ -(*Keserek*) Abla kiminle konuşuyorsun?

LEYLA -Itz... (*Etrafına bakınır. Itza'yı göremez*) Kendi kendime konuşuyorum sana ne?

İŞÇİ -(*Gülerek*) İyi saatte olsunlar. Toparlanmana yardım edeyim de sen git artık evine.

LEYLA -Kahyorum. Yardım edeceksen şu çadırı kurmama yardım et.

İŞÇİ -Aman abla bir gören olur. Ben de işimden olurum.

LEYLA -Ne yapacaksın, haksızlıklara susacak mısın?

İŞÇİ -Abla neme lazım? Bana dokunmayan yılan bin yaşasın. Değil mi ama?

LEYLA -Değil ama... O yılan gücümüzü göstermezsek, dayanışmamızı bildirmezsek, o yılan seni de sokar. Gün olur sıra sana da gelir.

Kulislerden "susma sustukça sıra sana gelecek" sloganı pes sesle gelir. Işıklar söner. Slogan sesler yükselerek tekrarlanır; kreşendo bitirilir.

SON

Bahar